

Het CLB in cijfers

Schooljaar 2017-2018

Inhoudstabel

Inhoudstabel.....	2
Voorbeschouwing.....	4
Overzicht	5
Leeswijzer	6
Dataverzameling.....	7
Het schooljaar 2017-2018 binnen zijn strategische context	8
 Deel I: LEERLINGGEBONDEN CLB-WERKING	9
Wie kwam in contact met het CLB?	10
De vraaggestuurde begeleiding: met welke vragen komen leerlingen naar het CLB?	15
Vraaggestuurde werking op basis van de leeftijd	37
Preventieve gezondheidszorg: de leerling op medisch onderzoek.....	43
Wat doet het CLB met een zorgvraag?.....	56
Met wie werkt het CLB samen?.....	62
CLB en het M-decreet.....	67
 Deel II: NETOVERSTIJGENDE SAMENWERKING BINNEN DE CLB'S	73
Samen sterk: netoverstijgende samenwerking in de CLB's.....	74
Onderwijskiezer.....	75
CLBch@t	77
LARS: Leerlingen Activiteiten en Registratie Systeem.....	79
Prodia (protocollering van diagnostiek)	80
 Deel III: HET CLB BINNEN EEN NETWERK	82
Het netwerk rond het CLB	83
Samenwerking met een netwerk	84
De CLB's binnen het jeugdhulpverleningslandschap	86
 DEEL IV: ORGANISATIE EN STRUCTUUR	91
De CLB's in cijfers	92

BIJLAGEN	97
Bijlage I: overzicht functies.....	98
Bijlage II: overzicht actoren	100

Voorbeschouwing

Beste lezer,

Het doet ons veel plezier u ons zevende jaarverslag te kunnen bezorgen. Dit verslag is veel meer dan een overzicht van cijfers. Het is de noeste arbeid van al de CLB-medewerkers die dag in dag uit klaarstaan voor de leerlingen. Achter de cijfers zitten leerlingen, ouders, leerkrachten ... Het jaarverslag geeft een unieke inkijk in wat er aan de gang is in de leerlingenbegeleiding en in ons onderwijs.

We horen de laatste tijd niet veel anders dan dat het moeilijk gaat in ons onderwijs. Het niveau gaat achteruit, er zijn meer gedragsproblemen, burn-out bij leerkrachten en leerlingen enz. Vaak wordt het M-decreet met de vinger gewezen als oorzaak van alles. Vaak baseert men zich voor zulke uitspraken op het buikgevoel. Diegenen die graag wat meer onderbouwde uitspraken willen doen, vinden in dit rapport heel wat inspiratie.

Een stelling die de laatste tijd al wel eens geponeerd wordt, is dat het CLB minder opneemt in vergelijking met vroeger. Uit de cijfers kunnen we dit op het eerste zicht bevestigen. Zo blijkt dat bijna 25 % van de leerlingen of een op vier in de loop van het voorbije schooljaar bij CLB terecht kwamen met een vraag buiten de verplichte medische consulten. Het gaat over leerlingen die zelf naar CLB komen of waar hun ouders of leerkrachten een vraag over hadden voor het CLB. Dit houdt in dat in het schooljaar 2017-2018 er in een klas van twintig leerlingen, voor gemiddeld vijf leerlingen een beroep gedaan wordt op CLB. Dat zijn heel hoge aantallen, maar ze dalen wel jaar na jaar. Zeven jaar geleden ging het nog over een op de drie leerlingen. Tegelijk valt op dat het aantal contacten per leerling evenredig stijgt, van iets meer dan drie contacten in 2012 naar vier het voorbij schooljaar. CLB's werken met andere woorden even hard of misschien harder, ze doen dit alleen voor minder leerlingen.

Het toont aan dat de uitdagingen in ons onderwijs toenemen. Tegelijk zien we dat de middelen van de CLB niet evenredig stijgen. Dat maakt ook dat CLB's zich meer gaan bezig houden met de complexere problemen en er tegelijk van uitgaan dat de minder complexe problemen door de scholen opgenomen worden.

We hopen dat deze cijfers ook scholen kunnen geruststellen dat CLB-medewerkers dag in dag uit voor de leerlingen blijven gaan. Wel zal het van belang zijn om in een complexere context nog beter op elkaar af te stemmen en samen te werken. De uitdagingen in de scholen nemen toe. Kijk in dit rapport maar naar de cijfers over gedragsproblemen, gemotiveerde verslagen, verontrustende situaties enz. In deze moeilijker wordende context moeten we niet tegen over elkaar staan en aangeven wat de ene meer of de andere minder doet. We moeten samenwerken om ervoor te zorgen dat we elk kind in ons onderwijs de nodige kansen krijgt.

Veel leesgenot

De Internettensamenwerkingscel (ISC)

Overzicht

Het schooljaar 2017-2018 was voor de CLB-sector op beleids- en strategisch vlak een intensief jaar. Om de werking van de CLB-sector tijdens dit schooljaar te kaderen, starten we met een korte blik op de strategische context.

Dit jaarverslag wordt verder opgedeeld in vier grote hoofdstukken.

Deel I: leerlinggebonden CLB-aanbod focust op de leerling. De activiteiten waarbij de leerling centraal staat, worden hier uitgelicht.

In **Deel II** beschrijven we uitvoerig de manier waarop de CLB's netoverstijgend samenwerken.

Het volgende **Deel III: het CLB binnen een netwerk** bekijkt hoe en op welke manier het CLB als onderwijsactor samenwerkt met actoren binnen onderwijs, welzijn, gezondheidszorg en belendende sectoren.

Het laatste hoofdstuk, **Deel IV: organisatie en structuur**, bespreekt ten slotte de organisatie en structuur van het CLB en van het bredere onderwijslandschap.

Leeswijzer

De CLB-sector hanteert een specifiek begrippenkader. Om u daar wegwijs in te maken, schrijven we deze leeswijzer. Zo geven we u de belangrijkste begrippen mee om het jaarverslag goed te kunnen lezen en begrijpen.

Unieke leerling: in dit jaarverslag wordt vaak gesproken van ‘unieke leerlingen’. Dit betekent dat iedere leerling slechts eenmaal geregistreerd wordt in deze statistieken, ondanks het feit dat heel wat leerlingen meerdere malen in contact komen met het CLB tijdens eenzelfde schooljaar.

We illustreren dit met een voorbeeld. Noah kwam tijdens het schooljaar 2017-2018 meermaals in contact met het CLB. In oktober kwam Noah met haar klas langs voor een medisch consult. Tijdens dit consult besprak de CLB-arts de snijwonden op de armen van Noah. In de maanden die daarop volgden, kwam Noah meermaals op gesprek bij een CLB-medewerker over zelfverwonding. Op het einde van het schooljaar stelde Noah een vraag over studiekeuze. Voor ieder contact (een gesprek, een medisch consult, een informatieverstrekking) noteerde de CLB-medewerker een nieuwe interventie in het elektronisch leerlingendossier van Noah. Toch zal Noah slechts eenmaal meetellen in het unieke leerlingenaantal, aangezien deze statistieken betrekking hebben op het aantal unieke leerlingen die in contact kwamen met het CLB.

Interventie: een interventie is een contact met de leerling of een contact over een leerling.

Vraaggestuurde werking: CLB-werking op vraag van de leerling, ouder(s) of school. Dit bestaat uit de kernactiviteiten onthaal en vraagverheldering, handelingsgerichte diagnostiek, handelingsgericht advies, begeleiding en draaischijffunctie. Deze aaneenschakeling van activiteiten wordt een handelingsgericht **traject** genoemd.

Aanbodgestuurde werking: door de overheid bepaalde CLB-opdrachten waarbij medewerking door de leerling, ouder(s) en school verplicht is. Dit is het geval voor de algemene en gerichte medische consulten, de profylactische maatregelen¹ en de begeleiding in het kader van leerplicht. Als we verder in de tekst spreken over *medische consulten*, dan verwijst dit naar de interventies in het kader van het verplicht aanbod.

Het CLB biedt eveneens gratis vaccinaties aan. Hiervoor wordt het vaccinatieschema van de Vlaamse overheid gevolgd en beslissen de ouders of ze al dan niet willen ingaan op dit aanbod. Dit vaccinatieaanbod behoort tot het vraaggestuurde aanbod van het CLB. Deze vraaggestuurde en verplichte opdrachten vormen samen het CLB-aanbod naar leerlingen toe. Hiernaast vervult het CLB eveneens een taak binnen de **schoolondersteuning**.

¹ Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de Centra voor Leerlingenbegeleiding (2009). Hoofdstuk V: Vaccinaties en profylactische maatregelen.
Zie <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=14124>

Dataverzameling

De data opgenomen in dit jaarverslag worden verzameld via het elektronisch leerlingendossier LARS. Sinds 2011 werken alle CLB's met hetzelfde elektronische leerlingendossier, waar alle relevante gegevens m.b.t. de CLB-begeleiding van een leerling worden bijgehouden. Het gaat hierbij zowel over de conclusies van de medische consulten, de interventies in het kader van een verplichte begeleiding, als over de vraaggestuurde CLB-begeleiding. Het LARS-dossier vervangt sinds 2011 het papieren dossier.

Het leerlingendossier kreeg de naam **LARS** mee: Leerling Activiteiten en Registratie Systeem. Het grootste deel van de CLB-registratie in dit leerlingendossier gebeurt a.d.h.v. gestandaardiseerde processen en procedures. Zo kent LARS een uitgebreide nomenclatuur van functies, onderwerpen, actoren enzovoort² die de uniformiteit van de CLB-registratie ondersteunen.

De invoering van dit gezamenlijk en gelijkgericht elektronisch dossier wordt door de CLB's aanschouwd als een groeiproces. Sinds 2011 zet de sector dan ook prioritair in op gelijkgerichte registratie en uniform gebruik van LARS. Een gevolg van dit groeiproces is dat dit jaarverslag over een aantal cijfers een betrouwbare tendens kan weergeven sinds de ingebruikname in het schooljaar 2010-2011.

Dit jaarverslag is het vijfde jaarverslag dat door de sector wordt gepubliceerd. In dit jaarverslag presenteren we voor een aantal data de evolutie van de laatste 5 schooljaren.

Tenslotte dienen we te benadrukken dat de LARS-dossiers in de eerste plaats leerlingendossiers zijn. Zo wordt de CLB-werking rond schoolondersteuning niet geregistreerd in LARS omdat deze op het niveau van de school gesitueerd dient te worden, en niet op niveau van de leerling. Deze schoolondersteunende rol wordt dan ook niet besproken in dit jaarverslag.

In dit jaarverslag schetsen we een aantal trends die we vaststellen in onze cijfers. Het jaarverslag beschrijft de activiteiten die de CLB-sector registreerde tijdens het schooljaar 2017-2018 en heeft niet tot doel een wetenschappelijke publicatie te zijn. Bovendien beperken de cijfers zich tot de activiteiten die effectief geregistreerd worden, wat eveneens een mogelijke onderschatting betekent.

² Zie in bijlage II.

Het schooljaar 2017-2018 binnen zijn strategische context

Het schooljaar 2017-2018 was voor de CLB-sector op strategisch en beleidsvlak een intensief schooljaar. De sector is daarbij gevat door verschillende beleidsontwikkelingen binnen zowel onderwijs, welzijn en gezondheid als werk. Omdat de vele ontwikkelingen op beleidsvlak invloed hebben uitgeoefend op de CLB-werking van dat schooljaar, kiezen we ervoor de strategische context kort te kaderen.

Allereerst werd tijdens dit schooljaar het decretale proces voltooid van de **hervorming van de leerlingenbegeleiding**. Na een lang traject van beleidsvoorbereidend werk, onderhandelingen en parlementair werk, werd op 18 april 2018 het [decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding](#) gestemd en aangenomen door het Vlaams Parlement. Dit nieuwe decreet vervangt het oude 'decreet betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding' en ging in vanaf 1 september 2018. In het volgende jaarverslag wordt teruggekeken op de implementatie van dit decreet en mogelijke gevolgen voor de CLB-werking.

Andere beleidsdossiers die tijdens dit schooljaar grondig werden voorbereid of reeds in uitrol waren:

- **Wijzigingsdecreet M-decreet:** dit trad in werking op 1 september 2018, maar tijdens het schooljaar 2017-2018 werd de uitrol hiervan grondig voorbereid door de CLB-sector. Dit heeft dus mogelijk al implicaties voor de cijfers van het schooljaar 2017-2018. Het wijzigingsdecreet bracht heel wat technische en inhoudelijke wijzigingen met zich mee voor de werking van het M-decreet. Zo werden bv. de voorwaarden voor een (gemotiveerd) verslag type 3 gewijzigd.
- **Ondersteuningsmodel:** de ondersteuningsnetwerken gingen van start op 1 september 2017 als opvolger van de GON-begeleiding en waarborgregeling.
- Sinds 1 september 2018 hanteert de onderwijsinspectie een nieuw **referentiekader voor CLB-kwaliteit (R-CLB-K)**. Dit kwam tot stand in overleg met verschillende stakeholders (waaronder CLB-directeurs) en werd tijdens het schooljaar 2017-2018 proefgedraaid in verschillende CLB's.
- Op 1 mei 2018 werd de **Algemene Verordening Gegevensbescherming** (AVG, ook gekend als GDPR) van kracht. Deze wetgeving had ook een impact op de werking van de CLB's en het onderwijsveld. Tijdens het schooljaar 2017-2018 werd de sector verder voorbereid op de inwerkingtreding van deze Europese regelgeving.
- Ook binnen het beleidsdomein welzijn vonden enkele evoluties plaats die beleidsmatig werden opgevolgd, gaande van de ontwikkeling van **persoonsvolgende financiering voor minderjarigen** (PVF), de oproep **uitbreiding rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp** (één gezin één plan) en de **netwerken geestelijke gezondheidszorg**.

Deel I: LEERLINGGEBONDEN CLB-WERKING

Wie kwam in contact met het CLB?

Het CLB heeft als opdracht om de totale ontwikkeling van leerlingen doorheen de hele schoolloopbaan te ondersteunen. Daarbij stelt het CLB het **belang van de leerling altijd centraal**, met daarnaast de ouder(s) en school als prioritaire partners. Daarom ligt in dit jaarverslag de focus op de leerling.

We kunnen de leerlinggebonden begeleiding van het CLB indelen in twee verschillende soorten:

- ▶ enerzijds de **vraaggestuurde begeleiding**, waarbij een leerling, ouder(s) of de school een zorgvraag formuleren aan het CLB;
- ▶ anderzijds de **verplichte begeleiding** met inbegrip van de medische consulten, de begeleiding in het voorkomen van besmettelijke ziekten en de begeleiding in het kader van problematische afwezigheden.

We bekijken verder in dit jaarverslag in detail wat de concrete begeleiding inhoudt.

Contact met leerlingen

Tijdens het schooljaar 2017-2018 hadden de CLB's contact met in totaal **683 221 unieke leerlingen** of 57,28 % van de totale Vlaamse schoolpopulatie. Dat is bijna **6 leerling op 10** die tijdens dit schooljaar met het CLB in contact kwam.

	Aantal interventies	Aantal unieke leerlingen
Vraaggestuurde activiteit	1 144 577	284 267
Medische activiteit	604 828	532 559
Totaal	1 749 405	683 221

Tabel 1: aantal interventies en unieke leerlingen

Tijdens eenzelfde schooljaar kan een leerling zowel voor een vraaggestuurde activiteit (bijvoorbeeld voor een doorverwijzing naar jeugdhulp) als voor een medische activiteit (bijvoorbeeld een vaccinatie) in contact komen met het CLB.

De bovenstaande tabel heeft louter betrekking op de contacten die het CLB heeft met leerlingen vanuit zijn reguliere werking. Hiernaast heeft het CLB ook online contact met leerlingen, via CLBch@t en Onderwijskiezer. De onderstaande tabel illustreert het aantal contacten met leerlingen via de reguliere werking, CLBch@t en Onderwijskiezer voor het schooljaar 2017-2018.

Aantal unieke leerlingen via reguliere werking	Aantal gesprekken CLBch@t	Aantal bezoekers Onderwijskiezer
683 221	4377	1 689 324

Tabel 2: overzicht aantal contacten met leerlingen naar aard van het contact

De leerling op medisch onderzoek³

In totaal kwamen 532 559 unieke leerlingen langs bij het CLB op medisch onderzoek, wat 44,64 % is van de totale schoolpopulatie.

Het CLB voert gemiddeld 1,14 interventies uit per leerling in het kader van een medische activiteit. Dit aantal ligt in lijn met de cijfers van de voorgaande schooljaren.

Leerlingen met een zorgvraag: de vraaggestuurde werking

Voor 284 267 unieke leerlingen werd een zorgvraag gesteld aan het CLB. Dat is 23,83 % van de totale schoolpopulatie of bijna **1 leerling op 4**. Zowel de leerling zelf, zijn/haar ouder(s) als de school kunnen deze vraag stellen aan het CLB.

We stellen vast dat het aantal leerlingen binnen de vraaggestuurde werking daalt voor het zesde schooljaar op rij, en dit zowel in absoluut als in relatief aantal.

% van totale schoolpopulatie dat in contact kwam het CLB voor vraaggestuurde werking	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
	32,93	31,01	30	27,13	25,99	23,83

Tabel 3: evolutie % schoolpopulatie in contact met CLB voor vraaggestuurde werking

Daarentegen stijgt het gemiddeld aantal interventies per leerling.

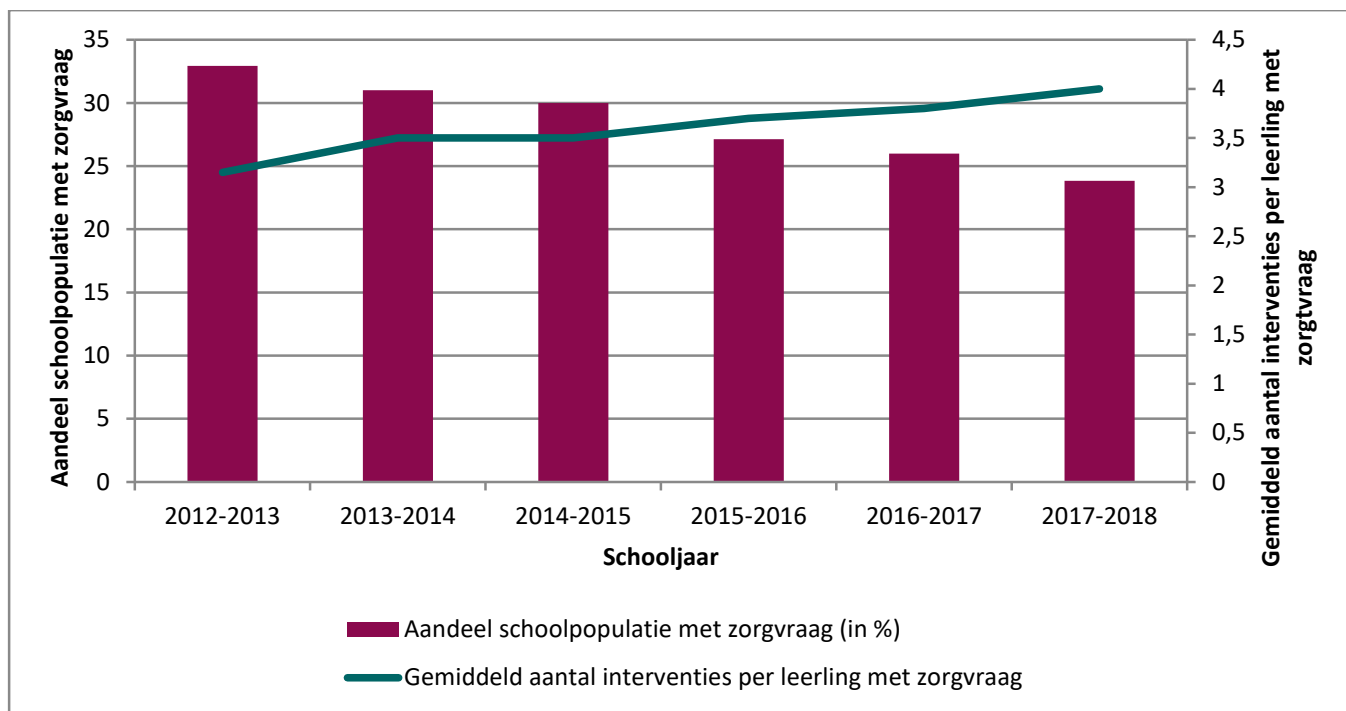
Binnen de vraaggestuurde werking voert het CLB tijdens het schooljaar 2017-2018 gemiddeld 4 interventies uit per leerling. Ook dit is een trend die zich al voor het zesde schooljaar op rij doorzet.

Gemiddeld aantal interventies per ll. met zorgvraag)	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
	3,15	3,5	3,5	3,7	3,8	4

Tabel 4: evolutie gemiddeld aantal interventies per leerling met zorgvraag

Er komen met andere woorden gemiddeld minder leerlingen met een vraag naar het CLB, maar de vragen die ze stellen vragen wel meer contacten. De grafiek hieronder illustreert enerzijds de daling in het aantal leerlingen met een zorgvraag die in contact kwamen met het CLB (weergegeven in aandeel van de schoolpopulatie uitgedrukt in percentage) en anderzijds het stijgend gemiddeld aantal interventies per leerling met een zorgvraag.

³ Sinds het schooljaar 2018-2019 spreken we niet langer over medisch onderzoek of medisch consult, maar van systematisch contactmoment.

Figuur 1: evolutie aantal zorgvragen en gemiddeld aantal interventies

Betekent dit nu dat er minder leerlingen zijn met een zorgvraag? Dat voelen we als CLB-sector niet zo aan. We vermelden wel enkele mogelijke hypothesen die deze evolutie kunnen verklaren.

- Leerlingenbegeleiding situeert zich op een continuüm van zorg, waarin zowel de school als het CLB een belangrijke rol opnemen. De laatste schooljaren werd heel wat aandacht besteed aan de afstemming tussen school en CLB binnen deze leerlingenbegeleiding. Dit is tevens een van de uitgangspunten voor het nieuwe decreet op de leerlingenbegeleiding⁴. Een mogelijke verklaring voor de daling van het aantal leerlingen binnen de vraaggestuurde werking zou kunnen zijn dat de school vaker een rol opneemt binnen de eerstelijnsbegeleiding van leerlingen. Dit stemt eveneens overeen met de regierol die aan de school wordt toegekend binnen de fase van de brede basiszorg. Daarnaast doet de school vaker vanuit een consultatieve rol beroep op het CLB (consultatieve leerlingenbegeleiding) wat tot een kleiner aantal effectieve begeleidingen leidt. De CLB-sector registreert geen acties binnen het schooldossier (consultatieve leerlingenbegeleiding).
- We stellen vast dat meer leerlingen online hun weg vinden naar het CLB. Zowel Onderwijskiezer (vragen en informatie over studie- en beroepskeuze) als CLBch@t (waar leerlingen en ouders anoniem een vraag kunnen stellen aan een CLB-medewerker) zijn inmiddels gevestigde waarden binnen het online landschap van leerlingenbegeleiding. De stijgende cijfers van beide initiatieven tonen duidelijk aan dat dit online aanbod in de lift zit. Meer dan 1 600 000 bezoekers vonden hun weg naar Onderwijskiezer en via CLBch@t werden meer dan 4300 gesprekken gevoerd. Het aantal leerlingen (en ouders) dat op deze manier een online antwoord ontvangt op een zorgvraag, zit niet vervat in de bovenstaande cijfers en zorgt dus voor een mogelijk voor een (verdere) daling van het aantal leerlingen dat zich met een zorgvraag aanmeldt bij het CLB. Verder in dit hoofdstuk gaan we uitgebreid in op wat 'CLB online' concreet betekent.

⁴ Zie voor meer duiding het eerste deel 'Het schooljaar 2017-2018 binnen zijn strategische context'

- ▶ Niet onbelangrijk is dat we als CLB-sector vaststellen dat de administratieve werkdruk jaar na jaar toeneemt. Zo vraagt het opmaken van een (gemotiveerd) verslag, A-document of M-document heel wat tijd door overleg, afstemming met verschillende partijen over de concrete situatie van de leerling (de leerling, ouder(s), school enz.) en een uitgebreide administratieve onderbouw ter verantwoording van de inzet van middelen. Daarnaast dient het CLB ook heel wat verplichte attesten of documenten op te stellen waarvan we als sector de zinvolheid in vraag stellen: verlengd verblijf in de kleuterschool, vervroegde instap lager onderwijs, toelating voor een speciale zitting ter vervanging van het theoretisch examen bij het rijbewijs, attesten voedselveiligheid ... Vaak is een andere instantie (bijvoorbeeld de school) beter geplaatst om dergelijk advies te verstrekken.
- ▶ Een mogelijke hypothese die de laatste jaren vaak werd aangehaald, heeft te maken met de geslotenenvolpeomkadering waarbinnen de CLB's dienen te werken. Tijdens het schooljaar 2017-2018 werkte de CLB-sector al voor het 17e schooljaar op rij met hetzelfde volume aan personeel. Het feit dat het aantal begeleide leerlingen blijft dalen, kan erop wijzen dat de CLB's wat betreft werkvolume op (of voorbij) een maximumpunt zitten en enkel nog de leerlingen bereiken met de grootste noden.
- ▶ In het begin van dit jaarverslag werd aangehaald dat de implementatie van het elektronisch leerlingendossier en de registratie in dat dossier als een groeiproces moeten gezien worden. Een verdere optimalisatie van de registratie blijft een constant aandachtspunt binnen het LARS-project. Het is niet uit te sluiten dat een betere registratie mee aan de basis ligt van deze daling, omdat gegevens nog accurater worden geregistreerd.
- ▶ Tenslotte stellen we vast dat zorgvragen complexer worden en er bovendien sprake is van een multiproblematiek waarbij een leerling verschillende zorgvragen tegelijk heeft. Daarom worden vanuit de overheid een aantal projecten gefinancierd, waaronder *Samen tegen schooluitval* en *Ondersteuning asielkinderen met een traumaproblematiek*. Beide projecten werden toegekend aan de CLB's en kennen een doelpubliek waarin – bijna uitsluitend – leerlingen worden begeleid met zeer complexe zorgvragen en/of een multiproblematiek.

De CLB's investeren meer in leerlingen met een grote(re) zorgnood. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met het mank lopen van de integrale jeugdhulpverlening, waardoor er nog steeds geen oplossingen gevonden worden voor de steeds langere wachtlijsten. Het CLB neemt de rol op van draaischijffunctie en verwijst de leerling door naar het meest gepaste aanbod. Zeker voor leerlingen met een grote zorgnood en/of een multiproblematiek betekent dat vaak dat het CLB (langer dan aangewezen is) de leerlingen ondersteunt in afwachting van de opstart van de jeugdhulp. We komen hierop verder in dit jaarverslag op terug.

In totaal voerden de CLB's meer dan 1 miljoen interventies uit, nl. 1 749 405, waarvan 1 144 577 binnen de vraaggestuurde werking.

Jongens versus meisjes

De onderstaande tabel vergelijkt het aantal contacten met het CLB tussen jongens en meisjes. Voor de vraaggestuurde werking is er een duidelijk verschil tussen jongens en meisjes vast te stellen (meer dan 5 %). Bovendien zijn er ook verschillen vast te stellen tussen jongens en meisjes wat betreft concrete zorgvragen. Hier komen we verder op terug.

		Jongens	Meisjes
Medische werking	% van de volledige schoolpopulatie (van dit geslacht)	44,98 %	45,27 %
Vraaggestuurde werking	% van de volledige schoolpopulatie (van dit geslacht)	26,85 %	21,15 %

Tabel 5: onderscheid jongens vs meisjes

De laagdrempeligheid van de CLB's

Binnen de integrale jeugdhulp (kortweg IJH) nemen de CLB's, samen met de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) en Kind en Gezin (consultatiebureaus), de rol als diensten *Brede Instap*. Deze 3 diensten onthalen iedere vraag tot jeugdhulp los van het concrete probleem (dus voor CLB ook bijvoorbeeld ruimer dan enkel schoolgerelateerde vragen) en werkingsgebied.

Wanneer we de cijfers tussen de verschillende diensten van de brede instap met elkaar vergelijken, dan blijkt dat de meerderheid van de contacten van kinderen en jongeren binnen de jeugdhulp plaatsvinden met het CLB.

CLB <i>Aantal leerlingen met minstens een contact</i>	CLB <i>Aantal leerlingen waarvoor het CLB een nieuw onthaal registreerde (zonder cijfers CLBch@t en Onderwijskiezer) – vraaggestuurde werking</i>	CAW⁵ <i>Aantal cliënten binnen de functie onthaal</i>	Kind en Gezin⁵ <i>Aantal kinderen met minstens een fysiek contact</i>
683 221	242 622	26 502	207 370

Tabel 6: vergelijking aantal contacten binnen de brede instap

Voor een goed begrip dienen we op te merken dat de contacten van Kind en Gezin (één fysiek contact) niet enkel betrekking hebben op hun vraaggestuurde werking, maar dat ook de contacten in het kader van consult of gehoorstest hieronder vallen. Dit geldt ook voor de eerste kolom (leerlingen met minstens een contact), waarbij ook de medische contactmomenten van het CLB werden opgenomen. De cijfers van Kind en Gezin hebben daarnaast ook voor het merendeel betrekking op kinderen die nog niet naar school gaan.

⁵ Voor de cijfers van CAW en Kind en Gezin verwijzen we naar het intersectoraal jaarverslag jeugdhulp 2017, online raadpleegbaar via <http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/>.

De vraaggestuurde begeleiding: met welke vragen komen leerlingen naar het CLB?

De vraaggestuurde werking van de CLB's vertrekt altijd van een **zorgvraag** die gesteld wordt **over het welbevinden van een leerling of groep van leerlingen**. De vraag kan daarbij komen van de leerling zelf, de ouder(s) of het schoolpersoneel. Het vrijwaren of versterken van het leerproces of de onderwijsloopbaan van de leerling vormt daarbij steeds het uitgangspunt. Dit vanuit het principe dat het **belang van de leerling** altijd centraal staat.

Het vraaggestuurde aanbod van het CLB wordt ingedeeld in vier begeleidingsdomeinen:

Ieder begeleidingsdomein bevat volgens de LARS-nomenclatuur thema's, die op hun beurt verschillende onderwerpen bevatten. Dit laat de CLB-medewerkers toe om interventies op een gedetailleerd niveau te registreren in het leerlingendossier LARS.

- ▶ Het domein **leren en studeren** bevat interventies m.b.t. het functioneren in de klas. Thema's en onderwerpen die hieronder vallen zijn bijvoorbeeld moeilijkheden met rekenen of lezen, taal- en spraakontwikkeling en werkhouding en aandacht.
- ▶ Het domein **onderwijsloopbaan** heeft – zoals de naam het zelf zegt - rechtstreeks betrekking op het onderwijstraject van de leerling. Een belangrijke opdracht van het CLB ligt hierbij in studiekeuzebegeleiding, waarbij het CLB een rol opneemt aanvullend op de school. Ook belangrijke overstappen in de onderwijsloopbaan worden begeleid door het CLB, zoals de trajectbegeleiding in het kader van een eventuele overstap naar het buitengewoon onderwijs of de overstap naar/binnen het stelsel leren en werken. Daarnaast nemen de CLB's een belangrijke rol op bij de opvolging van de leerplicht (zowel spijbelen als uitsluitingen).
- ▶ Een volgend domein is de **preventieve gezondheidszorg**. Naast de verplichte medische consulten en het vaccinatieaanbod werkt het CLB ook preventief en vraaggestuurd binnen dit domein, bijvoorbeeld rond een gezonde levensstijl, seksualiteit of het bewaken van de onderwijsloopbaan van een chronisch ziek kind.
- ▶ Binnen het domein **psychosociaal functioneren** tot slot worden leerlingen begeleid met een zorgvraag die betrekking heeft op het brede welbevinden, zoals de emotionele of sociale ontwikkeling (bijvoorbeeld pesten of zelfmoordgedachten) of problemen thuis.

Het spreekt voor zich dat een CLB-interventie zich vaak op meerdere begeleidingsdomeinen tegelijk afspeelt.

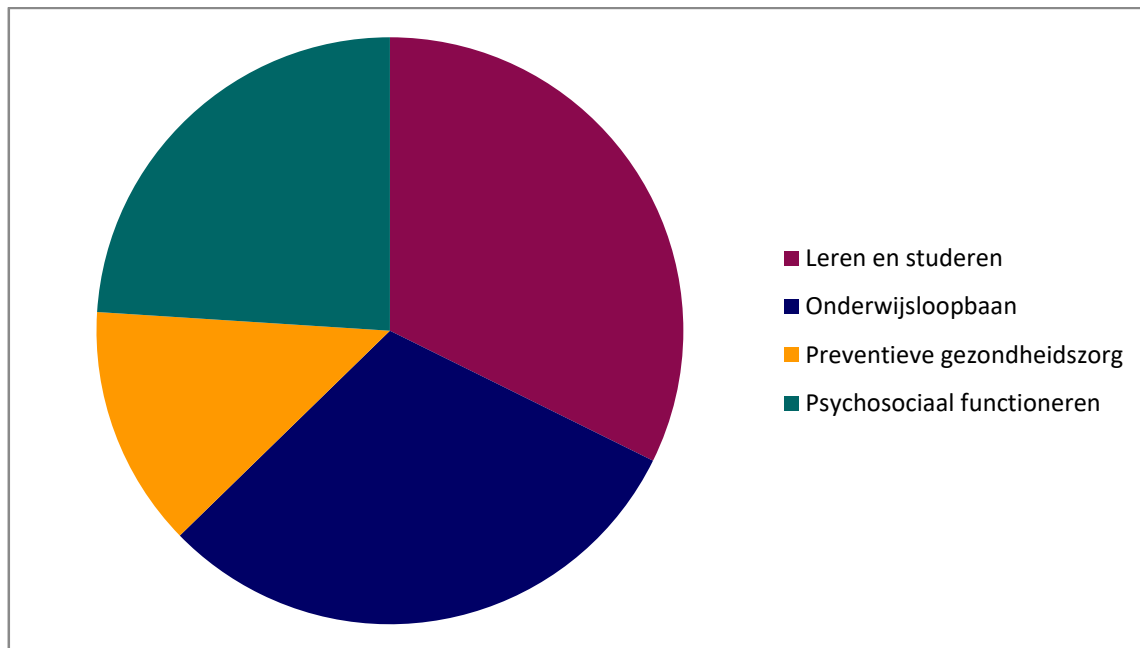
De vraaggestuurde werking binnen de vier begeleidingsdomeinen

Wanneer we vervolgens naar de verdeling van de zorgvragen kijken binnen de vier begeleidingsdomeinen, levert dit de onderstaande tabel op voor het schooljaar 2016-2017. Deze tabel bevat enkel de begeleidingen binnen de vraaggestuurde werking, wat betekent dat de cijfers van de medische consulten niet in deze tabellen vervat zijn.

	Leren en studeren	Onderwijsloopbaan	Preventieve Gezondheidszorg	Psychosociaal functioneren
Aantal unieke leerlingen met een zorgvraag binnen dit domein	136 366	128 348	56 205	101 251
Aandeel ten opzichte van de volledige schoolpopulatie	11,43 %	10,76 %	4,71 %	8,49 %

Tabel 7: aantal leerlingen per begeleidingsdomein

Het is belangrijk om hierbij op te merken dat één leerling tijdens hetzelfde schooljaar voor meerdere begeleidingsdomeinen in contact kan komen met het CLB.

Figuur 2: overzicht aantal leerlingen per begeleidingsdomein binnen vraaggestuurde werking

De meeste zorgvragen binnen de vraaggestuurde werking worden opgenomen binnen het begeleidingsdomein leren en studeren, waar voor ongeveer 12 % of 1 leerling op 8 een zorgvraag wordt gesteld. Binnen het domein onderwijsloopbaan komt meer dan 10 % van de schoolpopulatie in contact met het CLB.

Voor 1 leerling op 10 of zo'n 9 % van de schoolpopulatie behandelt het CLB een zorgvraag binnen het domein psychosociaal functioneren. De vraaggestuurde werking binnen de preventieve gezondheidszorg wordt ten slotte ingezet voor 1 leerling op 20 of 5 % van de schoolbevolking.

Gemiddeld aantal interventies per begeleidingsdomein

Zoals in het eerste hoofdstuk al aan bod kwam, stellen we vast dat het gemiddeld aantal interventies per leerling binnen het vraaggestuurde aanbod schooljaar na schooljaar stijgt. De tabel hieronder illustreert het gemiddelde aantal interventies opgedeeld per begeleidingsdomein voor de vraaggestuurde werking:

	Leren en studeren	Onderwijsloopbaan	Preventieve gezondheidszorg	Psychosociaal functioneren
Gemiddeld aantal interventies per leerling binnen de vraaggestuurde werking	2,73	2,95	1,68	3,96

Tabel 8: gemiddeld aantal interventies per begeleidingsdomein

Het domein psychosociaal functioneren blijft het domein waarvoor het CLB gemiddeld het hoogst aantal interventies onderneemt per leerling binnen de vraaggestuurde werking.

De onderstaande tabel illustreert het gemiddeld aantal interventies per leerling, opgedeeld per begeleidingsdomein en naar geslacht van de leerling.

	Meisjes	Jongens
Leren en studeren	2,57	2,81
Onderwijsloopbaan	2,68	3,12
Preventieve gezondheidszorg	1,69	1,68
Psychosociaal functioneren	4,10	3,87

Tabel 9: gemiddeld aantal interventies per domein opgedeeld naar geslacht

Voor leren en studeren en voor onderwijsloopbaan worden er gemiddeld meer interventies ondernomen voor jongens dan voor meisjes. Er worden opvallend meer interventies geregistreerd voor jongens binnen de thema's leren en cognitie (vnl. algemene ontwikkeling) en trajectbegeleiding (vnl. gemotiveerde verslaggeving en verslaggeving buitengewoon onderwijs, en revalidatie tijdens de lestijd).

Voor preventieve gezondheidszorg is het gemiddelde ongeveer gelijk.

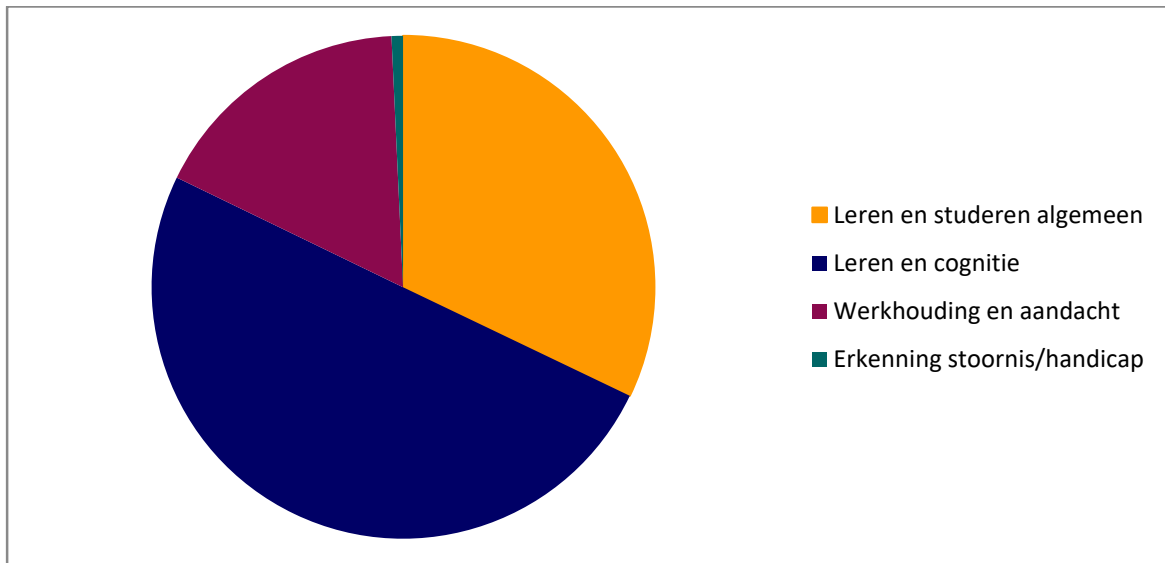
Voor psychosociaal functioneren daarentegen stellen we vast dat er meer interventies worden ondernomen voor meisjes dan voor jongens. Er worden voor meisjes vooral meer interventies genoteerd binnen de thema's emotionele ontwikkeling en problemen thuis.

Op de volgende bladzijden bekijken we in detail welke interventies de CLB's ondernemen op ieder begeleidingsdomein. Waar relevant bekijken we ook in detail het onderscheid tussen jongens en meisjes.

Domen leren en studeren

	Aantal leerlingen
Leren en studeren – niet nader gespecificeerd	54 491
Leren en cognitie	84 982
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	16 268
<i>Algemene ontwikkeling</i>	35 197
<i>Cognitieve ontwikkeling</i>	17 401
<i>Taal- en spraakontwikkeling (buiten medisch consult)</i>	18 097
<i>Lees-, spellings- en rekenproblemen</i>	25 166
Werkhouding en aandacht	28 994
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	12 551
<i>Werkhouding en -tempo</i>	1 917
<i>Leer- en studiemethode</i>	1 027
<i>Motivatie en uitstelgedrag</i>	3 518
<i>Aandacht, concentratie, impulsiviteit</i>	16 469
Erkenning stoornis/handicap	1 246
<i>Erkenning stoornis/handicap</i>	1 246

Tabel 10: aantal leerlingen begeleidingsdomein leren en studeren

Figuur 3: verdeling leerlingen binnen domein leren en studeren

De grootste aandacht binnen dit begeleidingsdomein gaat naar het thema leren en cognitie.

Leren en cognitie

We stellen vast dat het aandeel van het thema leren en cognitie het grootste is binnen het domein leren en studeren, maar dat dit thema in omvang een dalende trend kent. Een van de onderwerpen die daarbij een sterk dalende trend kennen, zijn de begeleidingen met betrekking tot lees-, spellings- en rekenproblemen (waaronder dyslexie en dyscalculie).

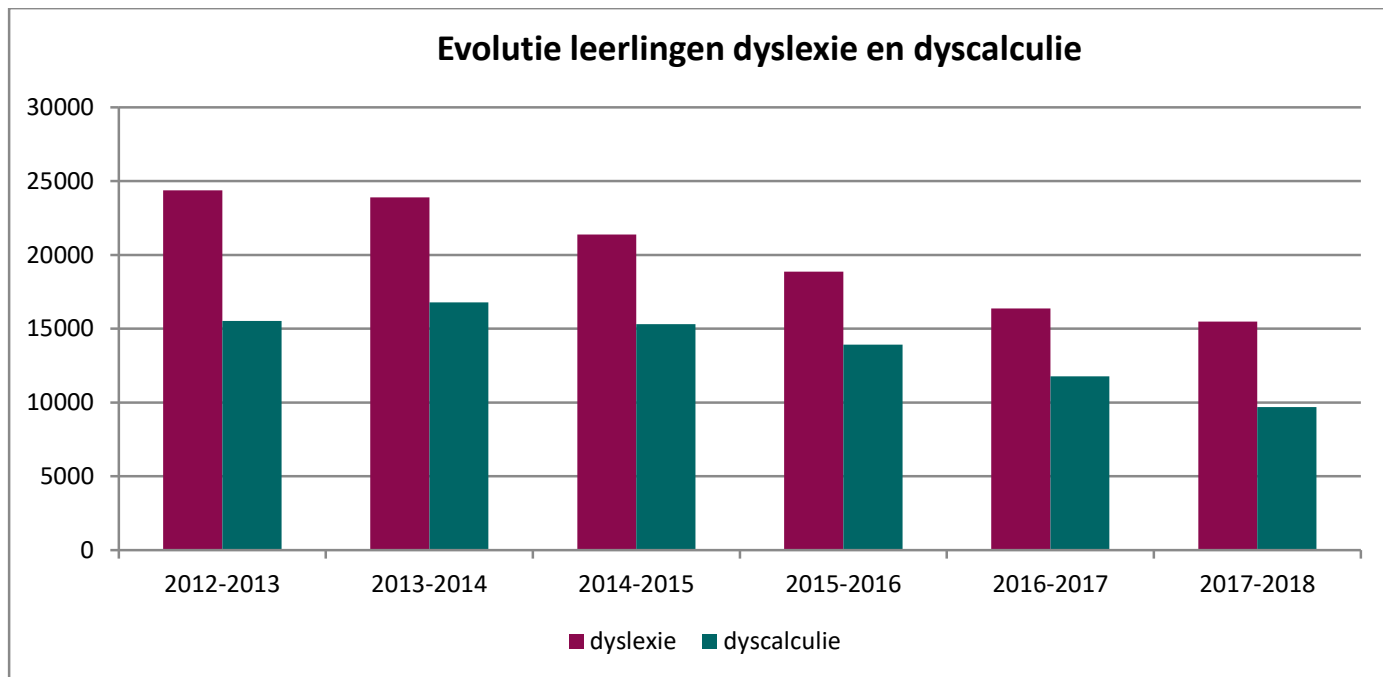
	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal leerlingen dyslexie	24 388	23 892	21 376	18 877	16 370	15 474
Aantal leerlingen dyscalculie	15 528	16 778	15 319	13 920	11 784	9 692

Tabel 11: evolutie aantal leerlingen dyslexie en dyscalculie

We stellen een aanzienlijke daling vast in het aantal interventies bij leerlingen met de classificerende diagnoses dyslexie en dyscalculie. Dit is een trend die de CLB's tevreden stelt. Het denken in labels maakt stilaan plaats voor het denken in functie van concrete onderwijsbehoeften. Daarbij krijgt een leerling bijvoorbeeld niet langer het label 'dyslexie' opgeplakt, maar formuleert het CLB in nauw overleg met de leerling, de ouders en de school de concrete onderwijsbehoeften van de leerling en de bijhorende ondersteuningsbehoeften van de ouders en het schoolteam. Dat kan bijvoorbeeld bestaan uit het geven van een mondelinge toelichting door de leerkracht bij een opdracht of de leerling krijgt meer tijd voor een toets⁶. Ook de school kan zelf al stappen nemen zonder dat daarvoor classificerende diagnostiek nodig is.

Veel van de maatregelen die een leerkracht kan nemen, ondersteunen bovendien niet een of meerdere individuele leerlingen, maar komen de hele klasgroep ten goede. Een voorbeeld daarvan is het mondeling toelichten van opdrachten. Dit past bovendien binnen het hebben van een visie op leerlingenbegeleiding vanuit een zorgcontinuüm. Mogelijk zorgt dit ervoor dat minder leerlingen nood hebben aan een geïndividualiseerde begeleiding op school. Daarnaast willen we ook hier wijzen op de verwachtingen die werden gecreëerd naar de school toe in het kader van het voeren van een eigen kwalitatief zorgbeleid. Ook dat zorgt ervoor dat minder leerlingen met bijvoorbeeld lees- of spellingsproblemen naar het CLB worden doorverwezen, omdat de school zelf eerst acties onderneemt binnen de schoolinterne zorg.

⁶ Het CLB doet daarbij beroep op het *Protocol lezen en spellen* dat werd opgesteld door Prodia. Dit is terug te vinden op http://www.prodiagnostiek.be/sites/default/files/20160210_protocol_lezen_spellens_dyslexie.pdf.

Figuur 4: evolutie aantal leerlingen dyslexie en dyscalculie

Interventies rond dyslexie worden bij 1,30 % van de schoolpopulatie geregistreerd, bij dyscalculie is dat 0,81 %. Dyslexie wordt vaker bij jongens geregistreerd (1,5 % van de schoolpopulatie versus 1,1 % bij meisjes). Bij dyscalculie stellen we dan weer de omgekeerde trend vast en ligt het aantal interventies bij meisjes (1,11 %) hoger dan bij jongens (0,55 %). Deze cijfers worden bevestigd door diverse prevalentiestudies.

Attesten ADIBib

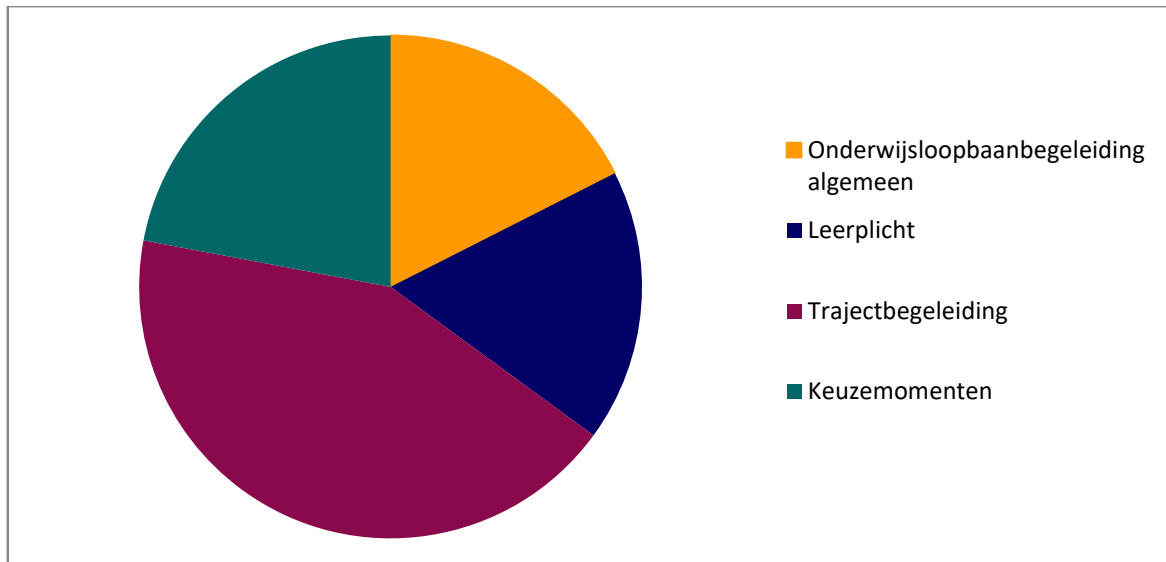
Leerlingen met ernstige lees- en of schrijfproblemen hebben vaak nood aan voorleessoftware en/of een digitale versie van hun schoolboeken. Indien de leerling over een verslag of gemotiveerd verslag beschikt, les volgt in het buitengewoon onderwijs of over een geattesteerde diagnose dyslexie of dyspraxie, dan heeft hij automatisch recht op ADIBib. Bij andere leerlingen waar ook deze nood leeft, maar die niet beschikken over een (gemotiveerd) verslag, kan het CLB – als enige gemachtigde instantie – een attest uitschrijven zodat de leerling recht heeft op deze ADIBib-boeken.

Voor 3416 leerlingen stelde het CLB een attest voor ADIBib op. Een verslag of gemotiveerd verslag geeft automatisch recht op ADIBib. Deze leerlingen zitten dus niet in deze cijfers vevat.

Domein onderwijsloopbaanbegeleiding

	Aantal leerlingen
OLB – niet nader gespecificeerd	27 147
Leerplicht	27 123
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	1 694
<i>(Problematische) afwezigheden</i>	22 686
<i>Tijdelijke schorsing i.k.v. tuchtdossier</i>	2 802
<i>Buitengezet op school (BOS)</i>	2 432
<i>Manifeste onwil</i>	46
Trajectbegeleiding	66 448
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	14 170
<i>Instap in kleuteronderwijs/andere instapmomenten</i>	70
<i>Instap in onderwijs en studiekeuze voor anderstalige nieuwkomers</i>	1 117
<i>Trajectbegeleiding in functie van verslag/gemotiveerd verslag</i>	32 968
<i>GON/ION</i>	16 575
<i>Moeilijke keuzes (overzitten etc.)</i>	7 480
<i>Thuisonderwijs, tijdelijk onderwijs aan huis, ziekenhuisscholen, gemeenschapsinstellingen</i>	1 096
<i>Overstap naar/binnen leren en werken (en omgekeerd)</i>	1 910
<i>Trajectverandering buiten scharniermomenten</i>	2 546
<i>Buitenschoolse begeleiding</i>	6 901
<i>A-document (aanvraagdocument niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp)</i>	2 286
Keuzemomenten	34 119
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	677
<i>Overstap kleuter – lager onderwijs</i>	7 226
<i>Overstap lager – secundair onderwijs</i>	18 817
<i>Overstap naar 2e graad secundair</i>	2 788
<i>Overstap naar 3e graad secundair</i>	1 210
<i>Overstap secundair – hoger onderwijs</i>	2 784
<i>Overstap secundair – andere opleiding dan hoger onderwijs</i>	1 029
<i>Aansluiting arbeidsmarkt</i>	525

Tabel 12: aantal leerlingen begeleidingsdomein onderwijsloopbaan

Figuur 5: verdeling leerlingen binnen domein onderwijsloopbaanbegeleiding

We stellen een aantal interessante trends vast binnen het domein onderwijsloopbaan waar we hieronder verder op ingaan. Hierbij merken we op dat de tabel op de vorige pagina een onderschatting is van de vraaggestuurde werking binnen PGZ. Heel wat van de vermelde onderwerpen en thema's zijn nl. ook populaire gespreksonderwerpen op CLBch@t.

Leerplicht

Na een sterke stijging tijdens het schooljaar 2017-2018, stellen we opnieuw een daling vast wat betreft het aantal begeleide leerlingen binnen het thema leerplicht.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	23 395	22 299	24 128	24 105	28 130	27 123

Tabel 13: evolutie aantal leerlingen begeleid voor leerplicht

De tabellen hieronder geven weer hoe we deze daling mogelijk kunnen verklaren.

Problematische afwezigheden

Een van de verplichte begeleidingen door het CLB is de begeleiding bij problematische afwezigheden.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	20 418	19 527	20 794	20 251	24 126	22 686

Tabel 14: evolutie aantal leerlingen begeleid rond problematische afwezigheden

Daar waar de trend enkele schooljaren aan een stuk redelijk stabiel bleef, bleek zich vorig jaar een stijging van 19 % meer begeleide leerlingen voor te doen. De verklaring voor deze stijging was

rechtstreeks toe te schrijven aan gewijzigde regelgeving⁷. Afgelopen schooljaar stellen we vast dat het aantal begeleide leerlingen opnieuw gedaald is (een daling van ongeveer 6 %). Of dit ook werkelijk een daling in het aantal problematisch afwezigen weerspiegelt, durven we op basis van deze cijfers niet te stellen. We suggereren wel enkele mogelijke hypothesen die de daling in het aantal registraties m.b.t. problematische afwezigheden kunnen verklaren:

- Het is mogelijk dat het aantal problematische afwezigheden effectief is gedaald. Andere cijfers wijzen eerder op een stabiliteit in het aantal spijbelaars⁸.
- Het aantal CLB-begeleidingen in het kader van problematische afwezigheden is gedaald. Hiervoor kunnen vervolgens opnieuw een aantal mogelijke hypothesen naar voor worden geschoven:
 - We verwijzen opnieuw naar de inspanningen in het kader van de hervorming van de leerlingenbegeleiding. Dit zou erop kunnen wijzen dat scholen zelf meer acties ondernemen om de problematische afwezigheden tegen te gaan. Daarnaast is het ook zo dat het CLB enkel interventies registreert indien het concreet acties onderneemt voor een of meerdere leerlingen. Het bespreken van het aantal B-codes, bijvoorbeeld op een zorgoverleg met de school, wordt dus niet noodzakelijk genoteerd in het individuele dossier van een leerling indien het CLB niet tot begeleiding overgaat. Ook de stijgende rol van het CLB binnen de consultatieve leerlingenbegeleiding is hier een element van.
 - Naar aanleiding van de gewijzigde regelgeving en de daarbij horende conceptnota Samen tegen schooluitval werden (met projectmiddelen) provinciale netwerken tegen schooluitval opgezet. Deze netwerken werken samen met de betrokken actoren in de regio een beleid uit om schooluitval verder tegen te gaan. Een daling in het aantal problematische afwezigheden kan een gevolg zijn van de acties die deze netwerken opzetten.
 - Een andere mogelijke hypothese is dat ook andere actoren, zoals de politie, een grotere rol opnemen binnen de aanpak van de spijbelproblematiek.

Tijdelijke uitsluiting in het kader van een tuchtmaatregel

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	1 471	1 355	1 888	2 298	2 379	2 802

Tabel 15: evolutie aantal leerlingen begeleid rond tijdelijke schorsing

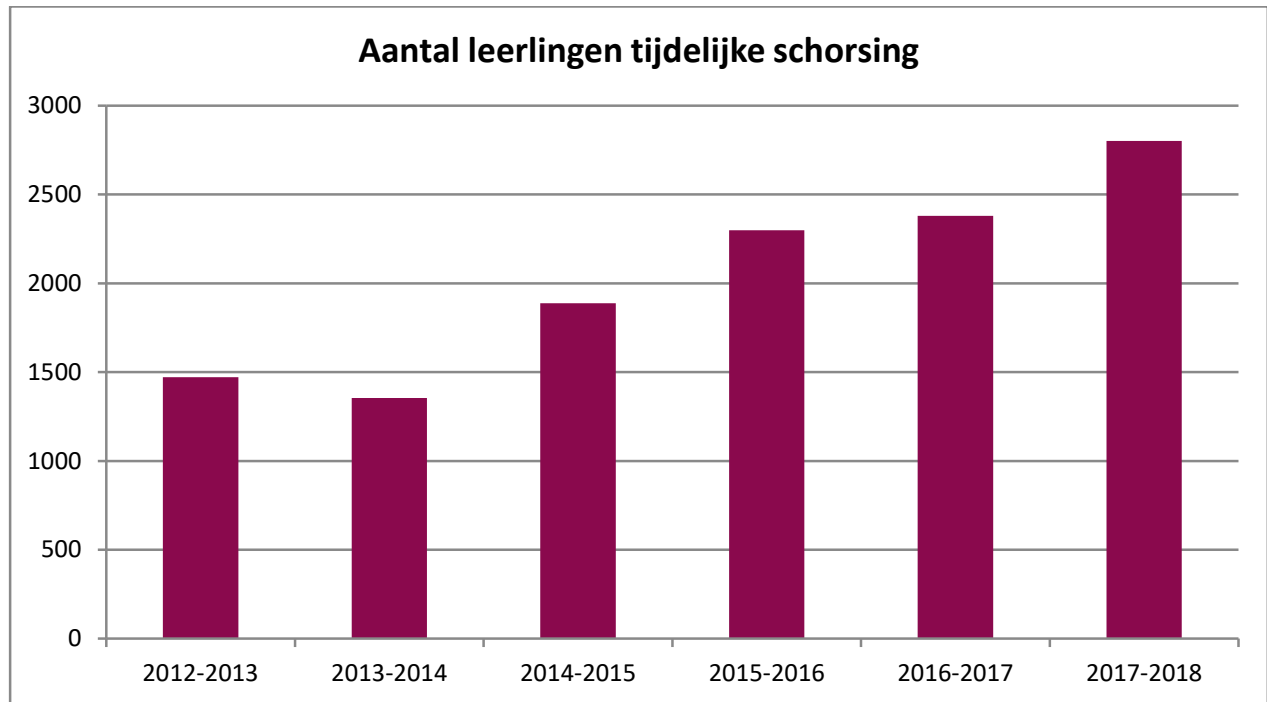
Scholen beschikken over een aantal mogelijke tuchtmaatregelen om leerlingen tijdelijk of definitief uit te sluiten van de lessen op school. De aanleiding daarvoor is vaak een schending van de leefregels door de leerling. Als CLB's verwachten we dat de invoer van een verplicht beleid op leerlingenbegeleiding sinds 1 september 2018 een impact zal hebben op deze cijfers. Deze verplichting zal er hopelijk toe leiden dat meer scholen preventief te werk gaan in de fase van de brede basiszorg en daarnaast vanaf

⁷ Sinds 1 september 2016 moet de school iedere leerling die vijf of meer halve dagen ongewettigd afwezig is op school (en dus zogenaamd vijf B-codes heeft), melden aan het CLB. School en CLB bepalen vervolgens in onderling overleg welke acties ondernomen worden. Voorheen was de CLB-begeleiding pas verplicht vanaf tien B-codes.

⁸ Zie o.a. cijfers van Hilde Crevits, *Aantal spijbelaars blijft stabiel*, 8 november 2018. Online raadpleegbaar via <http://www.hildecrevits.be/nl/aantal-spijbelaars-blijft-stabiel>

de fase van de verhoogde zorg beroep doen op de consultatieve ondersteuning vanuit het CLB, wat op termijn het aantal definitieve en tijdelijke uitsluiting moet doen dalen.

We stellen vast dat de trend die zich de laatste schooljaren reeds doorzette, ook tijdens het schooljaar 2017-2018 verder bevestigd wordt: een stijging van het aantal begeleidingen in het kader van een tijdelijke uitsluiting. Op zes schooljaren tijd zijn deze begeleidingen bijna verdubbeld.

Figuur 6: evolutie aantal leerlingen begeleid rond tijdelijke schorsing

De onderstaande tabel deelt het aantal leerlingen met een tijdelijke schorsingen op naar onderwijsniveau:

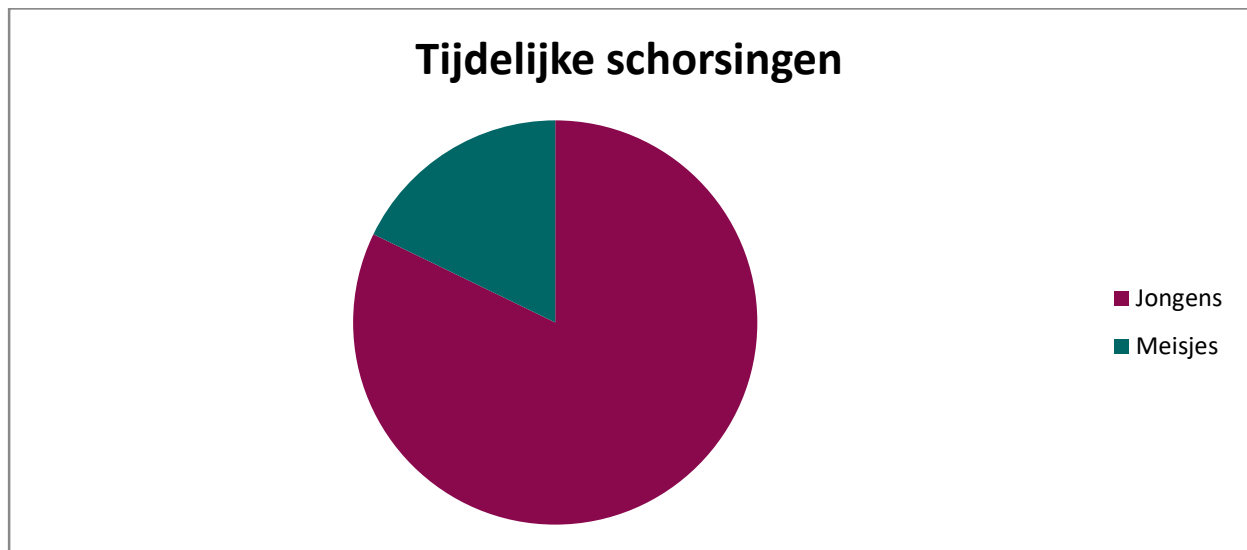
	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Basisonderwijs	43	38	64	104	100	157
Buitengewoon basisonderwijs	14	8	21	14	30	40
Secundair onderwijs	1 049	975	1 354	1 768	1 819	2 120
Buitengewoon secundair onderwijs	282	268	319	327	308	360
Deeltijds beroepssecundair onderwijs	90	73	79	94	94	123

Tabel 16: evolutie aantal leerlingen begeleid rond tijdelijke schorsing, opgedeeld naar onderwijsniveau

We stellen vast dat de eerder gesignaleerde stijging van het aantal begeleide leerlingen in het kader van een tijdelijke uitsluiting zich doorzet in alle verschillende onderwijsniveaus. Vorig jaar werden in het lager onderwijs in totaal 157 leerlingen tijdelijk uitgesloten.

Het grootste aantal tijdelijke uitsluitingen (> 75 %) vindt plaats in het gewoon secundair onderwijs. Verhoudingsgewijs gebeuren de meeste tijdelijke uitsluiting in het buitengewoon secundair onderwijs, gevolgd door het deeltijds beroepssecundair onderwijs.

Wanneer we de vergelijking maken tussen jongens en meisjes, blijkt dat er opvallend meer jongens (nl. 2303 of 0,40 %) tijdelijk werden geschorst dan meisjes (499 of 0,09 %). De stijging in het aantal tijdelijke schorsingen doet zich zowel bij jongens als bij meisjes voor.

Figuur 7: verdeling tijdelijke schorsing naar geslacht

Definitieve uitsluitingen – buitengezet op school (BOS)

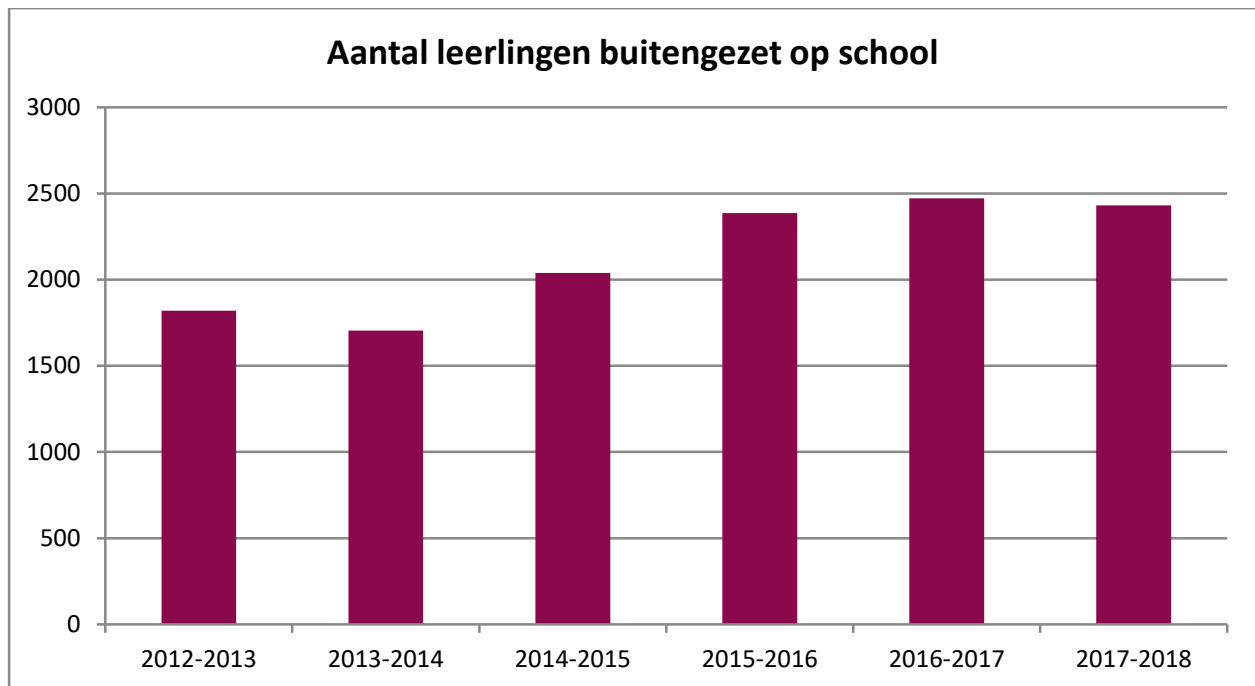
Een laatste en ultieme sanctiemaatregel waarover de school beschikt, is die van de definitieve uitsluiting, waarbij de leerling wordt buitengezet op school (dit wordt ook afgekort als BOS). Een definitieve uitsluiting is ingrijpend en moet dan ook als allerlaatste maatregel worden aanzien. Gezien dit ingrijpende karakter moet de school altijd het advies inwinnen van de begeleidende klassenraad. De klassenraad wordt daarbij uitgebreid met een CLB-medewerker die een adviserende stem heeft. De verplichting dat het CLB dient aanwezig te zijn op de klassenraad ging in op 1 september 2014.

Wanneer een definitieve uitsluiting ingaat in de loop van het schooljaar, is de uitsluitende school verplicht om samen met het CLB de leerling actief bij te staan in de zoektocht naar een nieuwe school.

Na een jarenlange stijging van het aantal leerlingen die werden uitgesloten op school, stellen we nu voor het eerst een beperkte daling vast.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	1820	1705	2039	2387	2472	2432

Tabel 17: evolutie aantal leerlingen buitengezet op school

Figuur 8: evolutie aantal leerlingen buitengezet op school

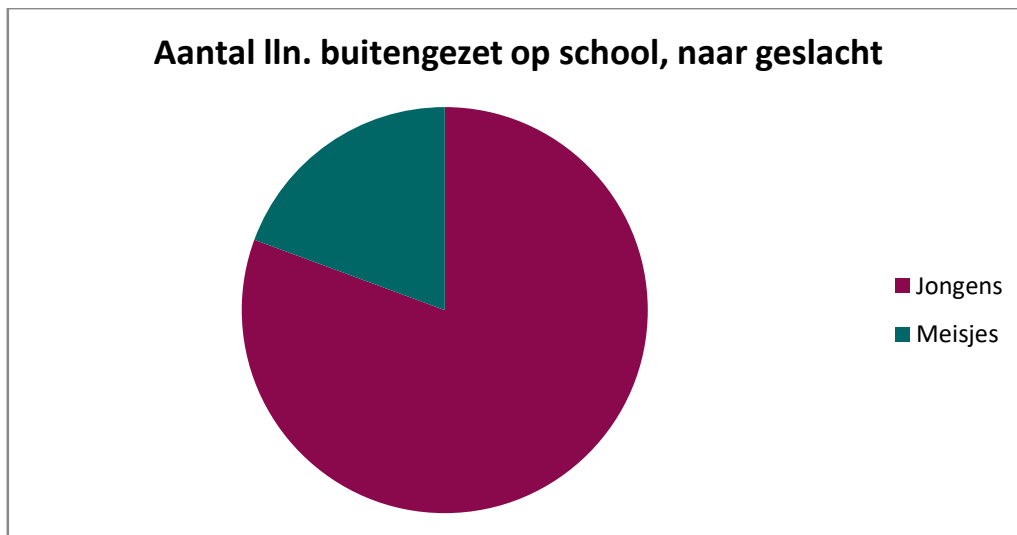
Een definitieve uitsluiting is – net zoals een tijdelijke uitsluiting - mogelijk in alle onderwijsniveaus (met uitzondering van het kleuteronderwijs). De onderstaande tabel illustreert het aantal leerlingen die werden buitengezet op school ingedeeld per onderwijsniveau.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Basisonderwijs	39	31	45	53	60	71
Buitengewoon basisonderwijs	15	17	11	6	19	14
Secundair onderwijs	1378	1280	1640	2082	2063	2084
Buitengewoon secundair onderwijs	188	181	151	145	143	151
Deeltijds beroepssecundair onderwijs	93	59	79	84	107	84

Tabel 18: evolutie aantal leerlingen buitengezet op school naar onderwijsniveau

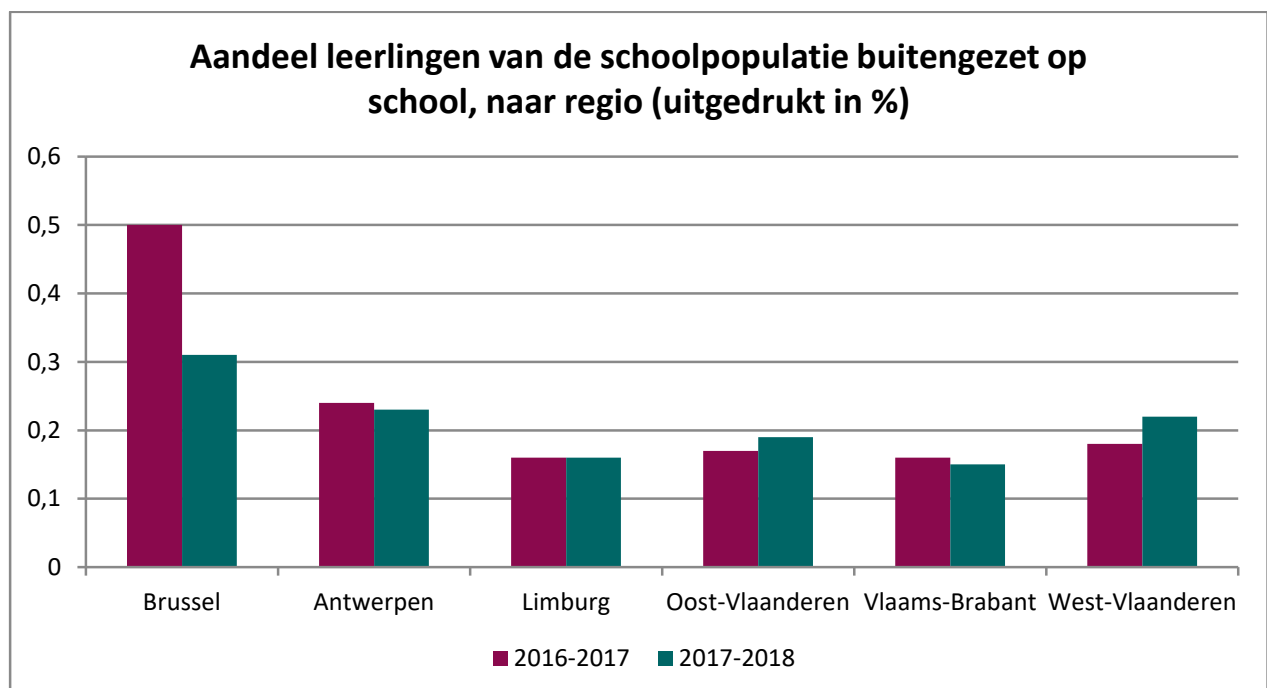
Er werden minder leerlingen buitengezet op school in het buitengewoon basisonderwijs en in het deeltijds beroepsonderwijs (DBSO). Het aantal definitieve uitsluitingen bleef echter stijgen in het lager onderwijs (in totaal 71 leerlingen), het secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs.

Ook wat betreft de definitieve uitsluitingen is de meerderheid van de uitgesloten leerlingen jongens (0,32 % van de schoolpopulatie versus 0,08 % bij meisjes). Bij de jongens stellen we evenwel een daling vast, bij de meisjes een beperkte stijging.

Figuur 9: aantal leerlingen buitengezet op school, naar geslacht

Tot slot maken we ook een onderverdeling van het aantal definitief buitengesloten leerlingen naar regio. Wanneer we de aantallen afzetten tegenover de totale schoolpopulatie van de regio, dan valt op dat het meeste aantal leerlingen worden buitengezet in Brussel (nl. 0,31 %). Hier is wel een duidelijke daling merkbaar ten opzichte van het schooljaar 2016-2017 (waar dit nog 0,5 % was). Brussel wordt gevolgd door Antwerpen (0,24 % van de schoolpopulatie) en West-Vlaanderen (0,22 %). Het gemiddelde voor Vlaanderen en Brussel bedraagt 0,20 %. In Oost-Vlaanderen (0,19 %), Limburg (0,16 %) en Vlaams-Brabant (0,15 %) werden minder leerlingen uitgesloten. In tegenstelling tot in de andere regio's merken we geen daling, maar een beperkte stijging, van het aantal uitgesloten leerlingen op in Oost-Vlaanderen (van 0,17 % naar 0,19 %) en in West-Vlaanderen (van 0,18 % naar 0,22 %).

Tabel 19: aantal leerlingen buitengezet op school, naar regio

Globaal genomen registreerden de CLB's meer acties binnen het thema van de trajectbegeleiding. Hierna volgen enkele onderwerpen die de toename in het aantal interventies in het kader van trajectbegeleiding verklaren.

Trajectbegeleiding i.f.v. een gemotiveerd verslag of verslag

Het aantal leerlingen waarvoor het CLB een traject opstart in het kader van (gemotiveerd) verslag, kent een stijgende trend.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	22 504	26 893	32 968

Tabel 20: evolutie aantal leerlingen trajectbegeleiding (gemotiveerd) verslag

We geven hier enkel een vergelijking over de laatste 3 schooljaren, aangezien het M-decreet (dat de voorwaarden voor het verslag en gemotiveerd verslag bepaalt) inging op 1 september 2015. De bovenstaande tabel illustreert een stijging in het aantal opgestarte trajecten in functie van een mogelijk gemotiveerd verslag of verslag. Deze stijging in het aantal trajecten (of begeleidingen) betekent niet dat er voor elk van deze leerling ook een verslag werd uitgeschreven door het CLB. Een traject kan nl. ook eindigen met de conclusie dat de leerling geen nood heeft aan een verslag. Later in dit jaarverslag gaan we verder uitgebreid in op de verslaggeving van het CLB in het kader van het M-decreet.

Sinds 1 september 2017 gingen de ondersteuningsnetwerken van start, die zorgen voor de ondersteuning van leerlingen of leerkrachten. Dit zorgde voor een toename in het aantal vragen naar HGD-trajecten bij CLB's.

Inschrijving onder ontbindende voorwaarden

Wanneer een leerling die beschikt over een verslag (dat toelating geeft tot het buitengewoon onderwijs) wordt ingeschreven in een school voor gewoon onderwijs, wordt dit een *inschrijving onder ontbindende voorwaarden* genoemd. Bij een dergelijke inschrijving wordt overleg gepleegd met het CLB. Het CLB vervult hierbij voornamelijk een schoolondersteunende rol. Hierdoor dienen we erop te wijzen dat onderstaande cijfers een onderschatting zijn omdat het CLB niet altijd wordt betrokken.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	214	349	472

Tabel 21: evolutie aantal leerlingen inschrijving onder ontbindende voorwaarden

We stellen vast dat het aantal leerlingen met een inschrijving onder ontbindende voorwaarden sterk is toegenomen sinds het schooljaar 2015-2016, als rechtstreeks gevolg van het M-decreet. De meerderheid van deze inschrijvingen deden zich voor in het secundair onderwijs (45 %), gevolgd door het DBSO (31 %). Er werden meer activiteiten geregistreerd voor inschrijvingen onder ontbindende voorwaarden voor jongens (voor 333 jongens) dan voor meisjes (139).

Huisonderwijs

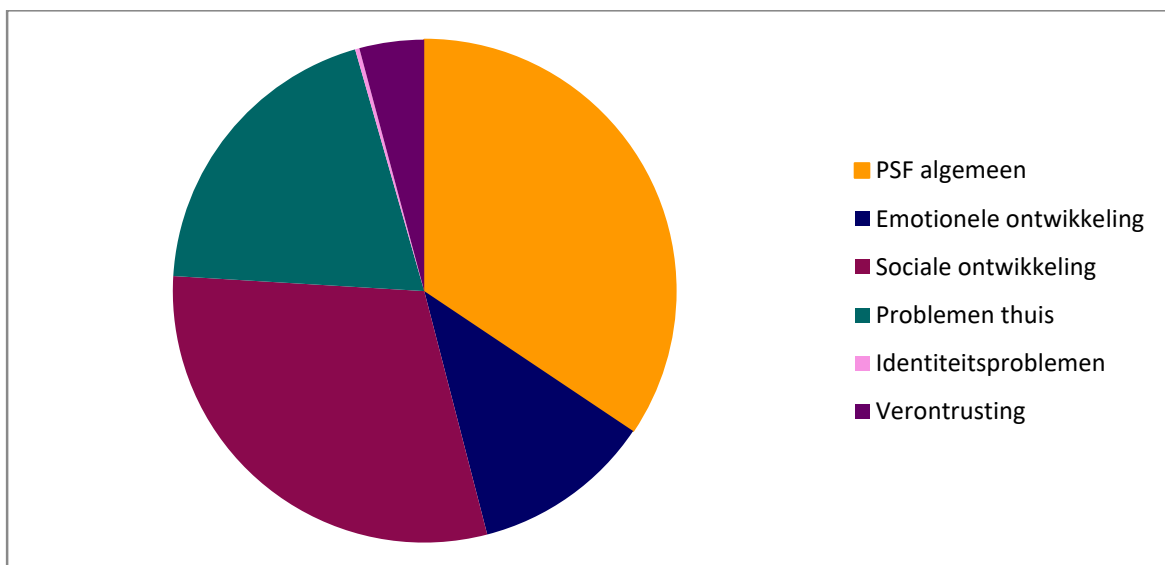
In Vlaanderen en Brussel geldt geen schoolplicht, maar leerplicht. Dat betekent dat een leerling niet verplicht is om naar school te gaan, maar bijvoorbeeld ook huisonderwijs kan volgen. Ouders die er in de loop van het schooljaar voor kiezen om hun kind naar huisonderwijs te laten overstappen, zijn verplicht dit te melden aan het CLB. Het CLB kan daarbij gemotiveerd bezwaar indienen tegen de start van het huisonderwijs.

Tijdens het schooljaar 2017-2018 dienden de CLB's een gemotiveerd bezwaar in voor 19 leerlingen.

Domein psychosociaal functioneren

	Aantal leerlingen die een beroep deden op het CLB voor dit thema/onderwerp
PSF – niet nader gespecificeerd	48 933
Emotionele ontwikkeling	16 467
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	10 242
<i>Angstproblemen (vermoeden van stoornis)</i>	3 290
<i>Stemmingsproblemen (vermoeden van stoornis)</i>	3 666
<i>Persoonlijkheidsproblemen (vermoeden van stoornis)</i>	984
Sociale ontwikkeling	42 663
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	4 116
<i>Aanpassingsproblemen, sociale vaardigheden</i>	2 276
<i>Interactieproblemen met leerkracht(en)</i>	958
<i>Communicatie- en interactieproblemen (ASS)</i>	14 717
<i>Regelovertredend gedrag</i>	7 959
<i>Pesten en gepest worden</i>	3 196
<i>Gedragsproblemen (vermoeden van stoornis)</i>	18 058
Problemen thuis	27 904
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	21 378
<i>Opvoedingsaanpak en -vaardigheden</i>	3 968
<i>Verwaarlozing en mishandeling (fysisch en psychisch)</i>	1 587
<i>Interactieproblemen binnen het gezin</i>	4 910
<i>Financieel-materiële problemen binnen het gezin</i>	1 480
Identiteitsproblemen	393
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	121
<i>Seksuele geaardheid</i>	141
<i>Cultuur, religie</i>	144
<i>Jongerencultuur, subcultuur</i>	5
Verontrusting	5 917
<i>Verontrusting</i>	5 917

Tabel 22: aantal leerlingen begeleidingsdomein psychosociaal functioneren

Figuur 10: verdeling leerlingen binnen domein psychosociaal functioneren

Gedragsproblemen

We stellen een stijging vast in het aantal interventies die betrekking hebben op gedragsproblemen en een vermoeden van gedragsstoornis.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	19 144	18 728	17 546	16 841	16 973	18 058

Tabel 23: evolutie aantal leerlingen gedragsproblemen

Nadat deze cijfers een aantal schooljaren na elkaar daalden, stellen we opnieuw een lichte stijging vast in het aantal interventies. Enkele mogelijke hypothesen die dit kunnen verklaren zijn:

- In aanloop naar het schooljaar 2017-2018 werd de mogelijkheid ingevoerd om op basis van een gelopen HGD-traject ondersteuning te motiveren vanuit type 3 voor leerlingen zonder een diagnose.
- De lagere cijfers in de voorafgaande schooljaren kunnen dan ook mogelijk verklaard worden door de striktere criteria voor type 3 binnen het M-decreet.

De overgrote meerderheid van de interventies in het kader van gedragsproblemen doen zich voor in het basisonderwijs (nl. 18 % of 3314 leerlingen in het kleuteronderwijs, en 41 % of 7437 in het lager onderwijs. Dit wijst erop dat mogelijke gedragsproblemen of -stoornissen reeds vroeg in de onderwijsloopbaan worden vastgesteld.

Meer dan 80 % van de interventies rond gedragsproblemen hebben betrekking op jongens (2,43 % van de totale schoolpopulatie). Het aantal interventies rond gedragsproblemen bij meisjes ligt opmerkelijk lager (0,57 % van de schoolpopulatie).

Regelovertredend gedrag

De begeleiding van leerlingen in het kader van regelovertredend gedrag wordt vaak gesitueerd bij leerlingen in het kader van een (mogelijke) tijdelijke schorsing of een definitieve uitsluiting.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017 - 2018
Aantal unieke leerlingen	6202	6683	6983	7325	7919	7959

Tabel 24: evolutie aantal leerlingen regelovertredend gedrag

Nadat het aantal interventies in het kader van regelovertredend gedrag een jarenlange stijging kenden, stellen we nu min of meer een stabiele situatie vast. Regelovertredend gedrag is een concreet voorbeeld van een hulpvraag die zich nooit alleen stelt (multiproblematiek). Een leerling die regelovertredend gedrag vertoont, heeft vaak meerdere hulpvragen, waarvoor al dan niet beroep wordt gedaan op het CLB. Het CLB kijkt de vraag daarbij steeds vanuit een breed perspectief. Zo is het belangrijk om niet blind te staren op externaliserend gedrag (bijvoorbeeld agressie, regelovertredend gedrag) terwijl signalen van internaliserende problemen (bijvoorbeeld angst, depressie, extreme verlegenheid) minder of niet worden opgepikt.

De meerderheid van de interventies in het kader van regelovertredend gedrag vinden plaats in het secundair onderwijs. Dit dient samen te worden bekeken met het aantal (tijdelijke en definitieve) uitsluitingen die zich ook vooral in het secundair onderwijs voordoen.

Problemen thuis

Net zoals vorig jaar stellen we een daling vast in het aantal interventies in het kader van problemen thuis. Hierbij dienen we echter op te merken dat dit alles te maken heeft met een nieuw onderwerp in de registratielijst. Vanaf het schooljaar 2016-2017 worden situaties waarbij medewerkers echt verontrust zijn namelijk geregistreerd onder het onderwerp 'verontrusting'. De interventies in het kader van verontrusting werden vroeger (voor de start van de integrale jeugdhulp) voornamelijk geregistreerd onder 'problemen thuis'.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	27 511	28 603	29 047	29 266	28 966	27 904

Tabel 25: evolutie aantal leerlingen problemen thuis

Problemen thuis komen iets minder vaak voor bij meisjes (2,29 % van de schoolpopulatie) dan bij jongens (2,44 %). Indien we de cijfers van verontrusting en problemen thuis samen optellen, bekomen we nog altijd een stijgende trend.

Verontrusting

De term 'verontrusting' deed samen met het decreet integrale jeugdhulp zijn intrede in het jeugdhulpverleningslandschap. Dit is echter geen nieuwe opdracht: ook vóór de intrede van integrale jeugdhulp namen de CLB's dit reeds op, onder meer in de dossiers waarbij werd samengewerkt met de Vertrouwenscentra voor kindermishandeling (VK).

Volgens de definitie van integrale jeugdhulp⁹ 'is er sprake van verontrusting wanneer:

- de ontwikkelingskansen van een minderjarige bedreigd worden (de provisie-, protectie- of participatierechten van de minderjarige worden geschonden) en/of;
- de (psychische, fysieke of seksuele) integriteit van een minderjarige of van een of meer gezinsleden worden aangetast.'

Verontrusting wordt daarbij omschreven als een gedeelde verantwoordelijkheid van alle jeugdhulpverleners.

Tijdens het schooljaar 2017-2018 registreerden de CLB's voor in totaal 5917 unieke leerlingen een interventie in het kader van verontrusting. Dit is een duidelijke stijging, die we ook tijdens de vorige twee jaarverslagen vaststelden.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	2367	4525	5917

Tabel 26: evolutie aantal unieke leerlingen verontrusting

⁹ Bron: Agentschap Jongerenwelzijn, *Omgaan met verontrusting*, online raadpleegbaar via <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/professionelen/jeugdhulpaanbieders/omgaan-met-verontrusting/>

Het aantal interventies in het kader van verontrusting is meer dan verdubbeld op twee schooljaren tijd. Een belangrijke factor daarbij is het wegvallen van de Comités voor Bijzondere Jeugdzorg, waar het CLB vroeger een beroep op kon doen bij (vermoeden van) een verontrusting. Sinds de start van het decreet op de integrale jeugdhulp zijn deze comités verdwenen en werd hun opdracht slechts gedeeltelijk overgenomen door het Ondersteuningscentrum jeugdzorg en het Vertrouwenscentrum voor kindermishandeling. Dit betekent dat van de CLB's sinds de start van de integrale jeugdhulp een nieuwe opdracht wordt verwacht met betrekking tot verontrustende situaties, evenwel zonder het voorzien in extra personeel hiervoor. We bespreken de volledige opdracht die de CLB's opnemen binnen de jeugdhulp in een verder hoofdstuk.

Verontrusting wordt vaker geregistreerd voor jongens dan voor meisjes.

Identiteitsproblemen

We stellen tenslotte ook vast dat het aantal interventies m.b.t. identiteitsproblemen stijgt.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	260	253	279	347	313	393

Tabel 27: evolutie aantal unieke leerlingen identiteitsproblemen

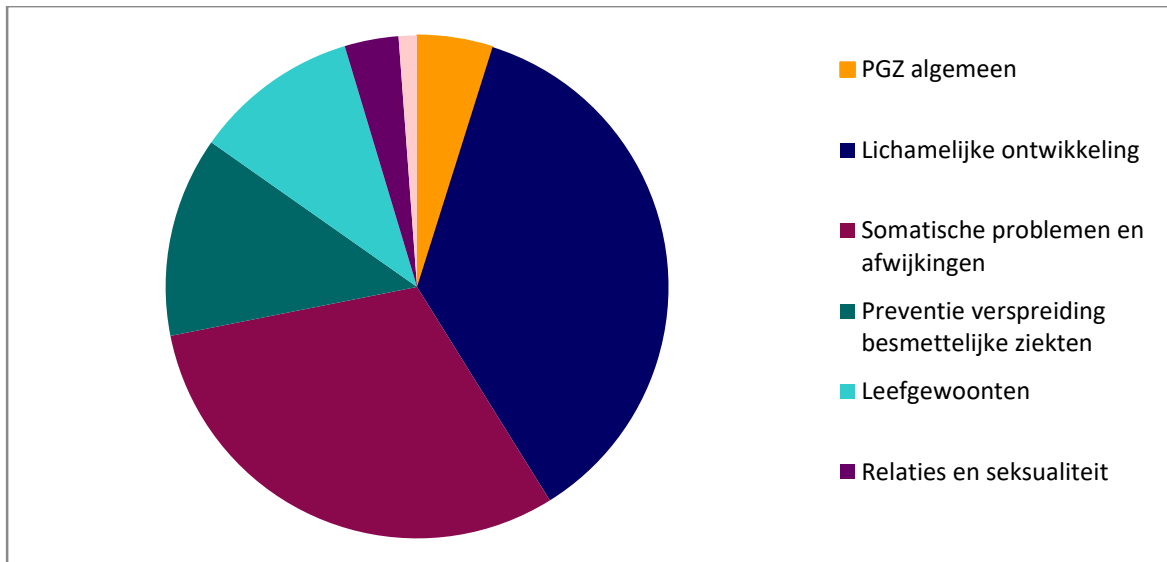
Er worden iets meer de interventies rond identiteitsproblemen bij meisjes geregistreerd (219 leerlingen) dan bij jongens (174 leerlingen). De meerderheid van de identiteitsproblemen hebben betrekking op cultuur/religie en seksuele geaardheid.

Domein preventieve gezondheidszorg (PGZ)

Zoals al herhaaldelijk aan bod kwam, bestaan de activiteiten binnen het domein PGZ voor het grootste deel uit de medische consulten en vaccinaties. Naast dit verplichte aanbod bevat de CLB-werking eveneens heel wat activiteiten die betrekking hebben op de vraaggestuurde werking binnen de preventieve gezondheidszorg. De medische consulten komen in het volgende hoofdstuk uitvoering aan bod.

	Aantal leerlingen
PGZ – niet nader gespecificeerd	2 133
Lichamelijke ontwikkeling	15 941
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	1 727
<i>Groei en pubertaire ontwikkeling</i>	4 659
<i>Mond en tanden</i>	891
<i>Houding en bewegingsstelsel</i>	699
<i>Zindelijkheid</i>	697
<i>Psychomotoriek</i>	7 803
Somatische problemen en afwijkingen	13 504
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	1 901
<i>Neus-keel-oor</i>	201
<i>Gehoör</i>	3 557
<i>Visus</i>	6 215
<i>Hart en longen</i>	354
<i>Huid</i>	279
<i>Endocrinologie</i>	83
<i>Psychosomatische klachten</i>	662
<i>Neurologie</i>	928
Preventie verspreiding van sommige besmettelijke ziekten	5 654
<i>Preventie verspreiding van sommige besmettelijke ziekten</i>	959
<i>Besmettelijke ziekten</i>	1 484
<i>Luizen</i>	3 540
Leefgewoonten	4 659
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	201
<i>Hygiëne</i>	1 150
<i>Slaapgewoonten</i>	302
<i>Voedings- en eetgewoonten</i>	1 557
<i>Verslaving</i>	1 452
<i>Beweging en sport</i>	149
<i>Fysieke conditie</i>	
Relaties en seksualiteit	1 525
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	1 068
<i>Relatievaardigheid</i>	154
<i>Anticonceptie en seksuele gezondheid</i>	346
Lichamelijke geschiktheid	516
<i>Lichamelijke geschiktheid</i>	516

Tabel 28: aantal leerlingen binnen begeleidingsdomein preventieve gezondheidszorg

Figuur 11: verdeling leerlingen binnen domein preventieve gezondheidszorg

Hierbij dienen we op te merken dat de tabel op de vorige pagina een onderschatting is van de vraaggestuurde werking binnen PGZ. Heel wat van de vermelde onderwerpen en thema's zijn nl. ook populaire gespreksonderwerpen op CLBch@t. Omwille van de gevoeligheid van sommige onderwerpen (vb. seksualiteit, relatievaardigheid), kiezen heel wat leerlingen ervoor om dit onderwerp op een anonieme manier te bespreken met een CLB-medewerker. De cijfers van de CLBch@t-werking komen verder in dit hoofdstuk nog terug.

Vaccinaties

Naast het aanbod van de medische consulten (zie het volgende hoofdstuk), bieden de CLB's ook gratis vaccinaties aan. Het CLB volgt daarbij het vaccinatieschema zoals dat door de overheid werd bepaald¹⁰:

Figuur 12: vaccinatieschema

¹⁰ Zie: Agentschap Zorg & Gezondheid, Basisvaccinatieschema, online raadpleegbaar via <https://www.zorg-en-gezondheid.be/basisvaccinatieschema>

De vaccinaties die door het CLB worden toegediend, worden geregistreerd in een centrale databank die alle vaccinatoren in Vlaanderen hanteren: Vaccinnet. Jammer genoeg is het tot op heden niet mogelijk om de eigen data uit deze databank op te halen, waardoor we als sector niet zelf over de data van onze vaccinatiegraad beschikken.

Voor het beschrijven van de effecten van de CLB-inspanningen rond het vaccineren kunnen we echter wel andere bronnen raadplegen. In 2016 werd de laatste [Vaccinatiegraadstudie](#) gepubliceerd¹¹. Hierbij werd een vaccinatiegraadstudie uitgevoerd bij vier verschillende doelgroepen, waaronder adolescenten. De conclusie voor adolescenten luidt dat de vaccinatiegraad voor alle onderzochte vaccinaties verder toeneemt in vergelijking met voorafgaande metingen, behalve voor hepatitis B. De vaccinatiegraad bij adolescenten ligt tussen de 90 % en de 93,4 %.

De vaccinatie voor het humaan papillomavirus (HPV) bij meisjes bereikt voor het eerst 89,6 % van alle meisjes van deze doelgroep (volledige vaccinatie met drie dosissen). De studie beschrijft dit zelf als 'een opmerkelijk succes zes jaar na introductie van het gratis programma voor 12-jarigen'. Dat dit cijfer enorm hoog ligt, blijkt bijvoorbeeld uit de vergelijking met Nederland, waar de vaccinatiegraad voor dezelfde leeftijdscategorie amper 61 % bedraagt. In vergelijking met andere Europese landen behoort Vlaanderen dan ook tot de top. Ook in vergelijking met bijvoorbeeld Australië, een land waar dit vaccin eveneens gratis via de school wordt aangeboden, scoort Vlaanderen hoog: Australië bereikt een vaccinatiegraad van 70 % voor de derde dosis.

De studie vermeldt verder dat meer dan 9 op de 10 (93,7 %) kinderen na de leeftijd van 5 jaar ooit door het CLB werd gevaccineerd. Het is duidelijk dat de CLB's een unieke rol spelen in het realiseren en behouden van deze vaccinatiegraden en op deze manier een belangrijke bijdrage leveren aan de volksgezondheid.

Sinds 1 april 2016 werd het wettelijk mogelijk gemaakt dat een verpleegkundige zelfstandig vaccinaties kan toedienen zonder de aanwezigheid van een arts (wat voorheen wel vereist was). Tijdens het schooljaar 2017-2018 werd verder ingezet op de implementatie van deze vaccinatiepraktijk.

(Tiener)zwangerschap

We stellen vast dat het aantal CLB-interventies m.b.t. (tiener)zwangerschappen afneemt.

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	430	473	398	428	367	305

Tabel 29: evolutie aantal unieke leerlingen (tiener)zwangerschap

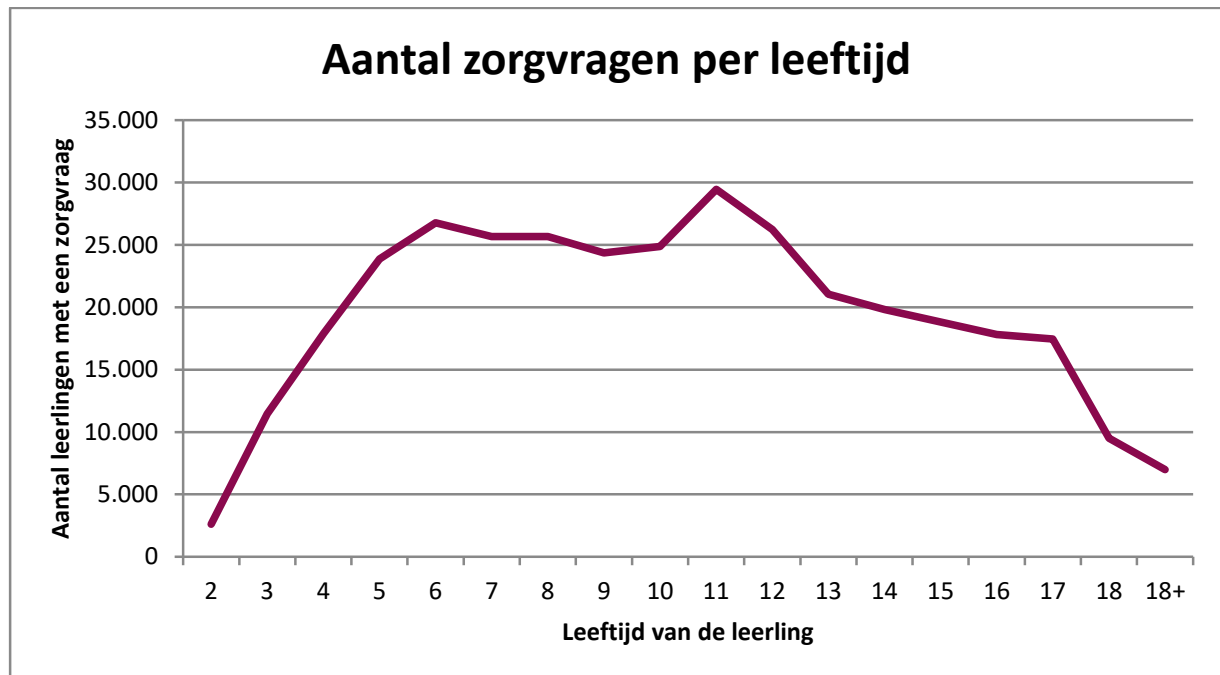
Dat het aantal tienerzwangerschappen in Vlaanderen daalt, blijkt ook uit andere cijfers, waaronder het jaarverslag van het Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie¹².

¹¹ Bron: Agentschap Zorg & Gezondheid, *Vaccinatiegraadstudie 2016*, online raadpleegbaar via <https://www.zorg-en-gezondheid.be/sites/default/files/atoms/files/Vaccinatiegraadstudie%202016.pdf>

¹² Bron: vzw Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie, *Jaarrapport 2017*, online raadpleegbaar via https://www.zorg-en-gezondheid.be/sites/default/files/atoms/files/SPE_Evaluatierapport%202017_DEFINITIEF.pdf

Vraaggestuurde werking op basis van de leeftijd

Het CLB komt voor het eerst in beeld tijdens het kleuteronderwijs (dat voor de meesten start rond de leeftijd van 2,5 jaar), en begeleidt leerlingen tot ze het onderwijs verlaten. De tabel hieronder illustreert het aantal leerlingen met een zorgvraag, gerangschikt op leeftijd van de leerling. De contacten n.a.v het medisch consult zijn hier niet in vervat.

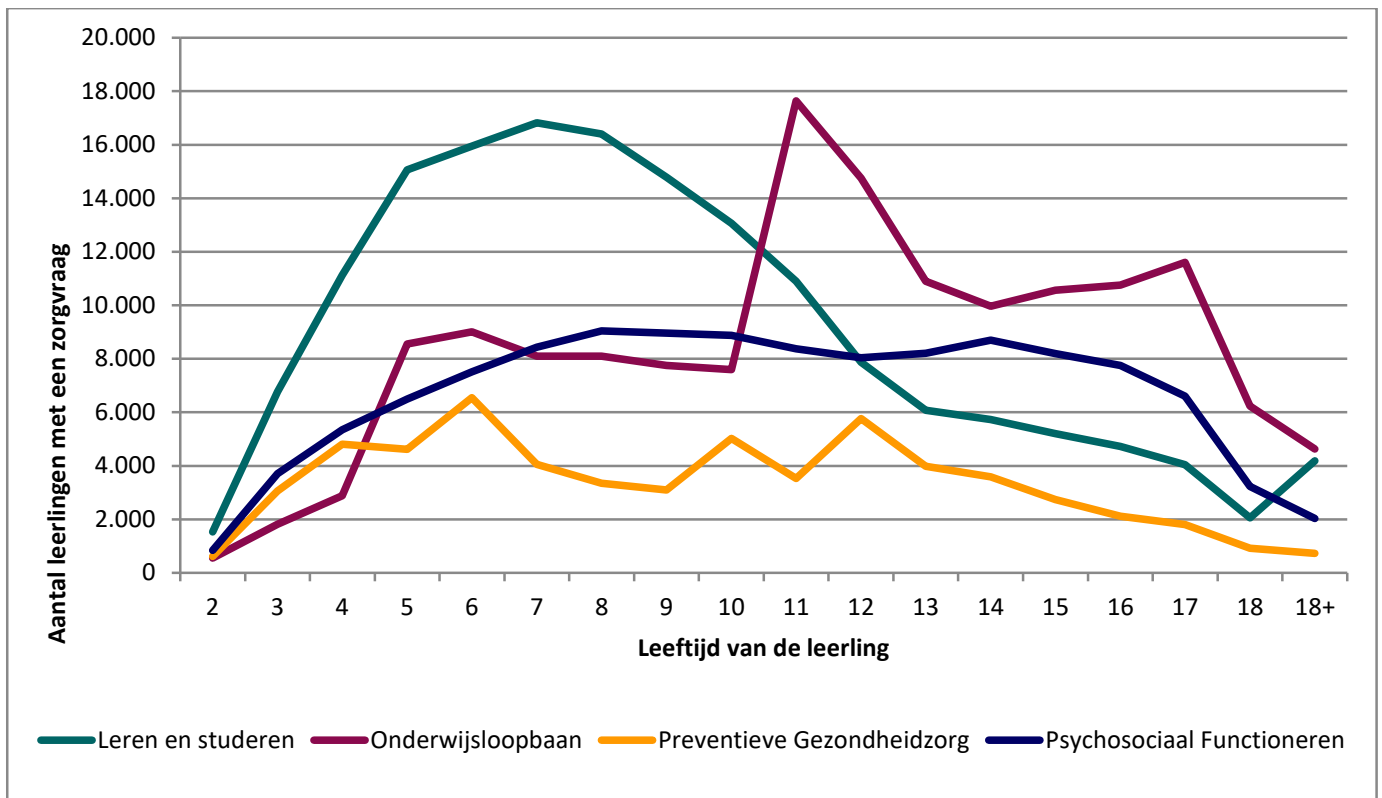

Figuur 13: evolutie aantal zorgvragen per leeftijd

Bovenstaande grafiek illustreert dat het aantal zorgvragen sterk stijgt vanaf het kleuteronderwijs en naar aanleiding van de overstap naar het lager onderwijs. We zien vervolgens een tweede piek bij de overgang naar het secundair onderwijs (leeftijd van 11 jaar). Vanaf de leeftijd van 13,5 jaar neemt het aantal vragen stelselmatig af.

Leeftijdsgebonden vragen

Nu we weten dat het aantal zorgvragen enkele duidelijke trends en pieken kent op bepaalde leeftijden, lijkt het interessant om te bekijken welke vragen op welke leeftijd worden gesteld. De grafiek op de volgende pagina toont het aantal zorgvragen per domein, gerangschikt op leeftijd van de leerling. Ook deze grafiek heeft enkel betrekking op de vraaggestuurde werking van het CLB.

Figuur 14: aantal leerlingen met een zorgvraag, opgedeeld per leeftijd en per begeleidingsdomein

Het domein leren en studeren wordt sterk bevraagd in het basisonderwijs, voornamelijk rond de overgang van het kleuter- naar het lager onderwijs en dit tot de leeftijd van 8 jaar. Daarna nemen de zorgvragen binnen dit domein af. Dit toont aan dat vragen over leermoeilijkheden of -stoornissen voornamelijk aan het begin van de onderwijsloopbaan worden gesteld.

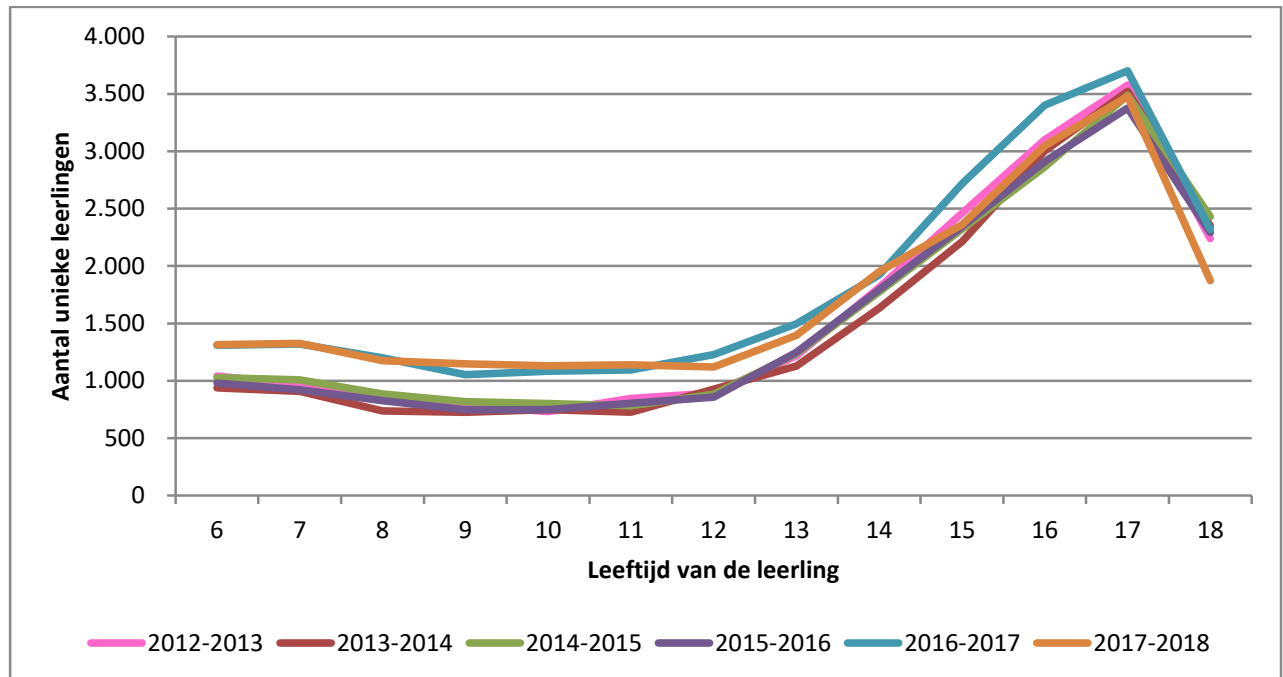
Wat betreft de onderwijsloopbaanbegeleiding, stellen we enkele duidelijke pieken vast. Een eerste bij de overgang van het kleuter- naar het lager onderwijs, een tweede zeer hoge piek bij de overstap naar het secundair onderwijs, en een laatste piek tenslotte bij het einde van het secundair onderwijs en de overgang naar hoger onderwijs of de beroepsmarkt. We merken ook dat er in het secundair onderwijs meer vragen rond onderwijsloopbaanbegeleiding gesteld worden dan in het basisonderwijs. Dit heeft uiteraard te maken met de keuzemomenten in de loop van het secundair onderwijs. Het overgangsmoment van basis naar secundair onderwijs is niet alleen belangrijk op vlak van studiekeuze, maar vormt ook een belangrijk scharniermoment voor leerlingen met een gemotiveerd verslag of verslag die de overstap maken naar het gewoon of buitengewoon secundair onderwijs. Voor hen wordt – indien de onderwijsnoden nog steeds aanwezig zijn – altijd een nieuw verslag of gemotiveerd verslag opgesteld.

Zorgvragen binnen het domein preventieve gezondheidszorg pieken duidelijk op de leeftijd waar medische consulten plaatsvinden: wanneer de leerling 6, 10 en 12 jaar oud is.

De grafiek voor het begeleidingsdomein psychosociaal functioneren tenslotte vertoont een constant stijgende tendens tot de leeftijd van 8 jaar, om vervolgens te stabiliseren en pas op de leeftijd van 18 jaar af te nemen. Dit toont aan dat het aantal zorgvragen m.b.t. psychosociaal functioneren stabiel blijft doorheen het grootste deel van de onderwijsloopbaan.

We stellen een aantal evoluties vast wat betreft leeftijdsgebonden vragen.

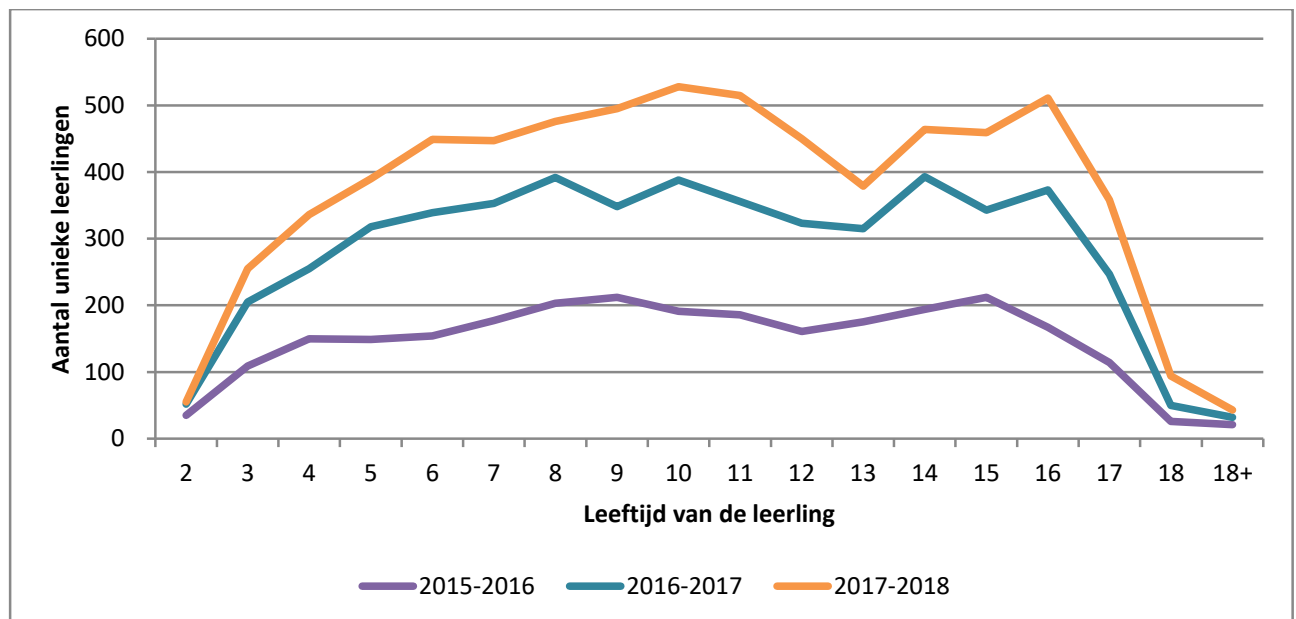
Problematische afwezigheden

Figuur 15: evolutie problematische afwezigheden op leeftijd

Bovenstaande grafiek illustreert dat het aantal problematische afwezigheden op school de laatste schooljaren gestegen is, en dit in alle leeftijdsgroepen.

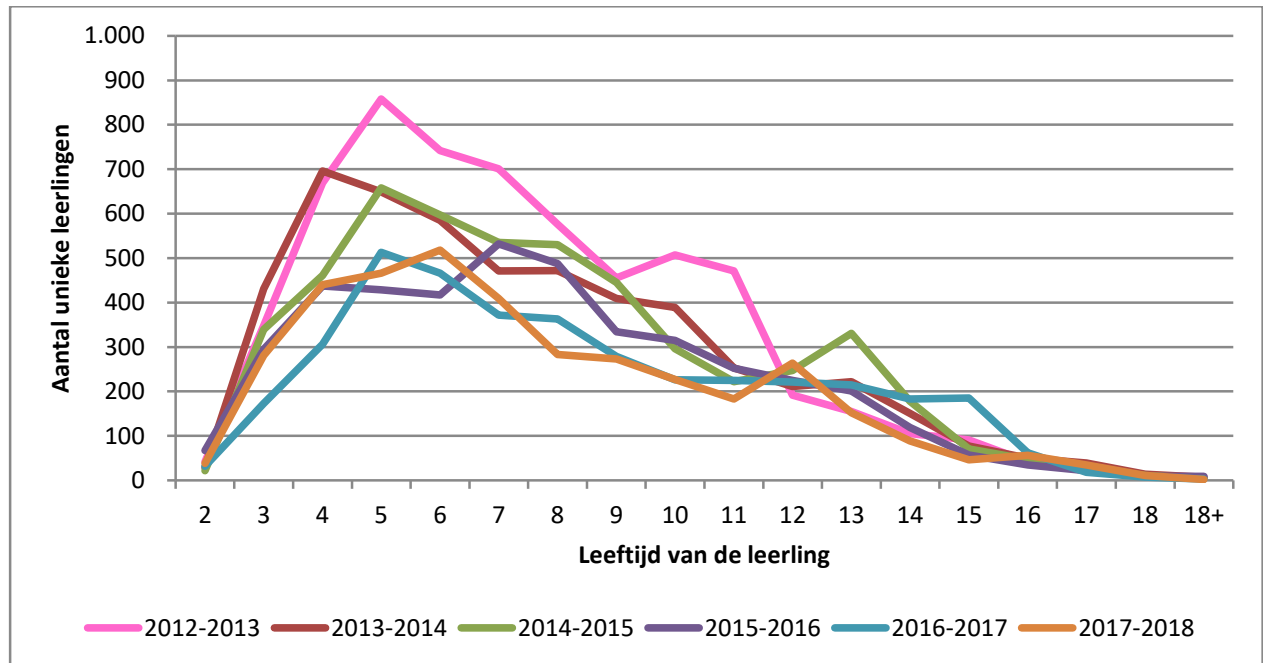
Verontrusting

Figuur 16: evolutie verontrusting op leeftijd

We zien in de vorige grafiek dat interventies in het kader van verontrusting op alle leeftijden voorkomen. Deze grafiek geeft bovendien goed de stijging aan die we de laatste schooljaren vaststellen.

Luizen

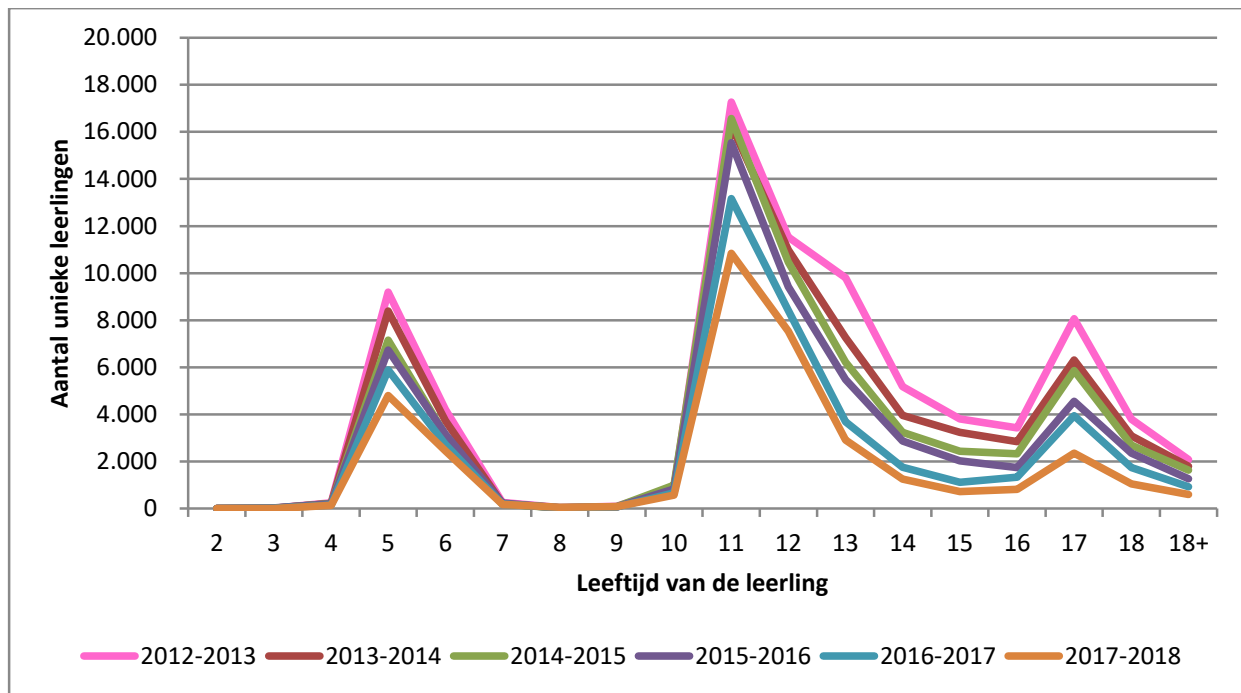

Figuur 17: evolutie luizen naar leeftijd

De bovenstaande figuur toont enerzijds aan dat luizen grotendeels in het basisonderwijs worden vastgesteld. Anderzijds stellen we vast dat het aantal luizen duidelijk afneemt tijdens de laatste schooljaren.

Studiekeuzemomenten

De grafiek op de volgende bladzijde illustreert de momenten waarop het CLB wordt gecontacteerd in het kader (studie)keuzemomenten.

Figuur 18: evolutie studiekeuzemomenten naar leeftijd

De bovenstaande grafiek toont duidelijk de scharniermomenten aan in de onderwijsloopbaan van kinderen en jongeren: de overstap naar het lager onderwijs, de overstap naar het secundair onderwijs, en verder opbouwend richting de overstap naar het hoger onderwijs of arbeidsmarkt.

Daarnaast stellen we in de bovenstaande grafiek vast dat het CLB jaar na jaar minder vaak wordt gecontacteerd door leerlingen of ouders in het kader van studiekeuze. Voor deze evolutie reiken we een aantal mogelijke verklaringen aan:

- Het CLB bevindt zich al lang niet meer in de rol waar het een advies uitspreekt over de (studie)richting waarin een leerling moet uitgaan. Het begeleiden van leerlingen doorheen de onderwijsloopbaan en het versterken van leerlingen in het maken van keuzes, behoren al enkele jaren tot de opdrachten van de school. Dit werd onlangs nogmaals bevestigd door de hervorming van de leerlingenbegeleiding, waar onderwijsloopbaanbegeleiding integraal deel uitmaakt van het beleid van leerlingenbegeleiding dat een school dient te voeren. Als gevolg hiervan nemen scholen steeds vaker de regierol in handen op vlak van onderwijsloopbaanbegeleiding, wat betekent dat het CLB voornamelijk nog in beeld komt bij moeilijke keuzeprocessen of heroriëntering.
- In een volgend hoofdstuk komt de rol van Onderwijskiezer aan bod. Het succes van Onderwijskiezer neemt jaar na jaar toe, wat betekent dat steeds meer leerlingen, ouders maar ook schoolpersoneel een antwoord op hun vraag vinden door middel van deze website.
- Tenslotte worden leerlingen en ouders ook door middel van andere initiatieven geïnformeerd, denk maar aan de studie-informatiedagen (SID-ins) en initiatieven vanuit hogescholen en universiteiten (zoals opendeurdagen en openlesdagen).

Naast de vraaggestuurde werking rond onderwijsloopbaanbegeleiding organiseert het CLB al jaren collectieve informatiesessies voor leerlingen en ouders over de keuzemogelijkheden naar aanleiding van de belangrijke scharniermomenten. Deze infomomenten vinden daarbij vaak niet langer plaats per

school, maar wel op een laagdrempelige en neutrale plaats die voor ouders goed bereikbaar is (bijvoorbeeld een buurthuis, cultureel centrum of Huis van het Kind). Bovendien worden deze momenten steeds vaker netoverstijgend georganiseerd. Op deze manier verkrijgen ouders volledige en objectieve informatie over de studiemogelijkheden voor zoon of dochter, aangepast aan de lokale context. Dergelijke collectieve infomomenten worden niet opgenomen in bovenstaande cijfers omdat zij proactief en niet vraaggestuurd worden ingepland, en bovendien ruimer gaan dan de begeleiding van één leerling of klasgroep van een bepaalde school.

Preventieve gezondheidszorg: de leerling op medisch onderzoek

Het schooljaar 2017-2018 vormde het laatste schooljaar waarin de medische onderzoeken of consulten plaatsvonden op de gekende manier, waarbij de leerling doorheen zijn schoolcarrière in totaal 7 keer langskomt bij het CLB. Sinds 1 september 2018, met de start van de vernieuwde leerlingenbegeleiding, komt de leerling voortaan 5 keer langs voor een systematisch contactmoment en dit op belangrijke scharniermomenten op vlak van gezondheid en onderwijsloopbaan van de leerling.

Tijdens het schooljaar 2017-2018 organiseerde het CLB zowel **algemene, gerichte** als **selectieve** consulten. Tijdens de algemene en gerichte consulten worden welomschreven aspecten van de gezondheid gecontroleerd. Deelname aan deze consulten is verplicht, waardoor alle leerlingen van dit aanbod kunnen genieten. Een selectief consult is een gerichte controle of een bijkomend onderzoek na een algemeen of een gericht consult of naar aanleiding van een vraaggestuurde begeleiding. Deze controle is nodig om na te gaan of de leerling naar de huisarts of een andere behandeling moet worden verwezen. Een leerling is niet verplicht om deel te nemen aan een selectief consult. Vaak doen ze dat wel, omdat het deel uitmaakt van een goede zorg- en dienstverlening.

De onderstaande tabel toont aan hoeveel leerlingen tijdens het schooljaar 2017-2018 langskwamen bij het CLB in het kader van een medisch consult. De consulten worden opgedeeld naar type (algemeen, gericht of selectief) en leeftijd van de leerling. In het gewoon onderwijs komen de leerlingen steeds langs in een bepaald leerjaar, in het buitengewoon onderwijs wordt dit vastgelegd op leeftijd (zie leeftijd tussen haakjes in onderstaand schema).

Medische interventie	Aantal leerlingen
Algemeen consult	280 374
Tweede jaar kleuteronderwijs (of in het kalenderjaar waarin de leerling vijf jaar wordt)	65 996
Vijfde leerjaar (elf jaar)	73 872
Eerste jaar secundair (dertien jaar)	68 765
Derde jaar secundair (vijftien jaar)	70 701
Eerste jaar deeltijds beroepssecundair onderwijs	849
Gericht consult	218 562
Eerste jaar kleuteronderwijs (vier jaar)	68 026
Eerste leerjaar (zeven jaar)	77 662
Derde leerjaar (negen jaar)	74 783
Selectief consult	39 157
Selectief consult	39 157
Totaal aantal unieke leerlingen medisch consult	532 558

Tabel 30: aantal leerlingen per soort medisch consult

De medische consulten zijn steeds opgebouwd uit een aantal vooraf bepaalde thema's zoals de groei (lengte, gewicht en puberteitsontwikkeling), het zien en horen. Deze thema's worden verder in detail besproken in dit hoofdstuk.

Tijdens de uitvoering van de medische consulten hanteren de CLB's de richtlijnen of standaarden die op Vlaams niveau werden ontwikkeld en een kwaliteitsvolle uitvoering van de consulten garanderen¹³.

Lengte en gewicht

Groei tijdens het medisch consult

Lengte, gewicht en de ontwikkeling van de puberteit zijn belangrijke parameters voor het opvolgen van de groei van leerlingen. Alle kinderen en jongeren worden tijdens het medisch consult dan ook gewogen en gemeten en op de gepaste leeftijd bevraagd en onderzocht naar hun ontwikkeling van de puberteit.

Voor het berekenen van onder- of overgewicht hanteert de CLB-sector de body mass index (BMI).

De onderstaande tabel geeft de spreiding aan van de BMI voor alle leerlingen waarvoor tijdens het schooljaar 2017-2018 het gewicht en de lengte gemeten werden.

Conclusie BMI	Aantal leerlingen	% van de onderzochte leerlingen
Extreem ondergewicht	1 701	0,34
Ondergewicht	49 735	9,89
Normaal gewicht	364 795	72,56
Overgewicht	65 898	13,11
Obesitas	20 369	4,05
Ontbrekend of onbetrouwbaar	954	0,05

Tabel 31: aantal leerlingen per conclusie BMI

De conclusie 'onbetrouwbaar' wordt bijvoorbeeld genoteerd wanneer een kleuter tijdens het meten niet kan blijven stilstaan.

Voor meer dan 72 % van de onderzochte populatie werd een BMI-waarde binnen de normale variatie gemeten. Voor meer dan 10 % van leerlingen werd (extreem) ondergewicht genoteerd. Voor meer dan 17 % van de leerlingen noteerde het CLB (extreem) overgewicht

Naast een wetenschappelijke onderbouw en de correcte praktijk om een kind te wegen en te meten, beschrijft de richtlijn ook welk vervolgtraject een leerling krijgt. In sommige gevallen is daarbij een doorverwijzing nodig.

- ▶ **geen doorverwijzing:** indien een doorverwijzing niet aangewezen is of er geen redenen zijn die aangeven dat een doorverwijzing wenselijk is;
- ▶ **interne doorverwijzing:** dit betekent dat het CLB de groei verder opvolgt, bv. door middel van een selectief consult op een later tijdstip of een begeleidingstraject op te starten;
- ▶ **externe doorverwijzing:** indien er voldoende indicaties zijn die aangeven dat een doorverwijzing wenselijk is.

Naar aanleiding van de gemeten BMI-waarde ondernam het CLB de volgende vervolgacties:

¹³ Voor meer informatie, zie de website van de Vlaamse Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg (VWVJ), <https://www.vwvj.be/alles-over-jeugdgezondheidszorg>.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	486 360	96,55
Interne doorverwijzing (selectief consult of vervolgtraject binnen CLB)	5 700	1,13
Externe doorverwijzing	11 695	2,32

Tabel 32: aantal doorverwijzingen na conclusie BMI

Een externe doorverwijzing betreft doorgaans de huisarts, in meer zeldzame gevallen een diëtist of een netwerkpartner.

Na de doorverwijzing verwacht het CLB een schriftelijke terugkoppeling van de huisarts. Indien het CLB geen bericht ontvangt, stuurt het een herinneringsbericht naar de leerling en zijn/haar ouders. Het CLB verstuurde hiervoor aan 790 leerlingen een herinneringsbrief. Dat is voor minder dan 7 % van de externe doorverwijzingen voor gewicht het geval.

Andere relevante indicatoren inzake groei en gewicht

Naast de conclusie van de BMI op persoonlijk niveau voert het CLB ook een epidemiologische analyse van haar cijfers. Zo zien we dat het voorkomen van het normale gewicht varieert naargelang de provincie waarin de school zich bevindt.

Conclusie	Antwerpen	Brussel	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Gemiddelde (voor alle regio's)
Extreem ondergewicht	0,30	0,27	0,40	0,37	0,29	0,35	0,34
Ondergewicht	9,34	7,75	9,92	10,41	10	10,47	9,89
Normaal gewicht	72,40	69,19	71,45	72,16	73,81	73,89	72,56
Overgewicht	13,67	16,91	13,72	12,77	12,32	11,94	13,11
Obesitas	4,16	5,83	4,43	4,27	3,54	3,30	4,05
Ontbrekend of onbetrouwbaar	0,13	0,05	0,08	0,02	0,04	0,05	0,05
Aantal leerlingen van de schoolpopulatie (in %)							

Tabel 33: verdeling conclusie BMI naar regio

De bovenstaande trend geeft enkele opvallende vaststellingen. Zo wordt obesitas in Antwerpen en Oost-Vlaanderen meer geregistreerd. Vooral in Brussel ligt de registratie hoger dan het gemiddelde. Ook overgewicht wordt vaker in Antwerpen en Brussel geregistreerd wanneer we dit vergelijken met het gemiddelde voor alle regio's. Ondergewicht wordt dan weer vaker geregistreerd in Limburg, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen.

Een andere interessante benadering is om de BMI-cijfers te toetsen aan de leeftijd van de leerling. We delen de leerlingen op naargelang het onderwijsniveau (nl. kleuter, lager en secundair onderwijs). De leerlingen ouder dan 18 jaar nemen we niet langer op in dit overzicht omdat deze categorie niet langer een representatief aantal van de Vlaamse (schoolpopulatie) vertegenwoordigt en ook niet langer systematisch onderzocht wordt. Indien het CLB voor die leerlingen een BMI-waarde registreert, dan is dat altijd in het kader van een selectief consult met een concrete aanleiding, vraag of bezorgdheid over

het gewicht van de leerling. Ook dat zorgt ervoor dat de gegevens voor deze leeftijdscategorie een vertekend beeld geven.

Conclusie	2-5 jaar	6-12 jaar	13-18 jaar	Gemiddelde (voor alle leeftijden)
Extreem ondergewicht	0,39	0,25	0,52	0,34
Ondergewicht	9,30	10,01	10,44	9,89
Normaal gewicht	75,85	72,31	68,28	72,56
Overgewicht	11,42	13,32	15,05	13,11
Obesitas	3,01	4,11	5,50	4,05
Ontbrekend of onbetrouwbaar	0,03	0,01	0,21	0,05
Aantal leerlingen van de schoolpopulatie (in %)				

Tabel 34: verdeling conclusie BMI naar leeftijd

De bovenstaande tabel suggereert dat de leeftijd wel degelijk invloed lijkt te hebben op de BMI-waarde van de leerling. We stellen daarbij vast dat hoe ouder de leerling is, hoe groter de kans dat de geregistreerde BMI-waarde afwijkt van het gemiddelde. Zowel het aandeel registraties onder- als overgewicht neemt toe naargelang de leeftijd van de leerling stijgt.

Naast de locatie van de school en de leeftijd, kunnen we eveneens de onderwijsvorm van het secundair onderwijs als mogelijke variabele hanteren. Vergelijken doen we met het gemiddelde van de leeftijdscategorie in kwestie (nl. 13- tot en met 18-jarigen).

Conclusie	1e graad secundair	ASO	BSO	KSO	TSO	Gemiddelde (leeftijdscategorie 13 tot 18 jaar)
Extreem ondergewicht	0,45	0,53	0,45	0,51	0,52	0,52
Ondergewicht	12,17	11,40	8,58	10,79	9,88	10,44
Normaal gewicht	68,86	73,97	61,95	68,41	68,99	68,28
Overgewicht	14,49	11,14	19,48	13,70	15,07	15,05
Obesitas	3,95	2,89	9,27	4,88	5,28	5,50
Ontbrekend of onbetrouwbaar	0,08	0,07	0,27	1,71	0,26	0,21
Aantal leerlingen van de schoolpopulatie (in %)						

Tabel 35: verdeling BMI naar onderwijsvorm

Obesitas blijkt volgens onze registraties veel vaker voor te komen in het BSO, net als overgewicht. In het ASO, 1e graad en KSO komt dit dan weer minder vaak voor. Ondergewicht komt dan weer vaker voor in het ASO en in de 1e graad, maar minder in het BSO.

Wanneer we de leerlingen indelen in gewoon en buitengewoon onderwijs, bekomen we onderstaande tabel (apart bekeken voor basis- en secundair onderwijs):

Het verschil tussen gewoon en buitengewoon onderwijs is opvallend groot in bovenstaande tabel. Overgewicht en obesitas worden duidelijk vaker vastgesteld bij leerlingen in het buitengewoon onderwijs, waarbij het verschil in het secundair onderwijs nog groter is dan in het basisonderwijs. Bijna de helft van alle leerlingen in het buitengewoon secundair onderwijs hebben geen BMI binnen de normale score.

Conclusie	Basisonderwijs		Secundair onderwijs		Gemiddelde (alle leeftijden)
	Gewoon	Buitengewoon	Gewoon	Buitengewoon	
Extreem ondergewicht	0,24	0,76	0,47	0,90	0,34
Ondergewicht	9,37	10,54	11,18	10,69	9,89
Normaal gewicht	74,43	60,33	69,40	55,37	72,56
Overgewicht	12,32	19,50	14,28	21,48	13,11
Obesitas	3,64	8,53	4,48	10,71	4,05
Ontbrekend of onbetrouwbaar	0,01	0,34	0,19	0,85	0,05
Aantal leerlingen van de schoolpopulatie (in %)					

Tabel 36: verdeling BMI gewoon vs buitengewoon onderwijs

Deze trend volgt wetenschappelijk onderzoek waaruit blijkt dat comorbiditeit bij kinderen en jongeren uit het buitengewoon onderwijs zeer groot is, niet het minst op vlak van gewicht¹⁴. Merk daarnaast ook op dat de populatie leerlingen uit het buitengewoon onderwijs kleiner is dan de populatie in het gewoon onderwijs, wat betekent dat de kans op een afwijking van het gemiddelde groter is.

Een laatste opdeling die we kunnen hanteren op basis van het LARS-dossier, is deze tussen jongens en meisjes, eveneens vergeleken per leeftijdscategorie.

Conclusie	2-5 jaar		6-12 jaar		13-18 jaar		Gemiddelde (voor alle leeftijden)
	Meisjes	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes	Jongens	
Extreem ondergewicht	0,5	0,25	0,30	0,21	0,47	0,56	0,34
Ondergewicht	9,67	9,28	10,20	9,84	9,09	11,65	9,89
Normaal gewicht	72,23	79,04	70,24	74,29	66,41	69,97	72,56
Overgewicht	13,59	9,31	14,33	12,35	16,36	13,86	13,11
Obesitas	4	2,01	4,92	3,28	7,44	3,75	4,05
Ontbrekend of onbetrouwbaar	0,1	0,11	0,01	0,03	0,23	0,21	0,05
Aantal leerlingen van de schoolpopulatie (in %)							

Tabel 37: verdeling conclusie BMI naar leeftijd en geslacht

¹⁴ Zie bijvoorbeeld Parsons TJ, Power C, Logan S, Summerbell CD. *Childhood predictors of adult obesity: a systematic review*. Int J Obes Relat Metab Disord 1999 Nov;23 Suppl 8: S1-107.

In de bovenstaande tabel stellen we een duidelijk verschil vast tussen jongens en meisjes: overgewicht en obesitas worden duidelijk vaker vastgesteld bij meisjes dan bij jongens. Dit is een verschil dat zich al van in de kleuterklas uit. Naarmate de leeftijd toeneemt, wijken beide geslachten meer af van het gemiddelde en wordt het aandeel leerlingen met een normale BMI-waarde kleiner.

Groei binnen de vraaggestuurde werking

Naast de systematische opvolging en vroegdetectie door middel van het medisch consult, kunnen leerlingen en ouders aan het CLB ook vragen stellen over groei, gewicht en lengte. De onderstaande tabel toont aan voor hoeveel leerlingen beroep werd gedaan op de vraaggestuurde werking van het CLB voor deze onderwerpen.

Onderwerp binnen de vraaggestuurde werking	Aantal leerlingen
Groei (algemeen)	491
Gewicht	2 600
Lengte	598

Tabel 38: aantal leerlingen binnen vraaggestuurde werking voor groei

Wat betreft vragen rond gewicht kwamen er licht meer vragen voor meisjes dan voor jongens.

Voor 185 van deze leerlingen startte het CLB een kortdurende begeleiding op met als onderwerp gewicht. Voor 682 leerlingen werd samengewerkt met het netwerk in het kader van een zorgvraag over gewicht.

Een volgend thema dat een belangrijk onderdeel vormt van de medische consulten, is het onderzoek van het gezicht. De visus wordt tijdens het medisch consult op vier verschillende aspecten gescreend, nl. de gezichtsscherpte op afstand, het dieptezicht, de oogstand en de kleurzin. Voor de uitvoering van deze onderzoeken en voor het verwijsbeleid volgen de CLB's gestandaardiseerde richtlijnen die het uniform en kwaliteitsvol werken garanderen. Doel van het oogonderzoek is de vroege detectie van een lui oogje (amblyopie) en de detectie van factoren die het ontstaan van een lui oogje in de hand werken.

Visus: gezichtsscherpte

De gezichtsscherpte op afstand wordt tijdens ieder medisch consult in het kleuter- en lager onderwijs nagekeken. In het eerste en derde jaar secundair wordt de gezichtsscherpte enkel gemeten indien er concrete vragen of klachten zijn, zoals vermoeidheid van de ogen of hoofdpijn bij het langdurig kijken naar het bord.

De volgende conclusies zijn mogelijk na het visusonderzoek naar de gezichtsscherpte:

Conclusie gezichtsscherpte	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Normaal vergezicht	359 411	78,98
Afwijkend vergezicht	42 917	9,43
Wordt regelmatig opgevolgd door de oogarts	51 110	11,23
Andere conclusie	238	0,05
Geen conclusie	2 024	0,44

Ontbrekend of onbetrouwbaar	545	0,12
------------------------------------	-----	------

Tabel 39: aantal leerlingen per conclusie gezichtsscherpte

Aan het visusonderzoek gaat een gerichte anamnese vooraf. Hiervoor wordt aan de leerling en/of de ouder(s) gevraagd om een vragenlijst in te vullen voorafgaand aan het medisch onderzoek. Er wordt gevraagd of de leerling een bril of lenzen draagt en of de leerling op het moment van het medisch consult in behandeling is bij een oogarts. In het kleuter- en lager onderwijs wordt bovendien ook de leerkracht actief bevraagd naar mogelijke problemen i.v.m. visus bij de leerlingen. De leerkracht kan daarbij een belangrijke bron van informatie zijn, aangezien het functioneren in de klas het centrale focuspunt vormt voor het CLB.

De informatie die het CLB verkrijgt door deze vragenlijsten, worden zowel meegenomen naar het visusonderzoek zelf, als naar de eventuele opvolging die de leerling dient te krijgen.

Onbetrouwbare of ontbrekende conclusies worden genoteerd wanneer de leerling bijvoorbeeld zijn bril vergat mee te brengen (de gezichtsscherpte wordt namelijk altijd gemeten met de bril van de leerling), of wanneer de medewerking van het onderzoek niet voldoende was om een betrouwbaar resultaat te verkrijgen (bijvoorbeeld bij de controle van de visus van een kleuter). Een onbetrouwbaar testresultaat vereist een controle van de gezichtsscherpte binnen een termijn van drie maanden.

Indien de leerling een afwijkend resultaat laat neertekenen, wordt hij of zij doorverwezen naar de oogarts.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	415 945	91,40
Selectieve controle door het CLB	3 396	0,74
Externe doorverwijzing	36 908	8,11

Tabel 40: aantal doorverwijzingen gezichtsscherpte

Wanneer het CLB binnen een zekere termijn geen verslag ontvangt van de oogarts, wordt een herinneringsbrief gestuurd naar de leerling en de ouders. Dit was het geval bij 4609 leerlingen of 12,50 % van de doorverwezen kinderen en jongeren.

Bij een gekende oogafwijking of indien de leerling reeds wordt opgevolgd door de oogarts, wordt het resultaat van de oogtest mét correctie aan de ouders meegedeeld, waarbij wordt gewezen op het belang van een regelmatige opvolging.

Gezichtsscherpte op afstand blijkt het onderwerp te zijn waarvoor het CLB de meeste externe doorverwijzingen uitvoert. Dit betekent dat het CLB een belangrijke partner is in het opvolgen van de gezichtsscherpte bij kinderen en jongeren.

De onderstaande tabel bevat alle leerlingen die extern werden doorverwezen voor gezichtsscherpte, verdeeld over de verschillende leeftijdscategorieën.

Leeftijd leerling	% aantal externe doorverwijzingen
2-5 jaar	29,87
6-12 jaar	53,93

13-18 jaar	16,19
-------------------	--------------

Tabel 41: externe doorverwijzingen gezichtsscherpte naar leeftijd

Uit bovenstaande tabel blijkt dat meer dan 80 % van de externe doorverwijzingen voor gezichtsscherpte tijdens het kleuter- of lager onderwijs plaatsvinden. Gezien gezichtsscherpte een belangrijke impact kan hebben op de onderwijsparticipatie van de leerling, is vroegdetectie cruciaal.

Visus: kleurzin

De kleurzin wordt onderzocht in het 1e leerjaar. Bij een afwijkend resultaat wordt de kleurzin opnieuw getest in het 5e leerjaar. Het onderzoek naar de kleurzin kan eveneens plaatsvinden op een ander tijdstip, indien dat uitdrukkelijk gevraagd wordt door de ouders.

De volgende tabel bevat alle leerlingen van het 1e leerjaar en de leerlingen die opnieuw werden getest in het 5e leerjaar.

Conclusie kleurzin	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Normale kleurzin	80 030	94,36
Vermoeden van afwijkende kleurzin	3 375	3,96
Twijfelachtige kleurzin	768	0,91
Andere conclusie	38	0,04
Geen conclusie	436	0,49
Ontbrekend of onbetrouwbaar	219	0,24

Tabel 42: aantal leerlingen per conclusie kleurzin

De precieze diagnostiek van kleurzinstoornissen kan enkel afgenomen worden in gespecialiseerde diensten van ziekenhuizen of bij sommige oogheelkundige centra.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	84 707	99,89
Externe doorverwijzing	94	0,11

Tabel 43: aantal doorverwijzingen voor kleurzin

In totaal werden 94 leerlingen doorverwezen naar een gespecialiseerde dienst. Het CLB stuurde in totaal 7 rappels ter opvolging van deze externe doorverwijzing.

Visus: oogstand

Bij het onderzoek van de oogstand wordt nagegaan of er sprake is van strabisme of scheelziendheid. Scheelzien is niet enkel een esthetisch probleem, maar is de meest voorkomende risicofactor voor amblyopie of een lui oog. Daarom wordt de oogstand nagekeken in de 1e en de 2e kleuterklas en in het 1e leerjaar. Het is immers belangrijk om een afwijkende oogstand zo snel mogelijk op te sporen.

Conclusie oogstand	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Normale oogstand	196 332	94,34
Vermoeden van afwijkende oogstand	5 225	2,52
Andere conclusie	394	0,19
Geen conclusie	5 485	2,64
Ontbrekend of onbetrouwbaar	669	0,32

Tabel 44: aantal leerlingen per conclusie oogstand

Ook voor de oogstand is het verwijzingsbeleid naar de oogarts beschreven in wetenschappelijke protocollen.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	205 441	98,87
Externe doorverwijzing	2 346	1,13

Tabel 45: aantal doorverwijzingen voor oogstand

Voor een externe doorverwijzing rond oogstand werden in totaal 221 herinneringsbrieven verstuurd (dat is voor 9,42 % van alle doorverwezen leerlingen).

Puberteitsontwikkeling

Ook de pubertaire ontwikkeling vormt een belangrijk aspect van de groei en ontwikkeling van kinderen en jongeren. De pubertaire ontwikkeling wordt aan de hand van drie dimensies beoordeeld. Bij meisjes zijn dit de borstontwikkeling, de pubisbeharng en de leeftijd van de menarche (eerste menstruatie). Bij jongens zijn dit de uitwendige genitaliën, het testisvolume en de pubisbeharng. Deze informatie is noodzakelijk om het groeipatroon correct te interpreteren. Een tweede doelstelling van het onderzoek is de tijdige detectie van een te vroege ontwikkeling van de puberteit of een uitblijven van de pubertaire ontwikkeling. De onderstaande tabel toont de conclusies wat betreft deze ontwikkeling aan, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen jongens en meisjes.

Conclusie pubertaire ontwikkeling	Jongens		Meisjes	
	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte jongens	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte meisjes
Normale ontwikkeling	94 150	99,48	99 001	99,86
Afwijkende ontwikkeling	448	0,47	124	0,13
Andere conclusie	44	0,05	18	0,02

Tabel 46: aantal leerlingen per conclusie pubertaire ontwikkeling

Voor zowel jongens als meisjes stellen we vast dat meer dan 99 % van de onderzochte leerlingen een normale pubertaire ontwikkeling vertoont. Leerlingen die een afwijkende ontwikkeling vertonen, worden – afhankelijk van de conclusie van het onderzoek – doorverwezen naar een externe netwerkpartner of verder opgevolgd door middel van een intern selectief consult.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen (jongens)	% van het aantal doorverwijzingen	Aantal leerlingen (meisjes)	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	102 854	98,81	98 872	99,48
Interne doorverwijzing (selectief consult of vervolgttraject binnen CLB)	439	0,43	318	0,32
Externe doorverwijzing	799	0,76	199	0,20

Tabel 47: aantal doorverwijzingen voor pubertaire ontwikkeling

Voor de externe doorverwijzingen bij jongens werden 106 rappels verstuurd. Voor de externe doorverwijzingen bij meisjes waren dat er 17.

Wat betreft de vraaggestuurde werking van het CLB rond het thema pubertaire ontwikkeling ontving het CLB een vraag voor 243 unieke leerlingen. Er werden iets meer vragen gesteld voor jongens (nl. 130) dan voor meisjes (113). Deze vraag kan zowel van de leerling zelf, als van de ouder(s) komen.

Voor 396 leerlingen ontving het CLB een vraag m.b.t. het genitaal stelsel. De meerderheid van de vragen hadden betrekking op jongens (nl. 365 jongens versus 31 meisjes).

Gehoor: lawaaischade

Sinds het schooljaar 2016-2017 hanteren de CLB's de spraak-in-ruistest (SPIN-test) die het spraakverstaan in rumoer evalueert. Deze test is bijzonder geschikt om schade aan het binnenoor door lawaai in een vroeg stadium op te sporen. Onderstaande registraties zijn de eerste cijfers die we opnemen over de SPIN-test. De registratie hierover bevindt zich dan ook nog in evolutie.

De SPIN-test wordt systematisch aangeboden tijdens het algemeen consult van het vijfde leerjaar en het derde jaar secundair.

Conclusie SPIN-test	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Geen gehoorschade waarneembaar	127 013	96,65
Het spraakverstaan is licht verstoord	1 102	0,84
Het spraakverstaan is ernstig verstoord	2 630	2
Hertesting nodig	567	0,43
Onbetrouwbaar	96	0,07

Tabel 48: aantal leerlingen per conclusie SPIN-test

Bovenstaande tabel toont aan dat bij 2 % van de leerlingen ernstige gehoorschade wordt vastgesteld. Dit betekent dat deze leerlingen last ondervinden bij het spraakverstaan in rumoer en dat dit de communicatie mogelijk belemmert. Deze leerlingen worden dan ook doorverwezen naar een NKO-arts met als doel de oorzaak van de gehoorschade te achterhalen.

Iets minder dan 1 % van de leerlingen zit in de gevarenzone en geeft blijk van een lichte verstoring van het spraakverstaan.

Naast het screenen van de gehoorschade bij de leerling, verstrekt het CLB ook preventief advies aan alle leerlingen (ook aan de leerlingen waar er geen gehoorschade werd vastgesteld).

Het verschil tussen beide leeftijdscategorieën (nl. 5e leerjaar en het 3e jaar secundair) blijkt zeer klein te zijn. We stellen echter wél een verschil vast tussen jongens en meisjes:

Conclusie SPIN-test	% onderzochte populatie jongens	% onderzochte populatie meisjes
Geen gehoorschade waarneembaar	96,94	96,35
Het spraakverstaan is licht verstoord	0,82	0,86
Het spraakverstaan is ernstig verstoord	1,71	2,31
Hertesting nodig	0,45	0,39
Onbetrouwbaar	0,07	0,07

Tabel 49: conclusie SPIN-test: vergelijking jongens en meisjes

Een ernstige verstoring van het spraakverstaan blijkt vaker voor te komen bij meisjes dan bij jongens.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	135 722	97,94
Selectieve controle door het CLB	402	0,29
Externe doorverwijzing	2 446	1,77

Tabel 50 : aantal doorverwijzingen voor lawaaischade

Zoals eerder aan bod kwam, gebeuren de externe doorverwijzingen naar een NKO-arts. Er werden in totaal 293 rappels gestuurd bij een externe doorverwijzing (12 % van het aantal externe doorverwijzingen).

Audiometrie: opvolging van het gehoor

Naast lawaaischade en spraakverstaan, is ook het traditionele gehooronderzoek (audiometrie) een onderwerp tijdens het medisch onderzoek. De focus van de audiometrie is het detecteren van een gehoordaling ten gevolge van risicofactoren tot de leeftijd van 6 jaar. De audiometrie vindt standaard plaats tijdens het medisch onderzoek in het eerste leerjaar. Het gehooronderzoek wordt daarnaast uitgevoerd in de eerste en/of tweede kleuterklas indien er sprake is van zogenaamde risicofactoren (bijvoorbeeld het familiaal voorkomen van gehoorverlies of een CMV-infectie tijdens de zwangerschap), op vraag (zie verder vraaggestuurde werking).

Conclusie audiometrie	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Normaal gehoor	89 101	91,24
Afwijkend gehoor	7 272	7,45
Onbetrouwbaar	1 287	1,32

Tabel 51 : aantal leerlingen per conclusie audiometrie

Bij meer dan 91 % van de onderzochte leerlingen zijn er geen indicaties om aan te nemen dat het gehoor verstoord of afwijkend is.

Een onbetrouwbaar resultaat wordt bijvoorbeeld genoteerd wanneer er tijdens het gehooronderzoek sprake is van onvoldoende aandacht bij de leerling.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	91 406	91,76
Selectieve controle door het CLB	2 879	2,89
Externe doorverwijzing	5 328	5,35

Tabel 52: aantal doorverwijzingen voor audiometrie

Doorverwijzingen voor audiometrie gebeuren naar de NKO-arts. Er werden in totaal 577 rappels gestuurd (of voor meer dan 10 % van de externe doorverwijzingen).

Naast dit vaste aanbod tijdens het medisch onderzoek, werd voor 3562 leerlingen een zorgvraag gesteld in het kader van het gehoor. Dit verklaart mee het hoge aantal selectieve consulten met als onderwerp audiometrie (zie hieronder).

Selectieve consulten

Eerder in dit jaarverslag werd beschreven dat de selectieve consulten niet op vastgelegde tijdstippen plaatsvinden, maar wel als opvolging van een ander medisch consult (als vorm van nazorg), op vraag van een leerling of ouders of op initiatief van het CLB.

De volgende tabel illustreert de medische thema's die aan bod kwamen tijdens de selectieve consulten:

Medisch thema	Aantal leerlingen
<i>Visus</i>	
Dieptezicht	168
Gezichtsscherpte	4 321
Kleurzin (opvolging 5e leerjaar)	433
Oogstand	1 144
<i>Groei</i>	
Gewicht	8 536
Lengte	8 795
Puberteit jongens	731
Puberteit meisjes	409
<i>Gehoor</i>	
Audiometrie	4 287
SPIN-test (lawaaishade)	1 397

Tabel 53: aantal leerlingen per medisch thema voor selectieve consulten

De medische thema's die het vaakst aanleiding geven tot een selectief consult zijn gewicht, lengte, gezichtsscherpte en audiometrie.

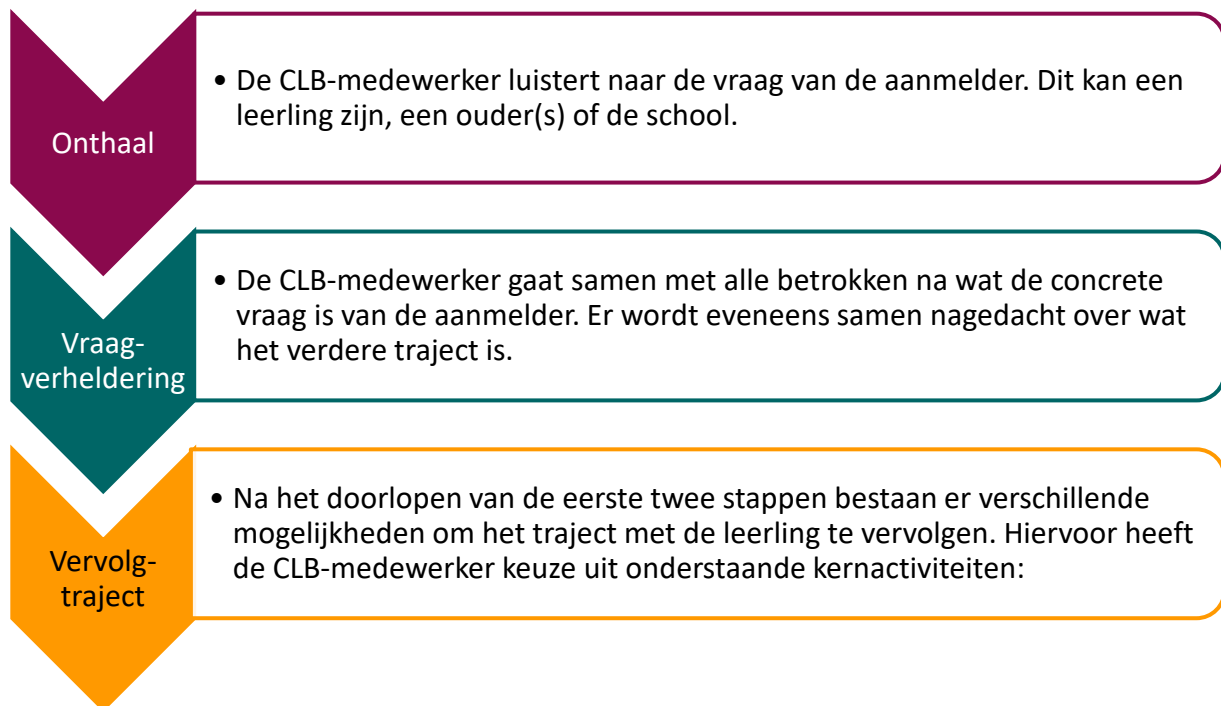
Na het medisch onderzoek

De medische consulten zijn niet enkel een gelegenheid om de groei en ontwikkeling van leerlingen op te volgen, maar bieden daarnaast ook een gelegenheid tot gesprek tussen de leerling en de arts of de

paramedisch werker. Tijdens het gesprek kunnen bijvoorbeeld vragen over anticonceptie, zelfverwonding, depressieve gedachten of faalangst aan bod komen. In samenspraak met de leerling kan een vervolgcontact worden gepland. In dat geval wordt de leerling verder begeleid binnen de multidisciplinaire vraaggestuurde CLB-begeleiding, waar we in het volgende hoofdstuk verder op ingaan.

Wat doet het CLB met een zorgvraag?

Bij de begeleiding van een leerling handelt het CLB op een systematische, doelgerichte en transparante manier. Als gevolg hiervan wordt een traject opgestart bestaande uit zogenaamde kernactiviteiten. Dit traject start steeds vanuit een vast patroon, waarbij het CLB de zorgvraag onthaalt en vervolgens verheldert. Afhankelijk van de aard van de zorgvraag zijn vervolgens verschillende vervolgtrajecten mogelijk, gaande van informatieverstrekking tot begeleiding en diagnostiek of warme overdracht naar een netwerkpartner. Hieronder stellen we het CLB-traject schematisch voor:

Informatieverstrekking	De CLB-medewerker verstrekt informatie, bijvoorbeeld over studiekeuzemogelijkheden of begeleiding bij gewichtsproblemen.
Advies	De CLB-medewerker geeft onafhankelijk advies.
Handelingsgerichte diagnostiek (HGD)	Indien de onderwijsnoden van de leerling dit vereisen, kan het CLB diagnostiek afnemen. Hiervoor baseert het CLB zich op wetenschappelijk onderbouwde methodieken en op Prodia-protocollen (zie verder).
Formalisering advies/attest	In bepaalde situaties zal het CLB zijn advies, gebaseerd op input van alle betrokkenen, formaliseren in een attest. Dit is bijvoorbeeld noodzakelijk om toegang te verlenen tot het buitengewoon onderwijs, de ondersteuning vanuit het geïntegreerd onderwijs of gespecialiseerde hulpverlening.
Kortdurende begeleiding	Het CLB begeleidt de leerling en/of ouders gedurende 2 tot 8 sessies. Er wordt samen gezocht naar mogelijke oplossingen en antwoorden voor de concrete zorgvraag.
Samenwerking met een netwerk	Het CLB werkt actief samen met een uitgebreid netwerk binnen de onderwijs- en welzijnswereld. Waar nodig wordt de leerling toegeleid naar meer gepaste of gespecialiseerde hulpverlening.

In dit hoofdstuk gaan we verder in op dit mogelijke begeleidingstraject. De onderstaande tabel toont aan hoeveel leerlingen beroep deden op de verschillende kernactiviteiten van het CLB.

Kernactiviteit	Aantal leerlingen
Onthaal	242 917
Vraagverheldering	150 027
Informatieverstrekking	64 323
Handelingsgericht advies	43 954
Handelingsgerichte diagnostiek	86 326
Formalisering advies/attest	34 669
Kortdurende begeleiding	33 471
Samenwerking met een netwerk	57 592

Tabel 54: aantal leerlingen per kernactiviteit

De kernactiviteit 'onthaal' vertegenwoordigt duidelijk het grootste aandeel van alle kernactiviteit. De kernactiviteit onthaal bevat alle nieuwe vragen van leerlingen, ouders of de school die gesteld werden tijdens het schooljaar 2017-2018. Een leerling die al van het voorgaande schooljaar 2016-2017 in begeleiding was bij het CLB en waarvoor geen nieuwe vraag werd gesteld, telt dus niet mee in dit aantal. Leerlingen die in begeleiding zijn bij het CLB kunnen dan weer wel meetellen in de andere kernactiviteiten zoals een kortdurende begeleiding of een samenwerking met het netwerk.

Onthaal

Het CLB registreerde voor in totaal 242 917 leerlingen een nieuw onthaal tijdens het schooljaar 2017-2018, wat neerkomt op meer dan 20 % van de totale schoolpopulatie.

We dienen hierbij op te merken dat dit niet de enige leerlingen en vragen zijn die door het CLB onthaald worden. Bovenstaande cijfers beperken zich enkel tot het onthaal dat in LARS wordt geregistreerd, bijvoorbeeld een leerling die rechtstreeks naar het CLB stapt of een school die tijdens het zorgoverleg zijn vraag overmaakt aan het CLB. Daarnaast onthalen de CLB's echter meer en meer vragen via online weg, door middel van CLBch@t en Onderwijskiezer. We komen hier uitgebreid op terug in een verder hoofdstuk.

De onderstaande tabel toont aan hoeveel leerlingen beroep deden op de kernactiviteit onthaal, opgedeeld over de verschillende begeleidingsdomeinen.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	100 425
Onderwijsloopbaanbegeleiding	86 523
Preventieve gezondheidszorg	29 923
Psychosociaal functioneren	72 967

Tabel 55: aantal leerlingen per domein voor functie onthaal

De meeste zorgvragen worden onthaald binnen het begeleidingsdomein leren en studeren, gevolgd door onderwijsloopbaanbegeleiding.

Informatieverstrekking

Een volgende stap in het begeleidingstraject van het CLB kan bestaan uit het verstrekken van informatie. De onderstaande tabel illustreert voor welke begeleidingsdomeinen deze kernactiviteit werd ingezet.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	21 218
Onderwijsloopbaanbegeleiding	28 865
Preventieve gezondheidszorg	8 820
Psychosociaal functioneren	20 353

Tabel 56: aantal leerlingen per domein voor functie informatieverstrekking

De kernactiviteit informatieverstrekking wordt het vaakst ingezet binnen het domein onderwijsloopbaanbegeleiding. Het CLB verstrekt daarbij voornamelijk informatie over studiekeuze en mogelijke trajecten in onderwijs.

We merken dat het aandeel van het CLB in deze opdracht afneemt. Dit is een gevolg van rolafbakening tussen alle actoren binnen de leerlingenbegeleiding, waarbij van de school wordt verwacht dat zij hierin een taak op de 1e lijn opnemen. Deze rol werd eveneens geformaliseerd met het decreet op de leerlingenbegeleiding.

De onderstaande tabel illustreert deze daling voor wat betreft informatieverstrekking over onderwijsloopbaanbegeleiding:

	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	50 764	42 031	35 407	28 865

Tabel 57 : evolutie aantal leerlingen informatieverstrekking onderwijsloopbaan

Door middel van de website Onderwijskiezer zetten de CLB's ook actief in op het online verstrekken van informatie over studiekeuze, beroepen en het onderwijslandschap. De bezoekers van Onderwijskiezer zitten niet in bovenstaande cijfers vervat. Het succes van Onderwijskiezer neemt jaar na jaar toe. Ook scholen maken gebruik van deze informatieve website in het kader van hun beleid op onderwijsloopbaanbegeleiding. Dit is m.a.w. een andere mogelijke verklaring waarom het aandeel van de CLB's afneemt.

Handelingsgericht advies

Ook het geven van (handelingsgericht) advies behoort tot de mogelijkheden van het CLB.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	15 883
Onderwijsloopbaanbegeleiding	23 508
Preventieve gezondheidszorg	3 041
Psychosociaal functioneren	12 525

Tabel 58: aantal leerlingen per domein voor functie handelingsgericht advies

We stellen hierbij vast dat de meeste adviezen volgend op de kernactiviteit informatieverstrekking, gegeven worden binnen het domein onderwijsloopbaanbegeleiding. Het gaat daarbij voornamelijk

over adviezen binnen het domein onderwijsloopbaanbegeleiding, zoals buitenschoolse begeleiding (waaronder revalidatie tijdens de lestijden).

Zoals aan bod kwam in het tweede hoofdstuk, stellen we vast dat het CLB voor meer leerlingen een advies uitbrengt over revalidatie tijdens de lestijden. Een mogelijke verklaring hiervoor is het M-decreet, dat zijn intrede deed op 1 september 2015 (zie ook verder).

Handelingsgerichte diagnostiek

Het CLB kan er eveneens voor kiezen om een handelingsgericht diagnostisch traject op te starten.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	48 989
Onderwijsloopbaanbegeleiding	37 965
Preventieve gezondheidszorg	6 628
Psychosociaal functioneren	33 792

Tabel 59: aantal leerlingen per domein voor functie handelingsgerichte diagnostiek

We stellen vast dat de kernactiviteit handelingsgerichte diagnostiek is gestegen, en dit voor alle begeleidingsdomeinen.

Begeleidingsdomein	Schooljaar			
	2014-2015	2015 - 2016	2016 - 2017	2017-2018
Leren en studeren	34 498	37 991	45 746	48 989
Onderwijsloopbaanbegeleiding	13 498	19 964	31 503	37 965
Preventieve gezondheidszorg	3 908	5 105	5 769	6 628
Psychosociaal functioneren	15 254	20 954	29 440	33 792

Tabel 60: evolutie aantal leerlingen per domein voor functie handelingsgerichte diagnostiek

Deze stijging kan verklaard worden door 2 belangrijkste evoluties:

1. De intrede van het M-decreet op 1 september 2015 en de bijhorende maatregel dat het CLB de enige gemachtigde instantie is die toegang tot buitengewoon onderwijs kan verlenen. Als gevolg hiervan nam de vraag naar handelingsgerichte diagnostiek toe.
2. De intrede van de ondersteuningsnetwerken op 1 september 2017. Ook voor leerlingen die beroep willen doen op ondersteuning in het gewoon onderwijs, is steeds een (gemotiveerd) verslag van het CLB nodig. Aan dit verslag gaat steeds een handelingsgericht traject, met diagnostiek, vooraf. Door de intrede van de ondersteuningsnetwerken werden er bijkomende mogelijkheden gecreëerd voor ondersteuning in vergelijking met de situatie ervoor.

Bovenstaande evoluties uiteten zich door de sterke stijging in het domein onderwijsloopbaanbegeleiding.

Daarnaast stellen we ook binnen het domein psychosociaal functioneren een sterke stijging vast. Deze stijging wordt verklaard door een grote toename van diagnostiek rond gedragsproblemen. Daarbij gaat het voornamelijk over observaties in de klas of op de speelplaats, of het afnemen van een vragenlijst.

Vanuit het netoverstijgend project Prodia werden heel wat ondersteunende materialen ontwikkeld binnen het protocol gedrag en emotie.

We geven hieronder de evolutie van het aantal leerlingen weer waarvoor diagnostiek werd ingezet in het kader van gedragsproblemen:

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	3067	3112	4049	5342	6921

Tabel 61: evolutie diagnostiek gedragsproblemen

Het aantal leerlingen waarvoor handelingsgerichte diagnostiek werd ingezet in het kader van (een vermoeden van) gedragsproblemen, is op 5 schooljaren tijd meer dan verdubbeld. Het gaat hier voor alle duidelijkheid over de registratie van het aantal handelingsgerichte trajecten in het kader van gedrag. Dit betekent niet automatisch dat er ook méér diagnoses van gedragsproblemen werden vastgesteld.

Deze stijging valt samen met de introductie van het M-decreet (1 september 2015).

Vanuit de CLB zien we twee mogelijke verklaringen voor deze grote toename:

1. Op het werkveld stellen we een toename vast van gedragsproblemen in de klas.
2. Op 1 september 2017 gingen de ondersteuningsnetwerken van start. Mogelijk was dit een trigger voor leerlingen, ouders en/of scholen om meer handelingsgerichte diagnostiek in het kader van gedragsproblemen aan te vragen. Dit werd mede bepaald door de versoepeling van ondersteuning type 3 voor kinderen en jongeren zonder een diagnose op basis van een HGD-traject (zie eerder).

Formalisering attest/advies

Na het doorlopen van een handelingsgericht diagnostisch traject kan het advies van het CLB waar nodig worden geformaliseerd.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	5 302
Onderwijsloopbaanbegeleiding	29 328
Preventieve gezondheidszorg	921
Psychosociaal functioneren	1 632

Tabel 62: aantal leerlingen per domein voor functie formalisering advies/attest

Zoals bovenstaande tabel illustreert worden attest en adviezen voornamelijk geformaliseerd binnen het domein onderwijsloopbaanbegeleiding. Ook voor het aantal geformaliseerde attesten en adviezen wordt een grote stijging vastgesteld binnen de domeinen leren en studeren en onderwijsloopbaanbegeleiding.

Kortdurende begeleiding

Het CLB kan ook zelf een begeleidingstraject starten, de zogenaamde kortdurende begeleiding. Deze bestaat uit een aanbod van twee tot maximum acht sessies en heeft tot doel het bieden van een antwoord op de zorgvraag. Indien het CLB van oordeel is dat de eigen kortdurende begeleiding niet

volstaat om dit antwoord te bieden, dan zal het CLB steeds doorverwijzen naar een meer gepast hulpverleningsaanbod.

Het CLB verstrekt zelf geen therapie. De kortdurende begeleiding kan daarnaast ook niet ingezet worden als vorm van overbruggingshulp in afwachting van de opname in een meer gespecialiseerde dienst.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	8 214
Onderwijsloopbaanbegeleiding	12 647
Preventieve gezondheidszorg	2 696
Psychosociaal functioneren	20 209

Tabel 63: aantal leerlingen per domein voor functie kortdurende begeleiding

Zoals eerder aan bod kwam, registreren de CLB's sinds 2015 ook hun opdracht die ze opnemen in het kader van verontrusting en verontrustende situaties. We stellen vast dat het aantal kortdurende begeleidingen in het kader van verontrusting meer dan verdubbeld is op twee schooljaren tijd.

2015-2016	2016-2017	2017-2018
511	987	1245

Tabel 64: aantal kortdurende begeleidingen verontrusting

We komen verder in dit jaarverslag opnieuw terug op de opdracht die de CLB's opnemen binnen verontrusting.

Samenwerking met een netwerk

Ten slotte kan het CLB beslissen dat het eigen aanbod niet voldoende is om de zorgvraag van de leerling te beantwoorden. In dat geval zal het CLB een beroep doen op een van de netwerkpartners om meer geschikte hulp aan te bieden. Daarbij zet het CLB de kernactiviteit draaischijffunctie in en zorgt het voor een warme toeleiding en overdracht van de leerling naar het extern hulpaanbod.

Aangezien deze draaischijffunctie een belangrijke plaats inneemt in de CLB-werking, wordt hieraan een volledig hoofdstuk besteed. Dit wordt verder in dit jaarverslag uitvoerig besproken.

Met wie werkt het CLB samen?

Tijdens de begeleiding van het CLB wordt met verschillende partners en actoren samengewerkt. In de eerste plaats met de leerling: tijdens de CLB-begeleiding wordt de leerlingen altijd centraal geplaatst. Indien een leerling bekwaam wordt geacht¹⁵, wordt altijd met toestemming van de leerling gewerkt¹⁶. Daarnaast vormen ook de ouder(s) een belangrijke partner in de begeleiding van een leerling, en waar nodig ook andere familieleden. De derde cruciale actor is de school: samenwerking verloopt daarbij doorgaans via een leerlingenbegeleider of zorgcoördinator, de schooldirecteur of een leerkracht.

Indien er andere actoren worden betrokken bij de CLB-begeleiding, dan wordt dit in de eerste plaats steeds besproken met de leerling. Een andere actor wordt bovendien enkel betrokken indien dat de begeleiding ten goede komt of kan bijdragen tot het verhogen van het welbevinden van de leerling.

Een groot aantal CLB-activiteiten vinden tenslotte ook plaats zonder externe aanwezige. Dat is het meer concreet geval bij het intern multidisciplinair overleg. Het multidisciplinair overleg is een belangrijk werkingsprincipe van het CLB: medewerkers van verschillende disciplines en met een verschillende expertise overleggen samen over hoe de leerling optimaal kan begeleid worden. Daarbij kan een arts of paramedisch werker bijvoorbeeld andere elementen en ideeën vanuit de eigen expertise aanbrengen dan een maatschappelijk werker of psycholoog. Verschillende CLB's werken ook reeds met CLB-interne experts voor een concreet thema zoals onderwijsloopbaanbegeleiding (OLB), diagnostiek of kansarmoede. De activiteiten waar geen externe actor bij aanwezig is, worden niet verder opgenomen in dit hoofdstuk.

We onderscheiden vier grote clusters van actoren die betrokken worden bij de leerlingenbegeleiding.

Cluster van actoren	Aantal leerlingen
Leerling	582 580
Schoolinterne begeleiders	222 584
Familie	130 851
Derden	85 664

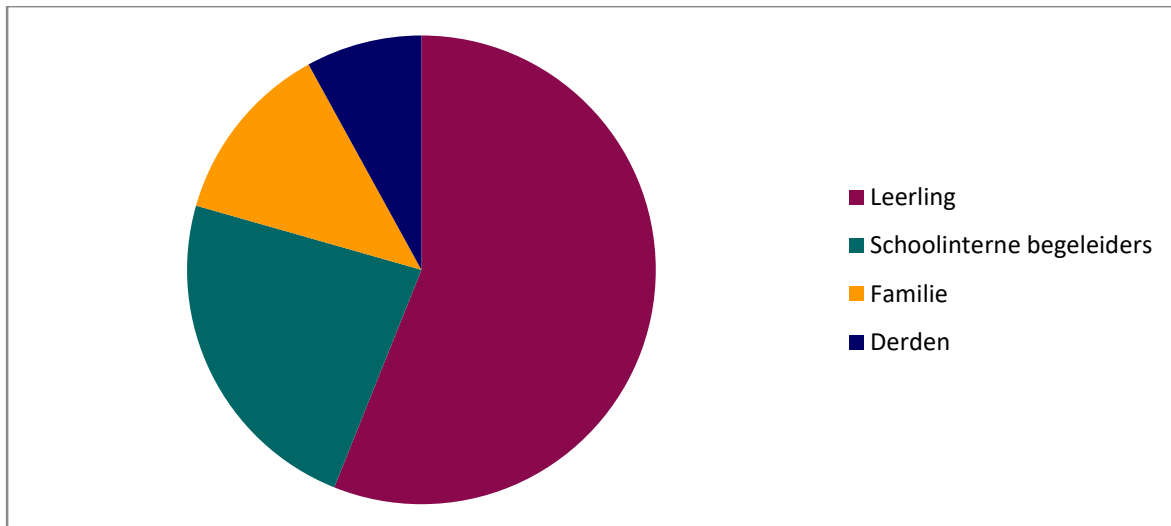
Tabel 65: aantal leerlingen per cluster actoren

In de eerste plaats werkt het CLB samen met de leerling. Zoals we zullen zien op de volgende bladzijden kan dat zowel een individuele leerling, een groep leerlingen of een klasgroep of zelfs de volledige schoolpopulatie zijn. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval wanneer er een besmettelijke ziekte actief is op de school of bij het uitrollen van een schoolbreed project rond pesten.

In vergelijking met vorig schooljaar worden leerlingen, familie en derden vaker betrokken bij de CLB-begeleiding.

¹⁵ De bekwaamheid wordt beoordeeld op basis van de decretale regels zoals bepaald in het decreet rechtspositie van de minderjarige. Meer informatie via <http://wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/index.htm>.

¹⁶ Uitzonderingen hierop zijn situaties die een gevaar vormen voor de leerling, zoals het geval kan zijn bij een verontrustende situatie of concrete zelfmoordgedachten.

Figuur 19: verdeling aantal leerlingen per cluster actoren

Cluster schoolinterne begeleiders

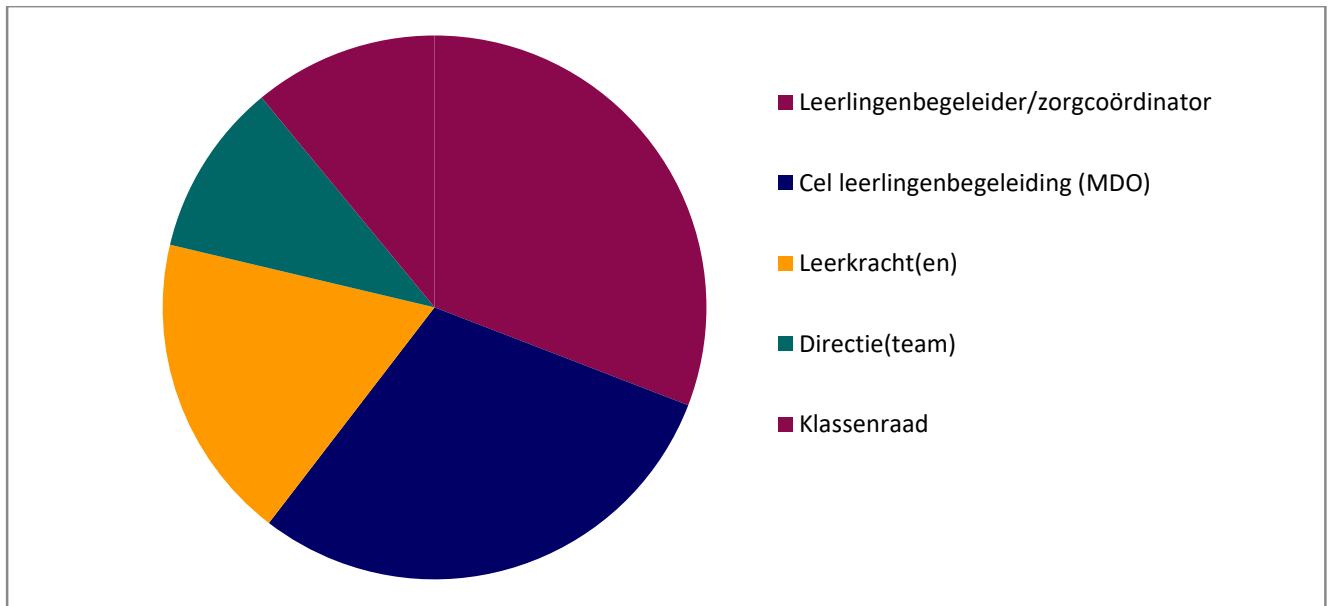
Dat de school een cruciale partner is in de leerlingenbegeleiding, is al meermaals aan bod gekomen in dit jaarverslag. Het stemt de CLB dan ook bijzonder tevreden dat de Vlaamse Regering de beslissing nam om net van deze leerlingenbegeleiding een erkenningsvoorwaarde te maken voor scholen. Scholen zullen in de toekomst dienen aan te tonen dat zij werk maken van een beleid op de leerlingenbegeleiding. Samenwerking tussen school en CLB vormt daarbij een cruciaal element.

Meer dan 18 % van de contacten die het CLB heeft, vinden plaats met een schoolinterne begeleider.

De onderstaande tabel bevat de verschillende schoolactoren waarmee het CLB samenwerkt.

Schoolinterne actor	Aantal leerlingen
Leerlingenbegeleider/zorgcoördinator	119 235
Cel leerlingenbegeleiding (MDO)	110 478
Leerkracht(en)	70 628
Directie(team)	39 870
Klassenraad	42 416

Tabel 66: aantal leerlingen per actor - cluster schoolinterne begeleider

Figuur 20: verdeling aantal leerlingen - cluster schoolinterne actoren

Bovenstaande tabel en taartdiagram illustreren dat de samenwerking met de school zich in de eerste plaats door middel van de cel leerlingenbegeleiding (ook wel multidisciplinair overleg (MDO) of zorgoverleg genoemd) manifesteert. Op dat overleg bekijken school en CLB samen de belangrijkste dossiers binnen de leerlingenbegeleiding. Het CLB ondersteunt daarbij de school door vanuit een samenwerkingsverhaal te bekijken welke acties de school zelf nog kan ondernemen. Het zorgcontinuüm (dat eerder aan bod kwam) is daarbij het cruciale denkkader.

Hiernaast werkt het CLB nauw samen met de zorgcoördinator (basisonderwijs) en leerlingenbegeleider (secundair onderwijs). Zij zijn het aanspreekpunt op school voor wat betreft de leerlingenbegeleiding. Ook met leerkrachten en directie(team) wordt vaak samengewerkt. De leerkracht is een cruciale bron van informatie wanneer het functioneren van de leerling in de klas aan bod komt. De directeur neemt dan weer een belangrijke rol op in bijvoorbeeld het maken van samenwerkingsafspraken tussen school en CLB.

De verdere afstemming van rollen en verantwoordelijkheden tussen de verschillende actoren vormde een van de kernelementen van de hervorming van de leerlingenbegeleiding. Deze moet zorgen voor een nog nauwere samenwerking tussen school en CLB.

In de samenwerking tussen school en CLB dienen we erop te wijzen dat het schoolpersoneel gebonden is aan het ambtsgeheim, terwijl de CLB-medewerkers gebonden zijn aan het beroepsgeheim. Een drager van ambtsgeheim heeft discretieplicht tegenover derden die niet bij het onderwijsgebeuren betrokken zijn (bijvoorbeeld een buurvrouw). Zij moeten bepaalde informatie altijd doorgeven aan ambtsgenoten en hiërarchisch oversten als de directeur. Dit vormt een belangrijk verschil met het beroepsgeheim van CLB-medewerkers.

Dit beroepsgeheim hoeft informatiedeling tussen het CLB en de school echter niet in de weg te staan. Wanneer het CLB over relevante informatie beschikt voor de school over het functioneren van de leerling in de klas of op school, dan zal dat gedeeld worden met de school, steeds met toestemming van de leerling en/of de ouders. Een voorbeeld daarvan is het uitschrijven van een (gemotiveerd) verslag, dat gedeeld met de school en een aanleiding vormt om samen met de school na te denken

over hoe de onderwijsbehoeften van de leerling kunnen beantwoord worden in de klas. Informatie die niet relevant is voor de school wordt niet gedeeld.

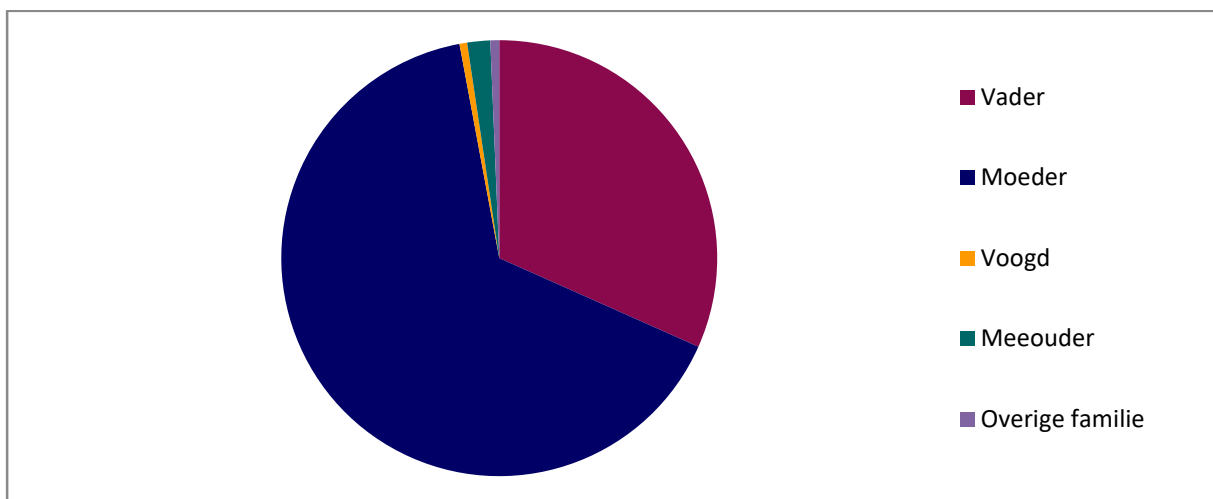
Cluster familie

Een volgende cluster die belangrijk is bij de begeleiding van een leerling, is de familie die betrokken wordt.

Familiale actor	Aantal leerlingen
Vader	56 288
Moeder	116 290
Voogd	1006
Meeouder	3026
Overige familie	1169

Tabel 67: aantal leerlingen per familiale actor

Net zoals in de vorige schooljaren, vormt de moeder de belangrijkste partner waarmee het CLB samenwerkt. Dit aandeel neemt zelfs nog toe. De moeder wordt betrokken bij de begeleiding van net geen 10 % van de leerlingen van de volledige schoolpopulatie (9,75 %). Voor vaders is dit de helft (4,72 %) maar ook het aantal leerlingen waarvoor het CLB samenwerkte met de vader, stijgt.

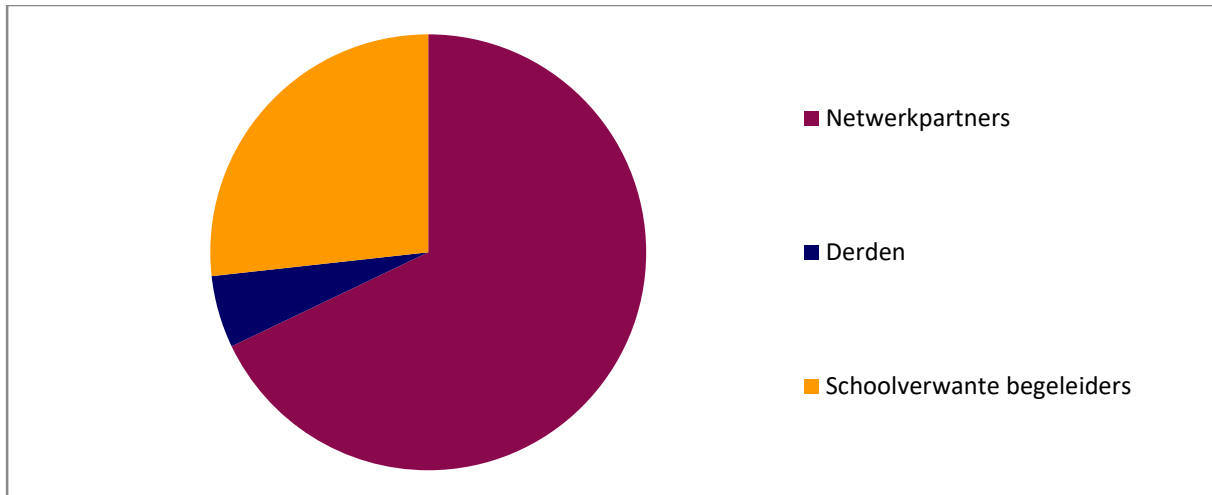
Figuur 21: verdeling leerlingen per familiale actor

Derden

Tenslotte betreft het CLB ook derden in de begeleiding van leerlingen. Voor definities over deze 'derden' verwijzen we u graag door naar bijlage II.

Familiale actor	Aantal leerlingen
Netwerkpartners	70 125
Derden	5 525
Schoolverwante begeleiders	27 618

Tabel 68: aantal leerlingen per derdenactor

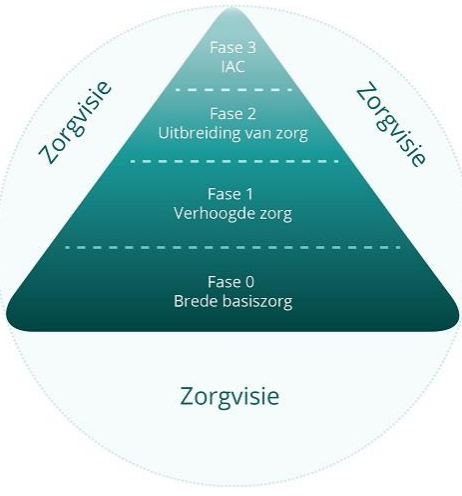
Figuur 22: verdeling aantal leerlingen per derdenactor

Er wordt over het algemeen vaker samengewerkt met derden. Hierbij stijgt het aantal contacten met alle actoren die zich binnen deze cluster bevinden. De netwerkpartners worden verder in dit jaarverslag nog uitvoerig besproken.

CLB en het M-decreet

In de vorige hoofdstukken hebben we er reeds enkele malen naar verwezen: sinds de start van het M-decreet op 1 september 2015 is er heel wat veranderd op de klasvloer en in de CLB-werking. Het M-decreet zet een belangrijke stap richting inclusief onderwijs. Het doel is om zo veel mogelijk kinderen en jongeren les te laten volgen in het gewoon onderwijs, ook leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Wanneer de aanpassingen die de leerling nodig heeft om een gemeenschappelijk curriculum te volgen, onvoldoende of onredelijk zijn voor de school voor gewoon onderwijs, maakt het CLB, mits akkoord van ouders, een verslag op. Met dit verslag kan de leerling dan een individueel aangepast curriculum volgen binnen de school voor gewoon onderwijs (eventueel met ondersteuning vanuit het ondersteuningsmodel) of kan de leerling de overstap naar het buitengewoon onderwijs maken.

Het M-decreet is daarbij een eerste stap in de uitvoering van het VN-verdrag van 2009 inzake de rechten van personen met een handicap. Een van de principes van waaruit het M-decreet werd opgebouwd, is het zorgcontinuüm. Dat zorgcontinuüm bestaat uit vier fasen waarbij zowel de school als het CLB een sleutelrol in opnemen:

	Brede basiszorg: vanuit een zorgvisie stimuleert de school de ontwikkeling van alle leerlingen en tracht hierbij problemen te voorkomen door een krachtige leeromgeving aan te bieden, de leerlingen systematisch op te volgen, actief te werken aan het verminderen van risicofactoren en beschermende factoren te versterken. Het CLB vervult hierbij een belangrijke rol binnen het domein van de preventieve gezondheidszorg.	Fase 0
	Verhoogde zorg: de school voorziet <u>extra</u> zorg onder de vorm van remediërende, differentiërende, compenserende of dispenserende maatregelen, afgestemd op de ondersteuningsnoden van bepaalde leerlingen. Het CLB ondersteunt de school in het opnemen van deze rol.	Fase 1
Uitbreiding van zorg: het CLB neemt de regie van de leerlingenbegeleiding over. De school zet daarbij de maatregelen uit fase 0 en 1 verder. Het CLB bepaalt na overleg met de leerling en de ouders welke kernactiviteit(en) wordt/worden ingezet. Hierbij gaat het CLB verder op basis van de acties die de school reeds heeft ondernomen in fasen 0 en 1. Een van de mogelijke adviezen hierbij is dat het CLB beslist dat er nood is aan een gemotiveerd verslag (waarbij de leerling het gemeenschappelijk curriculum volgt in het gewoon onderwijs en daarbij extra ondersteuning krijgt) of verslag (waarbij de leerling de keuze heeft om gewoon onderwijs te volgen met een individueel aangepast curriculum en daarbij extra ondersteuning krijgt of de overstap maakt naar het buitengewoon onderwijs).		Fase 2

De derde fase is het IAC of **individueel aangepast curriculum**. Hierbij volgt een leerling met een verslag les in het gewoon onderwijs, zij het met een aangepast curriculum. Dit in tegenstelling tot een leerling met een gemotiveerd verslag die het gemeenschappelijk curriculum volgt. Ook deze leerlingen krijgen op basis van hun verslag ondersteuning vanuit het ondersteuningsmodel.

Fase 3

Bovenstaande beschrijving van het zorgcontinuüm maakt duidelijk dat het M-decreet een belangrijke rol toekende aan het CLB. Het CLB is sedert 1 september 2014 namelijk de enige gemachtigde instantie die een verslag of gemotiveerd verslag kan opmaken.

Gemotiveerde verslagen

Zoals reeds eerder besproken, zet het M-decreet een belangrijke stap richting inclusief onderwijs. Voor sommige leerlingen is het inzetten van ondersteuning vanuit het ondersteuningsmodel in combinatie met compenserende of dispenserende maatregelen nodig en voldoende om de leerling het gemeenschappelijk curriculum binnen het gewoon onderwijs te laten volgen.

Sinds de introductie van het M-decreet dient de leerling daarbij over een gemotiveerd verslag te beschikken. Het gemotiveerd verslag bevat een analyse van de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling, gebaseerd op het integratief beeld aan de hand van het ICF-CY-kader, een analyse van de onderwijsbehoeften van ouders en het schoolteam en een overzicht van de bijkomende maatregelen die nodig zijn om de leerling te laten participeren binnen het gemeenschappelijk curriculum. Het ICF-kader is een bio-psycho-sociaal model dat niet alleen rekening houdt met zogenaamde 'kindfactoren', maar ook de context mee in beeld brengt. Daarbij is de vertaalslag naar de onderwijscontext cruciaal.

Soort gemotiveerd verslag	Aantal gemotiveerde verslagen	Verhouding ten opzichte van het totaal aantal gemotiveerde verslagen
Eerste gemotiveerd verslag	8449	80,66
Gewijzigd gemotiveerd verslag	1001	9,56
Wijziging van inschrijvingsverslag naar gemotiveerd verslag	662	6,32
Wijziging van verslag naar gemotiveerd verslag	363	3,47
Eindtotaal	10 475	100 %

Tabel 69: aantal gemotiveerde verslagen, naar soort gemotiveerd verslag

Tijdens het schooljaar 2017-2018 schreven de CLB's in totaal 10 475 gemotiveerde verslagen uit. Voor meer dan 80 % van de leerlingen ging het daarbij over een eerste gemotiveerd verslag dat werd uitgeschreven.

Het totaal aantal gemotiveerde verslagen vertoont een opmerkelijke stijging in vergelijking met de voorgaande schooljaren.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal gemotiveerde verslagen	6387	7024	10 475

Tabel 70: evolutie aantal gemotiveerde verslagen

De stijging doet zich het sterkst voor tijdens het schooljaar 2017-2018. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn de start van de ondersteuningsnetwerken (op 01/09/2017) en het in voege treden van het wijzigingsdecreet, wat een effect had in de laatste maanden van het schooljaar. Hierbij verviel onder andere de noodzaak voor labels en medische diagnoses die voordien wettelijk verplicht waren voor de opmaak van gemotiveerde verslagen. Daarnaast werd eveneens de mogelijkheid gecreëerd om ondersteuning te vragen voor kinderen en jongeren met gedragsmoeilijkheden na het doorlopen van een handelingsgericht traject door het CLB, maar waarbij de vereiste externe diagnose verviel.

Verslagen

Voor leerlingen die les volgen in het gewoon onderwijs met een individueel aangepast curriculum (IAC), of voor leerlingen die de overstap maken naar het buitengewoon onderwijs, is een verslag vereist.

Ook voor het verslag wordt gebruikgemaakt van het ICF-CY-kader.

Soort verslag	Aantal verslagen	Verhouding ten opzichte van het totaal aantal verslagen
Eerste verslag	6144	43,03 %
Gewijzigd verslag	2304	16,13 %
Verlenging van verslag	2967	20,78 %
Wijziging van inschrijvingsverslag naar verslag	1850	12,96 %
Wijziging van gemotiveerd verslag naar verslag	1015	7,11 %
Eindtotaal	14 280	100 %

Tabel 71: aantal verslagen, naar soort verslag

Er werden in totaal 14 280 verslagen uitgeschreven, verlengd of gewijzigd. Iets meer dan 12 % van alle verslagen had betrekking op het wijzigen van een oud inschrijvingsverslag naar een verslag. De term inschrijvingsverslag is de benaming voor de verslaggeving die voor het M-decreet van toepassing was.

Meer dan 20 % van de verslagen had betrekking op de verlenging van een verslag. Dit is het geval voor de verslagen type basisaanbod (zie ook verder).

Ook wat betreft het aantal verslagen stellen we vast dat deze zich in stijgende lijn bevinden.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal verslagen	10 693	12 056	14 280

Tabel 72: evolutie aantal verslagen

Er werden in totaal 279 verslagen opgeheven. Deze aantallen zitten niet vervat in bovenstaande tabel. Dit zijn er meer dan in het schooljaar 2016-2017. Dit wordt verklaard door het feit dat de mogelijkheid tot opheffing steeds beter gekend wordt door scholen.

	2016-2017	2017-2018
Aantal opheffingen verslag	190	279

Tabel 73: evolutie aantal opheffingen verslag

Het verslag wordt opgeheven wanneer niet meer aan de voorwaarden van het verslag wordt voldaan. Dit is het geval als een leerling met redelijke aanpassingen opnieuw binnen het gemeenschappelijk curriculum wordt meegenomen. Als een leerling die in het buitengewoon onderwijs is ingeschreven, overstapt naar het gewoon onderwijs met een gemotiveerd verslag, vervalt het (inschrijvings)verslag buitengewoon onderwijs automatisch. Deze leerlingen zitten dus niet vervat in deze data.

Verslaggeving op basis van de types

Typologie van het buitengewoon onderwijs

Het M-decreet bracht een aantal wijzigingen met zich mee inzake de typologie van het buitengewoon onderwijs. De onderstaande tabel bespreekt de verschillende types die van kracht zijn sinds de intrede van het M-decreet.

Type	Omschrijving
Basisaanbod	Voor leerlingen voor wie de onderwijsbehoeften dermate zijn en voor wie al tijdens het gewone kleuter- of lager onderwijs aantoonbaar blijkt dat de aanpassingen, waaronder remediërende, differentiërende, compenserende of dispenserende maatregelen ofwel disproportioneel, ofwel onvoldoende zijn opdat de leerling het gemeenschappelijk curriculum kan volgen.
2	Voor leerlingen met een verstandelijke beperking ¹⁷
3	Voor leerlingen met ernstige emotionele of gedragsproblemen die geen verstandelijke beperking hebben zoals bepaald voor type 2
4	Voor leerlingen met een motorische beperking
5	Leerlingen die zijn opgenomen in een ziekenhuis, een residentiële setting of verblijven in een preventorium
6	Voor leerlingen met een visuele beperking
7	Voor leerlingen met een auditieve beperking of voor leerlingen met een taal- of spraakstoornis ¹⁸ die geen verstandelijke beperking hebben zoals bepaald voor type 2
9	Voor leerlingen met een autismespectrumstoornis die geen verstandelijke beperking hebben zoals bepaald voor type 2

Tabel 74: overzicht typologie buitengewoon onderwijs

Verplichte evaluatie type basisaanbod

Een inschrijving in het type basisaanbod niveau basisonderwijs is maximaal twee schooljaren geldig. Een inschrijving in het type basisaanbod niveau secundair onderwijs is maximum geldig tot het eind van de opleidingsfase. Aan het einde van deze periode volgt een evaluatie door de klassenraad en het CLB. Wanneer na deze evaluatie blijkt dat de aanpassingen wel proportioneel zullen zijn om de leerling het gemeenschappelijk curriculum te laten volgen in een school voor gewoon onderwijs, heft het CLB het verslag op of maakt het eventueel een nieuw gemotiveerd verslag en maakt de leerling de overstap naar het gewoon onderwijs.

Daarnaast kan de leerling ook de overstap maken naar het gewoon onderwijs op basis van een IAC. In dat geval blijft het verslag bestaan. Een nieuw verslag is ook nodig als de klassenraad en het CLB

¹⁷ Leerlingen moeten hierbij voldoen aan bepaalde voorwaarden. Meer info via https://www.onderwijskiezer.be/v2/basis/basis_buo_detail.php?detail=15

¹⁸ Meer informatie over de voorwaarden waaraan leerlingen moeten voldoen via https://www.onderwijskiezer.be/v2/basis/basis_buo_detail.php?detail=20

beslissen dat een verlengd verblijf in het type basisaanbod aangewezen is. Na twee jaar volgt een nieuwe evaluatie. In het secundair onderwijs geldt deze verlenging voor de kwalificatiefase en de facultatieve integratiefase.

Tijdens het schooljaar 2017-2018 werd voor 2967 leerlingen een verslag met verlenging type basisaanbod uitgeschreven. Deze groep maakt 20 % uit van het totaal aantal verslagen.

Gemotiveerde verslagen per type

De onderstaande tabel geeft het aantal gemotiveerde verslagen per type weer. Omdat we ook hier de evolutie over de laatste schooljaren willen weergeven, worden deze direct opgenomen in onderstaande tabel.

	Basisaanbod	2	3	4	6	7	9
2015-2016	133	6	160	1 408	146	1 038	3 586
2016-2017	200	13	842	1 114	133	1 012	3 710
2017-2018	739	25	2 654	1 298	166	1 365	4 228

Tabel 75: evolutie gemotiveerde verslagen per type

De meerderheid van de gemotiveerde verslagen worden uitgeschreven voor type 9. De grootste stijgingen zijn vast te stellen in de types basisaanbod, 3, 7 en 9. Deze stijging kan een gevolg zijn van de aangekondigde wijzigingen die werden doorgevoerd naar aanleiding van het wijzigingsdecreet.

Verslagen per type

De onderstaande tabel geeft het aantal verslagen per type weer. Deze tabel bevat alle soorten verslagen (zie tabel 67).

	Basisaanbod	2	3	4	6	7	9
2015-2016	4 911	1 502	946	313	80	319	2 879
2016-2017	6 443	1 513	652	463	190	293	2 502
2017-2018	7 728	1 645	949	392	56	285	3 225

Tabel 76: evolutie verslagen per type

Ook wat betreft de verslaggeving doen de grootste stijgingen zich voor in de types basisaanbod, 3 en 9. Omdat het type basisaanbod voor een groot deel uit verlengingen van reeds bestaande verslagen, volgt hieronder een tabel die meer in detail gaat over het aantal verslagen type basisaanbod. Het grote aantal verlengingen verklaart dan ook de stijging voor het type basisaanbod.

Soort verslag type basisaanbod	Aantal verslagen	Verhouding ten opzichte van het totaal aantal verslagen type basisaanbod
Eerste verslag	3449	44,63 %
Gewijzigd verslag	515	6,66 %
Verlenging van verslag	3001	38,83 %
Wijziging van inschrijvingsverslag naar verslag	611	7,91 %
Wijziging van gemotiveerd verslag naar verslag	152	1,97 %
Eindtotaal	7728	100 %

Tabel 77: overzicht aantal verslagen type basisaanbod naar soort verslag

Verslaggeving op basis van de onderwijsvorm

In het secundair onderwijs bevat het verslag naast de vermelding van het type, ook de vermelding van de opleidingsvorm (kortweg OV). We onderscheiden vier verschillende opleidingsvormen:

Opleidingsvorm	Richt zich op:
OV 1	maatschappelijke participatie en eventuele arbeidsdeelname in een omgeving met ondersteuning
OV 2	maatschappelijke participatie en tewerkstelling in een omgeving met ondersteuning
OV 3	maatschappelijke participatie en tewerkstelling in het gewone werksmilieu
OV 4	maatschappelijk functioneren en participeren, al dan niet in een omgeving waar in ondersteuning voorzien is, en op het aanvangen - binnen de context van het gemeenschappelijk curriculum - van vervolgonderwijs of op tewerkstelling in het gewone werksmilieu, al dan niet met ondersteuning.

Tabel 78: overzicht opleidingsvormen buitengewoon secundair onderwijs

De tabel op de volgende bladzijde geeft de verdeling weer van het aantal verslagen per opleidingsvorm.

	OV 1	OV 2	OV 3	OV 4
2015-2016	789	587	2 589	947
2016-2017	776	501	2 297	2 271
2017-2018	848	532	3 156	1 188

Tabel 79: evolutie aantal verslagen per opleidingsvorm

In vergelijking met het vorige schooljaar stellen we een toename vast van het aantal verslagen OV 3. De onderstaande tabel illustreert het aantal verslagen per opleidingsvorm, daarnaast opgedeeld per type.

	Basisaanbod	2	3	4	6	7	9
OV 1	n.v.t.	437	50	111	28	12	210
OV 2	n.v.t.	363	34	27	1	5	103
OV 3	2454	n.v.t.	251	12	2	30	408
OV 4	n.v.t.	n.v.t.	150	49	4	10	973

Tabel 80: aantal verslagen per opleidingsvorm opgedeeld per type

Ook hier geen we in detail het soort verslagen type basisaanbod OV 3 weer. De verlengingen vertegenwoordigen hier ongeveer 40 % van het aantal verslagen type basisaanbod OV 3.

Soort verslag type basisaanbod OV 3	Aantal verslagen	Verhouding ten opzichte van het totaal aantal verslagen type basisaanbod
Eerste verslag	452	18,41 %
Gewijzigd verslag	447	18,22 %
Verlenging van verslag	968	39,45 %
Wijziging van inschrijvingsverslag naar verslag	570	23,23 %
Wijziging van gemotiveerd verslag naar verslag	17	0,69 %
Eindtotaal	2454	100 %

Tabel 81: aantal verslagen type basisaanbod OV3 naar soort verslag

Deel II: NETOVERSTIJGENDE SAMENWERKING BINNEN DE CLB'S

Samen sterk: netoverstijgende samenwerking in de CLB's

Netoverstijgende samenwerking is inmiddels een ingeburgerd principe in de CLB-sector. Al sinds de start van de CLB's op 1 september 2000 maken de CLB's over de netten en koepels heen werk van samenwerking. Deze samenwerking is de laatste jaren steeds verder geëvolueerd en uitgebouwd. In dit hoofdstuk bekijken we in detail hoe deze netoverstijgende samenwerking vorm wordt gegeven.

De Internettensamenwerkingscel (ISC)

De 4 verschillende onderwijsnetten of -koepels (het Gemeenschapsonderwijs (GO!), het Provinciaal Onderwijs (POV), het Onderwijs van Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap (OVSG) en de Vrije-CLB-Koepel¹⁹) werken samen binnen de Internettensamenwerkingscel (ISC). De ISC vormt een forum waarop gezamenlijke standpunten en afspraken worden gemaakt en van waaruit netoverstijgende projecten worden uitgerold en aangestuurd. De ISC is daarnaast het aanspreekpunt voor overleg met de overheid, andere sectoren en diverse partners en actoren. Het voorzitterschap van de ISC roteert jaarlijks tussen de verschillende netten en koepels.

Vanuit de ISC werden verschillende werkgroepen in het leven geroepen om belangrijke beleidsthema's op te volgen, zoals het M-decreet, waarin specialisten van de verschillende netten en koepels zetelen. Tijdens het schooljaar 2017-2018 boog deze netoverstijgende werkgroep M-decreet zich over de maatregelen die werden voorbereiden voor de bijsturing van het M-decreet.

De belangrijkste beleidsevolutie die de ISC tijdens het schooljaar 2017-2018 van nabij opvolgde was de hervorming van de leerlingenbegeleiding die volop werd voorbereid. Gedurende het hele schooljaar werden hiervoor ontwerpbesluiten en ontwerpdecreten besproken en aangevuld. Andere belangrijke initiatieven en beleidsdossiers die van dichtbij werden opgevolgd, waren de verdere afstemming tussen de CLB-sector en integrale jeugdhulp, de ontwikkelingen inzake de persoonsvolgende financiering (PVF), de afstemming met de ondersteuningsnetwerken, de projecten traumabegeleiding en samen tegen schooluitval, en de implementatie van de nieuwe Europese privacywetgeving GDPRP (General Data Protection Regulation).

Naast de ISC, die netoverstijgende samenwerking op Vlaams niveau realiseert, bestaan er lokaal en regionaal verschillende initiatieven waarbinnen de CLB's netoverstijgend samenwerken. Tijdens het schooljaar 2017-2018 werd zo bijvoorbeeld verder regionaal samengewerkt binnen de Netwerken tegen schooluitval en de projecten Ondersteuning voor asielkinderen met een traumaproblematiek.

Alle provincies organiseren bovendien netoverstijgend overleg op directieniveau, wat vaak uitmondt in regionale of provinciale werkgroepen (bijvoorbeeld rond integrale jeugdhulp) of gezamenlijke initiatieven zoals het Centraal Meldpunt voor risicojongeren met dreigende schooluitval (Antwerpen) of een gezamenlijk CLB-onthaal in De Krook (Gent).

¹⁹ Sinds 1 september 2018 werd de naam gewijzigd in Vrij CLB Netwerk. We hanteren in dit jaarverslag nog de benaming Vrije-CLB-koepel aangezien we hierbij het schooljaar 2017-2018 bespreken.

Het CLB is sinds enkele jaren niet alleen op de ‘klassieke manier’ bereikbaar. We zetten ook volop in op het online bereiken van leerlingen en ouders. Maar daar stopt het verhaal niet: ook voor de CLB-medewerkers en schoolpersoneel werden ondersteunende onlinediensten uitgebouwd. Zij kunnen gerealiseerd worden dankzij een intensieve netoverstijgende samenwerking.

Onderwijskiezer

Onderwijskiezer is een initiatief van de vrije CLB's en de GO! CLB's in samenwerking met de CLB's van OVSG en POV én met steun van het Departement Onderwijs. De website biedt onderwijsnetoverschrijdende en neutrale informatie over het volledige onderwijslandschap in Vlaanderen en Brussel. Sinds de lancering van Onderwijskiezer op 30 augustus 2011 bleek er veel vraag en interesse te bestaan bij leerlingen, ouders, scholen en CLB-medewerkers, die bovendien nog jaar na jaar toeneemt.

Sinds de start neemt de populariteit van Onderwijskiezer nog steeds toe. Tijdens het schooljaar 2017-2018 kwamen maar liefst 1 689 324 bezoekers langs, waarvan 1 363 732 unieke bezoekers zijn. Het bezoekersaantal bevindt zich hierdoor sinds de lancering in stijgende lijn.

	2012 - 2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal bezoekers	846 364	1 121 772	1 236 290	1 409 661	1 582 710	1 689 324

Tabel 82: evolutie aantal bezoekers Onderwijskiezer

Bovenstaande tabel toont aan dat het aantal bezoekers aan de website is verdubbeld op vijf schooljaren tijd. Dit toont het enorme potentieel aan dat deze website biedt.

De maanden januari (meer dan 190 000 bezoekers) en maart (meer dan 180 000 bezoekers) zijn duidelijke piekperiodes voor het aantal bezoekers.

Studieaanbod hoger onderwijs en info over beroepen

Ook het volledige studieaanbod van hogescholen en universiteiten is raadpleegbaar via Onderwijskiezer. Onderwijskiezer geeft daarbij toelichting over de structuur van het hoger onderwijs, het leerkrediet en eventuele toelatingsvoorwaarden of vrijstellingen.

Onderwijskiezer bevat bovendien een heel aantal zelftest waarmee een leerling kan peilen naar zijn belangstelling of studiemethode en –motivatie.

Tijdens het schooljaar 2017-2018 bood Onderwijskiezer 7 online zelftests aan. Sinds 2015-2016 vormt Onderwijskiezer eveneens het platform voor het Vlaanderenbreed exploratie-instrument Columbus, bedoeld voor laatstejaars secundair onderwijs die de overstap naar hoger onderwijs overwegen.

De onderstaande tabel schetst een overzicht van de zelftest op Onderwijskiezer:

Zelftest	Beschrijving	Doelgroep
I-Like	een test waarmee je je belangstelling verkent	Leerlingen einde basisonderwijs
I-Study basic	een vragenlijst die naar je studiehouding peilt	Leerlingen einde basisonderwijs
I-Like junior	een test waarmee je je belangstelling verkent	Leerlingen einde 1e graad secundair onderwijs
I-Study junior	een vragenlijst die naar je studiehouding peilt	Leerlingen einde 1e graad secundair onderwijs
I-Prefer	een test om je belangstelling voor opleiding van het hoger onderwijs in kaart te brengen	Leerlingen einde secundair
I-Study	een vragenlijst die peilt naar je studiemotivatie en studiemethode	Leerlingen einde secundair
VST	een zelfrapportagevragenlijst waarbij je jezelf beoordeelt op 6 keuzetaken die belangrijk zijn in het keuzeprocess naar het hoger onderwijs toe	Leerlingen einde secundair

Tabel 83: overzicht zelftest Onderwijskiezer

Sinds de lancering van zelftests op Onderwijskiezer werden er in totaal 1 266 684 zelftests ingevuld.

Vragenmodule

Naast het bovenstaande aanbod op de website kunnen bezoekers ook via een online module een vraag stellen aan het team van Onderwijskiezer. De vragenmodule wordt het hele schooljaar door bemand. Zo werden er tijdens de zomervakantie (1 juli – 31 augustus) 151 vragen gesteld en beantwoord. De meerderheid van de vragen kwamen van leerlingen of studenten zelf of van hun ouders.

CLBch@t

CLBch@t is oorspronkelijk gegroeid uit lokale initiatieven die in 2013 en 2014 ontstonden in het Stedelijk CLB Antwerpen en de Vrije CLB's in Limburg en West-Vlaanderen. Sinds 1 februari 2016 werden de krachten gebundeld in een gezamenlijke en netoverstijgende chatdienst voor alle leerlingen in Vlaanderen en Brussel.

Het concept van CLBch@t is simpel: leerlingen of ouders surfen naar de website www.clbchat.be en kunnen eenvoudig een chatgesprek starten met het CLB. Ze kiezen er zelf voor welke informatie zij daarbij willen prijsgeven: we vragen enkel hun naam (maar dat kan ook een nickname zijn) en de vraag die ze aan het CLB willen stellen.

CLBch@t biedt vervolgens een breed onthaal, vraagverheldering en waar nodig emotionele ondersteuning, informatieverstrekking, advisering of een doorverwijzing naar het eigen CLB of een van onze (al dan niet online) netwerkpartners. Leerling en ouders kunnen daarvoor terecht bij een van de 115 CLBch@tmedewerkers die het initiatief inmiddels telt.

Tijdens het schooljaar 2016-2017 werd een uitbreiding van de bereikbaarheid van CLBch@t doorgevoerd. Zo blijft de chat iedere avond een uur langer open (tot 21 uur) en werd voorzien in permanentie tijdens de schoolvakanties.

De openingsuren van de chat sinds 1 september 2016 zijn de volgende:

Maandag 17 u. – 21 u.	Dinsdag 17 u. – 21 u.	Woensdag 14 u. – 21 u.	Donderdag 17 u. – 21 u.
--------------------------	--------------------------	---------------------------	----------------------------

CLBch@t in cijfers

CLBch@t brengt zelf jaarlijks ook een jaarverslag uit²⁰. Voor het volledige cijferoverzicht verwijzen we dan ook graag naar dit jaarverslag. Hieronder belichten we enkele algemene cijfers van de chatwerking tijdens het schooljaar 2017-2018.

Tijdens dit schooljaar werden in totaal 4377 chatgesprekken gevoerd met leerlingen en ouders.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal chatgesprekken	2431	4012	4377

Tabel 84: evolutie aantal gesprekken CLBch@t

²⁰ CLBch@t, *jaarverslag 2017-2018*, online raadpleegbaar via https://www.clbchat.be/CLBchat_jaarverslag2017-2018.pdf

Het aantal chatgesprekken zit duidelijk in stijgende lijn, we stellen een stijging vast van ruim 9 % tegenover het schooljaar 2016-2017. We moeten hierbij wel opmerken dat de cijfers van het schooljaar 2015-2016 slechts betrekking hebben op de periode juni-augustus, aangezien CLBch@t pas op 1 februari 2016 van start ging.

Er worden gemiddeld 27 chatgesprekken per dag gevoerd. De gemiddelde duur van een gesprek bedraagt 20 minuten. 95 % van de gesprekken werd met een leerling gevoerd, 5 % met een ouder. Een van de acties tijdens het lopende schooljaar is een actieve bekendmakingscampagne naar ouders, waarvoor we verwachten dat dit aantal hoger zal liggen in het schooljaar 2018-2019.

CLBch@t was ook bereikbaar tijdens de zomervakantie. Hoewel ook dan leerlingen en ouders hun weg vonden naar CLBch@t, lag het gemiddeld aantal gesprekken per dag opmerkelijk lager (nl. 15 gesprekken in juli, en 23 gesprekken in augustus).

Kan ik even met je praten?

De populairste thema's online bleken tijdens het schooljaar 2017-2018 studiekeuze, interactie in het gezin, seksualiteit, pesten en zelfmoordgedachten te zijn. Bij ouders gaat ruim 35 % van de gesprekken over studiekeuze.

Voor meer dan 40 % van de chatbezoekers volstaat het geven van informatie en/of advies. Iets meer dan 28 % heeft nood aan ondersteuning. Meer dan 1 bezoeker op 5 (22 %) werd tijdens het chatgesprek doorverwezen naar het CLB, en dit met het oog op face-to-face begeleiding. In slechts 1,32% van de gesprekken gaven leerlingen expliciet aan geen doorverwijzing te wensen. Dit wordt door de chatmedewerker gerespecteerd aangezien het belangrijk is om het tempo van de leerling te volgen. Uit ervaring weten we dat leerlingen soms tijd nodig hebben om de stap te zetten naar face-to-face hulpverlening.

Bij 23 gesprekken (0,55 %) was er sprake van een crisissituatie waarbij de chatmedewerker oordeelt dat onmiddellijke actie vereist is. Dit kan bijvoorbeeld gaan over een advies om zich via spoed aan te melden in het geval van een zeer acuut risico op zelfdoding.

Tevredenheid van de bezoeker

Na afloop krijgt de bezoeker de kans om het chatgesprek te beoordelen naar tevredenheid. De gesprekken worden beoordeeld met gemiddeld 4,09 sterren op een totaal van 5. De ouders blijken nog meer tevreden over de antwoorden van CLBch@t en beoordeelden de gesprekken met een gemiddelde score van 4,59 (eveneens op een schaal van 5).

Een Vlaanderenbreed en netoverstijgend engagement

Het team van chatmedewerkers bestaat uit in totaal 115 actieve chatmedewerkers. Zij vertegenwoordigen alle netten en regio's. 61 van de 72 CLB's verleenden hun actieve deelname aan het project. Zowel artsen, verpleegkundigen, maatschappelijk werkers als psycho-pedagogisch consulenten en medewerkers zijn actief binnen CLBch@t.

LARS: Leerlingen Activiteiten en Registratie Systeem

Alle CLB's hanteren het elektronisch leerlingendossier LARS voor de registratie van de begeleiding van leerlingen. Alle activiteiten die plaatsvinden in het kader van individuele leerlingenbegeleiding worden geregistreerd in het elektronisch leerlingendossier. De data uit dit jaarverslag worden – met uitzondering van CLBch@t en Onderwijskiezer – gegenereerd uit LARS.

Tijdens het schooljaar 2017-2018 telde LARS 4165 actieve gebruikers. Iedere veldmedewerker krijgt toegang tot LARS, net als stagiairs die instaan voor leerlingenbegeleiding. Bij aanvang van een opdracht in het CLB tekenen nieuwe medewerkers en stagiairs dan ook een vertrouwelijkheidsverklaring.

LARS bevat enerzijds alle activiteiten die het CLB uitvoert voor een bepaalde leerling (bijvoorbeeld een gesprek, de resultaten van het medisch consult of een contactname bij een problematische afwezigheid). Daarnaast biedt LARS de mogelijkheid om relevante documenten over de leerling digitaal op te slaan in het dossier. Voorbeelden daarvan zijn een (gemotiveerd) verslag, de vragenlijst die de ouders invullen alvorens de leerling op medisch consult langskomt of een verslag van een extern psychiatrisch onderzoek. Momenteel bevat LARS 885 000 documenten.

Het digitaal leerlingendossier wordt ten minste bewaard tot tien jaar na datum van het laatst uitgevoerde medische consult of de laatste uitgevoerde vaccinatie. Het dossier wordt nooit vernietigd voor de betrokkene de leeftijd van 25 jaar heeft bereikt. Dat betekent dat LARS zowel actuele dossiers (nl. van leerlingen die op dat moment schoollopen) als gearchiveerde dossiers (nl. leerlingen die de school verlaten hebben) bevat. Tijdens het schooljaar 2017-2018 waren 2 108 154 leerlingen gekend in de database van LARS.

Medewerkers kunnen voor ondersteuning tijdens het gebruik van LARS steeds terecht bij een helpdesk met telefonische permanentie. Daarnaast beschikken zij over een handleiding, uitgebreide nomenclatuurlijst en thematische fiches. Ieder centrum heeft minstens een LARS-coach aangeduid die het gebruik van LARS in het centrum ondersteunt. Voor de LARS-coaches wordt minimaal een vorming per jaar georganiseerd. Door middel van een nieuwsbrief worden tenslotte updates en andere wijzigingen gecommuniceerd naar de gebruikers.

Prodia (protocollering van diagnostiek)

Een laatste project dat we in dit kader bespreken is Prodia. Prodia staat voor protocollering diagnostiek en streeft naar meer gestandaardiseerde en kwalitatieve leerlingenbegeleiding binnen een continuüm van zorg (zie ook eerder). Prodia ging van start in het schooljaar 2007-2008 als gezamenlijk initiatief van de verschillende CLB- én onderwijsnetten en -koepels en kreeg de steun van de Vlaamse overheid.

Conform artikel VI.1. §3 en §5 van het decreet van 21 maart 2014 betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften heeft Prodia als opdracht de ontwikkeling en de ondersteuning van de implementatie van handelingsgerichte diagnostische protocollen en ICF in de CLB's. Hiertoe werd een convenant afgesloten tussen de onderwijskoepels, CLB-centrumnetten en de overheid.

Ontwikkeling van protocollen

De protocollen zijn concreet uitgewerkte procedures die vastleggen hoe in de diagnostische praktijk gehandeld en beslist moet worden, met inbegrip van de specifieke instrumenten en de erbij horende interpretatie- en beslissingscriteria in functie van een vraagstelling. Deze protocollen zijn de leidraad om het diagnostisch proces te structureren en zullen toegepast worden door alle CLB-teams in Vlaanderen en Brussel, in nauwe samenwerking met de scholen waarmee ze een beleidscontract of beleidsplan hebben afgesloten.

Tijdens het schooljaar 2017-2018 lag de klemtoon op de herwerking van het Specifiek Diagnostisch Protocol (SDP) Sterke cognitieve vaardigheden en het SDP Verstandelijke beperking.

Hiernaast werden ook enkele andere protocollen aangepast aan de vernieuwde wetgeving inzake het M-decreet. Tijdens het schooljaar 2017-2018 werd daarnaast werk verder gemaakt van diagnostische fiches (o.a. rond verstandelijke beperking en hoogbegaafdheid).

Implementatie in het CLB en op school

Om de implementatie in het CLB en op school te faciliteren worden alle protocollen en ondersteunende materialen gepubliceerd op de website www.prodiagnostiek.be. Het implementatieluik focust zich vnl. op de uitbouw van de Prodia-website, de communicatie via de Prodia-brief, het inhoudelijk ondersteunen van de reguliere ondersteuningsdiensten van de CLB's en het afstemmen van de implementatie van de protocollen met de ondersteuning van de implementatie van het M-decreet. Daarnaast worden ook CLB's ondersteund in de implementatie van de protocollen. Hiervoor ontwikkelde Prodia een aantal modules die op vraag worden ingezet in centrumtrajecten, gaande van een algemene toelichting of opfrissing bij het Prodia-kader, tot het gelijkgericht werken tijdens de vraagverheldering en intakefase en het doorlopen van een HGD-traject bij bezorgdheden rond motorische ontwikkeling.

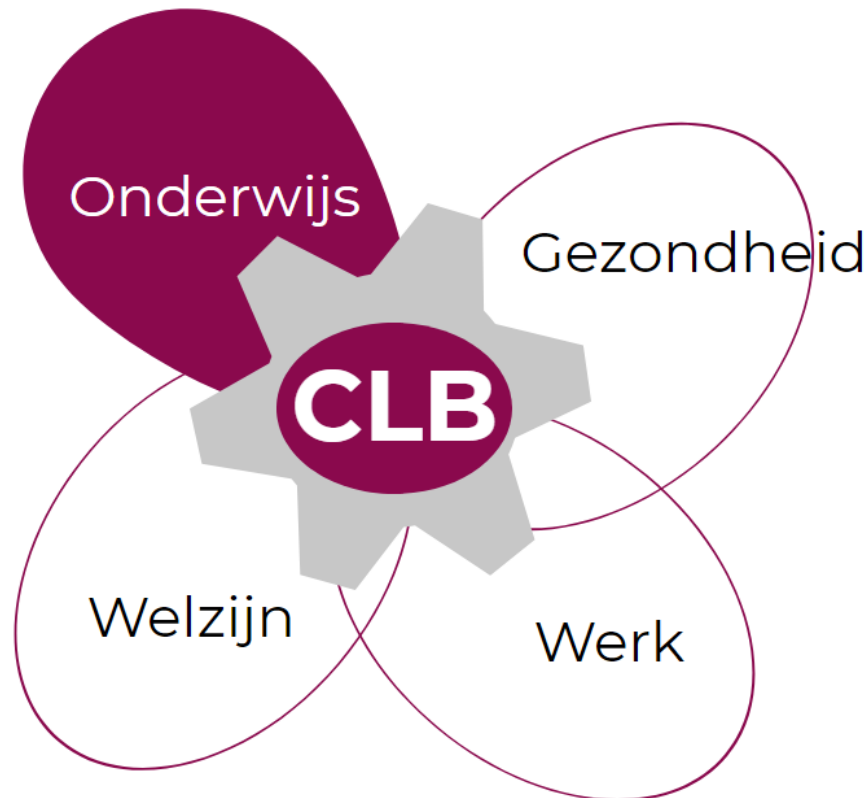
Tijdens het schooljaar 2017-2018 voerde Prodia de bevraging '[Steeds mee\(r\) met diagnostiek!](#)' uit die peilde naar de effectiviteit van de implementatie van de Prodia-protocollen. De bevraging werd zowel door een algemene jury (bestaande uit 113 lezers van de Prodia-brief, waarvan de helft uit de CLB's kwamen en de andere helft uit het ruime onderwijsveld) ingevuld als door een specifieke jury (bestaande uit 174 CLB-medewerkers). De algemene conclusie van de bevraging luidde dat de implementatie van de Prodia-protocollen op de goede weg zit. De weg naar meer gelijkgerichtheid kan nog vlotter verlopen door meer in te zetten op bekendmaking van onze werking, toegankelijkheid en gebruiksvriendelijkheid van de website en materialendatabank, implementatie van de Prodia-protocollen op centrum- en teamniveau en organisatie van centrumtrajecten. De bevraging heeft daarnaast waardevolle suggesties opgeleverd om de implementatie verder te ondersteunen, zowel voor de CLB's als voor het Prodia-team.

De website werd tijdens dit schooljaar bezocht door 23 519 gebruikers. Zij stonden samen in voor 177 106 paginaweergaven.

Deel III: HET CLB BINNEN EEN NETWERK

Het netwerk rond het CLB

Het CLB staat niet alleen in voor het bieden van gepaste hulpverlening voor de zorgvraag van leerlingen, ouders en scholen. Waar nodig doet het CLB een beroep op een aanwijsbaar netwerk van partners uit belendende sectoren. De draaischijffunctie die het CLB hierbij opneemt, bevindt zich op het snijpunt tussen onderwijs, welzijn, de gezondheidssector en de arbeidsmarkt.

De draaischijffunctie is de coördinatie door het CLB tussen het centrum, de school en de externe partners binnen hulp- en dienstverlening wanneer meer gespecialiseerde hulp nodig is en het eigen aanbod uitgeput of niet passend is. Een warme overdracht staat daarbij steeds centraal. Dat betekent dat het CLB de leerling en/of zijn ouders voldoende handvatten aanreikt om met de best passende hulpverlening aan de slag te gaan. Voor bepaalde doelgroepen zal het CLB hierbij een meer aanklappende houding aannemen zodat de overstap naar het netwerk zo laagdrempelig mogelijk kan verlopen voor de leerling en/of zijn ouder(s). Het CLB vertaalt de noden van de leerlingen vanuit een onderwijsperspectief naar de welzijnsinstellingen en vice versa.

In dit deel van het jaarverslag wordt bekeken hoe deze draaischijffunctie een invulling krijgt binnen de CLB-praktijk.

Samenwerking met een netwerk

Een mogelijke uitkomst ná het doorlopen van een handelingsgericht traject kan eruit bestaan dat het CLB een beroep doet op zijn netwerkpartners teneinde een passend antwoord te bieden op de zorgvraag. Zo kwam reeds eerder aan bod dat het CLB zelf geen therapie verstrekt. Ook voor meer intensieve vormen van hulpverlening of crisishulpverlening zal het CLB steeds samenwerken met het netwerk. Ten slotte kan ook tijdens het doorlopen van een HGD-traject een netwerk worden ingeschakeld (bv. doorverwijzing met het oog op externe diagnostiek bij een kinderpsychiater).

De onderstaande tabel toont aan binnen welke begeleidingsdomeinen er werd samengewerkt met het netwerk.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	19 371
Onderwijsloopbaanbegeleiding	18 995
Preventieve gezondheidszorg	12 334
Psychosociaal functioneren	24 876

Tabel 85: aantal leerlingen per domein voor functie samenwerking met netwerk

De cijfers voor deze kernactiviteit liggen voor alle domeinen beperkt lager dan vorig schooljaar, met als enige uitzondering het domein preventieve gezondheidszorg dat licht is gestegen. Het medisch consult kan daarbij een aanleiding zijn voor een doorverwijzing naar bv. een huisarts of gespecialiseerde arts. Ook voor bv. kinderen met chronische ziekten zal het CLB actief samenwerken met het netwerk.

De meeste samenwerking met het netwerk gebeurt binnen het domein psychosociaal functioneren. Dit blijkt vnl. voor de onderwerpen sociale ontwikkeling en problemen thuis te zijn.

Binnen het onderwerp sociale ontwikkeling valt de evoluties van twee concrete thema's: vermoeden van autismespectrumstoornis (ASS) en gedragsproblemen. Hiervoor wordt vaak samengewerkt met een Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG) of een Centrum voor Ontwikkelingsstoornissen (COS). De diagnose ASS kan enkel door een (kinder)psychiater worden vastgesteld en dus niet door het CLB. De onderstaande tabel illustreert de evolutie van het aantal leerlingen waarvoor werd samengewerkt met het netwerk voor beide thema's, en dit over de laatste schooljaren.

Aantal unieke leerlingen	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Vermoeden van autismespectrumstoornis (ASS)	3385	3632	4213	4479	4805
Gedragsproblemen of gedragsstoornissen	3010	3221	3504	3438	3709

Tabel 86: evolutie samenwerking netwerk autisme en gedrag

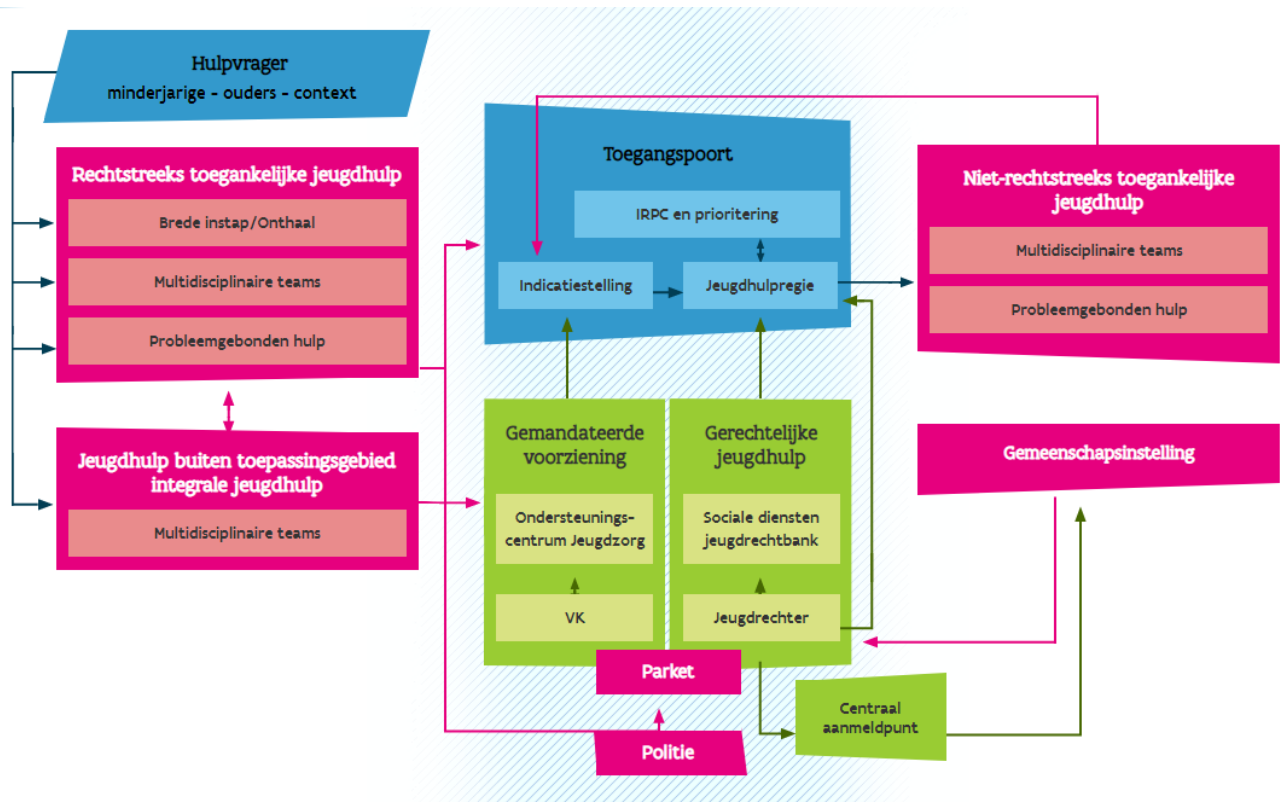
Ook binnen het domein leren en studeren wordt vaak samengewerkt met een netwerk, in de eerste plaats rond de algemene ontwikkeling van de leerling en taal- en spraakontwikkeling. Binnen het domein onderwijsloopbaanbegeleiding wordt intensief samengewerkt met de netwerken 'Samen tegen schooluitval', de ondersteuningsnetwerken en diensten die alternatieve trajecten aanbieden (bijvoorbeeld een zorgboerderij of aanbieders van een persoonlijk ontwikkelingstraject (POT)).

Het is duidelijk dat het CLB met heel wat verschillende netwerkpartners samenwerkt. Een opsomming van al deze netwerkpartners zou ons te ver leiden. Deze netwerkpartners situeren zich op verschillende beleidsdomeinen, gaande van onderwijs (bijvoorbeeld het ondersteuningsnetwerk), welzijn (bijvoorbeeld Kind & Gezin, de Centra voor Ambulante Revalidatie (CAR), de Centra Geestelijke Gezondheidszorg (CGG)), gezondheid (een tandarts of wijkgezondheidscentrum) tot de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld VDAB, Actiris), veiligheid en justitie (politie of parket) vrije tijd (een laagdrempelig sportaanbod) en jeugdwerk (straathoekwerkers).

De netwerken worden op verschillende manieren opgebouwd en onderhouden. Zo worden er op Vlaams niveau vanuit de ISC samenwerkingsovereenkomsten gesloten (met Bednet, met de Centra voor Ambulante Revalidatie, met de Centra voor Ontwikkelingsstoornissen (COS) en met de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg). Ook op provinciaal niveau werken de CLB's intensief samen (bijvoorbeeld binnen de netwerken 'Samen tegen schooluitval' of het Intersectoraal Regionaal Overleg Jeugdhulp (IROJ)). Tenslotte is ook de realisatie van de samenwerking op regionaal niveau cruciaal. Heel wat CLB engageren zich bijvoorbeeld in een lokaal Huis van het Kind, binnen het lokaal overlegplatform (LOP) of in een regionaal samenwerkingsverband voor jeugdhulp (bijvoorbeeld binnen een stuurgroep rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp waarbij de betrokken organisaties van naderbij kennismaken met elkaars organisatie en afspraken maken).

De CLB's binnen het jeugdhulpverleningslandschap

Sinds de inwerkingtreding van het vernieuwde jeugdhulpverleningslandschap op 1 september 2013 vervullen de CLB's een cruciale rol binnen de integrale jeugdhulp (kortweg IJH). Dit kwam reeds verschillende keren aan bod. Zo bleek dat de CLB's een belangrijke rol spelen in het onthalen van vragen naar het (jeugd)hulpverleningsaanbod en in de toeleiding ernaar. In dit hoofdstuk bekijken we verder op welke manier het CLB een rol opneemt binnen de integrale jeugdhulp. De data uit dit hoofdstuk worden gegenereerd uit het jaarverslag jeugdhulp 2017 waaraan het CLB zijn actieve medewerking verleende²¹.

Figuur 23: de structuur van de integrale jeugdhulp

Brede instap

In de eerste plaats neemt het CLB het merendeel van de brede instap voor zijn rekening. De brede instap onthaalt iedere vraag naar jeugdhulp, ongeacht de aard van de vraag of het werkingsgebied waarop dat CLB actief is. Zoals aan het begin van dit jaarverslag reeds werd aangetoond, vervullen de CLB's de grootste rol van onthaler binnen deze brede instap.

Zoals bovenstaande figuur ook aantoont, vormt de brede instap de eerste stap richting jeugdhulp. Vanuit de brede instap kan een leerling met nood aan jeugdhulp verder worden toegeleid naar rechtstreeks toegankelijke hulp binnen het probleemgebonden aanbod, niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp door middel van een multidisciplinair team (MDT) of naar een andere

²¹ Bron: Agentschap Jongerenwelzijn, *Jaarverslag 2017*, online raadpleegbaar via <http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/>

voorziening wanneer sprake is van verontrusting of crisis. We bekijken deze verschillende mogelijkheden en hebben daarbij steeds aandacht voor de rol die het CLB daarbij opneemt.

Kind & Gezin verwijst in zijn functie als brede instap ook regelmatig door naar het CLB. Vanuit de diensten preventieve gezinsondersteuning gebeurde 6,20 % van de verwijzingen naar het CLB. Vanuit de inloopteams, gevestigd in 15 kansarme buurten in Brussel en Vlaanderen, werden 42 unieke gezinnen of 21 % doorverwezen naar het CLB.

De andere dienst die samen met het CLB en Kind & Gezin de brede instap vormt, is zijn de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (of CAW). Iets meer dan 2 % van de kinderen en jongeren die bij het CAW terecht komen, werden doorverwezen door het CLB. Bij het CAW op zijn beurt gebeurt 1,24 % van de doorverwijzingen naar het CLB.

Toeleiding naar de probleemgebonden hulpverlening

Daar waar de brede instap iedere vraag tot jeugdhulp (onafhankelijk van de aard van de vraag) ontvangt, gebeurt de toeleiding naar de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp enkel probleemgebonden. De toeleiding naar dit hulpaanbod gebeurt bij voorkeur door een professionele hulpverlener.

Een van de grote actoren binnen de probleemgebonden hulpverlening zijn de **Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg** of **CGG**. Ongeveer 14 % van alle kinderen en jongeren die in begeleiding waren bij het CGG, werden doorverwezen door het CLB. Het CLB blijkt daarbij voor alle leeftijdscategorieën (met uitzondering van de jongeren vanaf 22 jaar) een belangrijke doorverwijzer te zijn.

Leeftijd	0-5 jaar	6-11 jaar	12-17 jaar	18-21 jaar	22-25 jaar
Aantal verwijzingen naar CGG door CLB	5,65 %	21,67 %	17,77 %	9,37 %	1,07 %

Tabel 87: aandeel doorverwijzingen naar CGG door CLB

Bij de doorverwijzingen van leerlingen lager en secundair onderwijs staat het CLB in voor ongeveer 1 doorverwijzing op 5. De meeste aanmeldingen bij het CGG gebeuren in het kader van psychische of gedragsproblemen. De gemiddelde wachttijd tussen de aanmelding en het eerste contact bij een CGG bedraagt 57 dagen voor 75 % van de kinderen en jongeren. 75 % van de behandelingen werd opgestart binnen een termijn van 138 dagen.

Binnen de probleemgebonden hulp bieden de **Vertrouwenscentra Kindermishandeling** (VK) casusgebonden ondersteuning aan professionelen rond het omgaan met kindermishandeling. Dit aanbod is de zogenaamde reguliere werking van het VK. Het VK kan daarbij verschillende vormen van ondersteuning bieden, gaande van advies of consult, coaching, eventuele rechtstreekse tussenkomst in het gezin tot een langdurig en meer intensief traject. De CLB's stonden in 2017 in voor de aanmelding van 1245 leerlingen aan het VK, wat goed is voor 18,30 % van alle aanmeldingen of een vraag op vijf. Meer dan een kwart van alle meldingen komt uit een schoolse, buitenschoolse of voorschoolse voorziening waaronder het CLB. Dat betekent dat onderwijs een grote rol speelt in de detectie van kindermishandeling.

Het Agentschap Jongerenwelzijn richt verschillende **organisaties voor bijzondere jeugdzorg** (OVBJ) in. Zij hebben minstens een erkenning voor het bieden van contextbegeleiding. Daarnaast bieden ze eveneens dagbegeleiding in groep, verblijfsmodules en ondersteunende begeleiding aan. De CLB's meldden in 2017 in totaal 844 dossiers aan bij een OVBJ, wat goed is voor 23,50 % van alle aanmeldingen, een stijging ten opzichte van de vorige jaren. De meeste dossiers die in behandeling waren bij een OVBJ werden niet gecombineerd met de inzet van een andere vorm van jeugdhulp. Voor 186 kinderen en jongeren of 5,20 % van de dossiers werd hulp vanuit een OVBJ gecombineerd met een begeleiding vanuit het CLB. De CLB's blijven na een aanmelding steeds de jongere opvolgen en ondersteunen tijdens zijn of haar schoolloopbaan.

Voor wat betreft **pleegzorg** stonden de CLB's in voor de aanmelding van 4 dossiers of 1,10 % van alle aanmeldingen. In 9 dossiers (2,50 %) werd hulp vanuit pleegzorg gecombineerd met een gelijktijdige begeleiding door het CLB.

De **Centra voor Integrale Gezinszorg** (CIG) zijn organisaties die zorgen voor de begeleiding en het verblijf van ouders (al dan niet alleenstaand) en hun kinderen, en van aanstaande ouders, bij wie de gezinscohesie, de zorg voor de komende generatie en de maatschappelijke integratie in het gedrang komen of al verstoord zijn. 8 dossiers van het CIG (7,10 %) werden aangemeld door het CLB. In 7 dossiers (6,30 %) werd een begeleiding door het CIG gecombineerd met een CLB-begeleiding.

Multidisciplinaire teams (MDT)

De aanmelding voor niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp gebeurt steeds door middel van een elektronisch aanmeldingsdocument (een A-document). Dat A-document kan zowel ingediend worden door een jeugdhulpaanbieder, of door een erkend gespecialiseerd multidisciplinair team of MDT. Alle CLB's hebben zelf een MDT-erkenning of werken ten minste samen met een erkend MDT (wat altijd een partner-CLB is).

Een van de taken van het MDT is het aanleveren van diagnostiek op vraag van de intersectorale toegangspoort. Voor 56,60 % van deze vragen naar diagnostiek (of 1896 in totaal) werd beroep gedaan op een CLB-MDT.

De CLB-MDT's dienden in 2017 samen 2001 A-documenten of aanvragen voor niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp in bij de toegangspoort. Dat is meer dan 16 % van alle ingediende A-documenten. Dit aantal bevindt zich bovendien in stijgende lijn.

	2015	2016	2017
Aantal A-documenten ingediend door een MDT-CLB	1731	1899	2001

Tabel 88: evolutie aantal A-documenten MDT-CLB

De meeste A-documenten van een MDT-CLB worden ingediend in de provincie Oost-Vlaanderen.

	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant en Brussel	West-Vlaanderen
Aantal A-documenten ingediend door een MDT-CLB	365	206	634	264	547

Tabel 89: aantal A-documenten MDT-CLB per provincie

Niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp: wachten op hulp

Nadat een leerling werd aangemeld bij de toegangspoort door een MDT, begint vaak een lange periode waarin de leerling wacht tot de opstart van de jeugdhulp in een voorziening. Deze wachttijd wordt berekend als de tijd tussen de datum waarop een jongere voor een bepaald hulpaanbod op de wachtlijst van een voorziening komt en de datum van de opstart van hulp in een niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpvoorziening. Het hele traject dat hieraan voorafgaat, is dus niet meegenomen in deze wachttijd.

De gemiddelde wachttijd op hulp bedroeg in 2017 391 dagen of zo'n 13 maanden. In totaal is er in 2017 een stijging (+7,8 %) van het aantal wachtende kinderen en jongeren (6584) t.o.v. 2016 (6105). De wachttijd verschilt al naargelang het soort hulp waar men op wacht. In een VAPH-voorziening loopt de wachttijd op tot 425 dagen.

Deze leerlingen blijven in tussentijd gewoon naar school gaan. Dat maakt de situatie op de school er niet eenvoudiger op. Vele actoren verwachten ook dat het CLB in die gevallen een rol opneemt.

Zoals in dit jaarverslag werd aangekaart, beschikt het CLB over een aantal mogelijke vormen van begeleiding, gaande van het bieden van een gesprek tot het lopen van een handelingsgericht diagnostisch traject of een kortdurende begeleiding. Deze kortdurende begeleiding is daarbij de meest intensieve vorm van hulpverlening die het CLB kan bieden. Het CLB zet deze kortdurende begeleiding alleen in indien het – in samenspraak met de leerlingen en/of de ouder(s) – van mening is dat de kortdurende begeleiding een antwoord kan bieden op de zorgvraag van de leerling. Het bieden van overbruggingshulp in afwachting tot de opstart van (niet-)rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp is niet de finaliteit van de kortdurende begeleiding. Toch stellen we vast dat de sector vandaag alleen instaat voor die overbruggingshulp. De CLB's zijn dan ook al jaren vragende partij om deze vorm van overbruggingshulp grondig te evalueren en te bekijken welke actor het best geplaatst is om de hulp, in afwachting van de opstart van jeugdhulp, op zich te nemen.

Gemandateerde voorzieningen

Binnen het IJH-landschap zijn twee zogenaamde gemandateerde voorzieningen actief: het Ondersteuningscentrum jeugdzorg of OCJ en het Vertrouwenscentrum voor kindermishandeling of VK.

Het **OCJ** onderzoekt of het in verontrustende situaties noodzakelijk is om van overheidswege hulp op te starten of verder te zetten. Het OCJ zet daarbij in op het aangaan van relaties: enerzijds met het kind en de ouders, anderzijds met professionele hulpverleners. In 2017 meldden de CLB's (al dan niet vanuit de hoedanigheid als MDT) in totaal 1121 situaties aan waarbij men aangaf de situatie verontrustend te vinden. Dat is 14,65 % van alle aanmeldingen. In 137 dossiers nam het OCJ de beslissing dat een tussenkomst niet maatschappelijk noodzakelijk is. Meer dan 17 % van de aanmelding werd doorgestuurd naar het Openbaar Ministerie.

Het **VK** heeft naast zijn reguliere werking ook een opdracht als gemandateerde voorziening. Vanuit dat mandaat onderzoekt het VK of het in verontrustende situaties - met een vermoeden van kindermishandeling - maatschappelijk noodzakelijk is om tussen te komen en hulp op te starten of verder te zetten. Indien nodig kan het VK een dossier doorverwijzen naar het Openbaar Ministerie, wanneer gerechtelijke jeugdhulp zich opdringt. Door het CLB werden 128 dossiers of meer dan 11 %

van alle dossiers aangemeld bij het VK. In de helft van de aanmeldingen door het CLB werd beslist om het dossier over te maken aan het parket.

Het CLB startte zelf voor 1247 leerlingen een kortdurende begeleiding op in het kader van verontrusting. Dat is meer dan een verdubbeling op twee schooljaren tijd.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal leerlingen waarvoor een kortdurende begeleiding verontrusting werd opgestart	537	987	1247

Tabel 90: aantal leerlingen kortdurende begeleiding verontrusting

Crisis

De crisisnetwerken in Vlaanderen zouden het referentiepunt voor eenieder die worstelt met een crisissituatie waarin hij ondersteuning nodig heeft, moeten zijn. De crisismeldpunten beluisteren de vraag en zoeken samen met de aanmelder naar een gepaste oplossing. In het jaarverslag 2017 worden de CLB's niet langer apart als aanmelder vermeld, en dit ondanks hun grote rol als aanmelder naar een crisismeldpunt. De CLB's kunnen op 2 verschillende manieren een crisissituatie aanmelden: enerzijds vanuit hun MDT-functie (waardoor de cijfers worden opgeteld bij VAPH als aanmelder), en anderzijds ook vanuit hun reguliere werking (deze cijfers tellen mee bij onderwijs).

	VAPH – MDT (waaronder CLB-MDT)	Onderwijs
Aantal meldingen crisismeldpunt	178 (3,30 %)	742 (13,80 %)

Tabel 91: aantal meldingen crisismeldpunt

In 2018 publiceerde het Rekenhof het rapport '*Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen*'²². Daaruit blijkt dat 28,5 % van de hulpvragen onbeantwoord bleef in de onderzochte periode. 10 % van de aangemelde minderjarigen werden door het CLB aangemeld. Voor 32,9 % van de aangemelde hulpvragen kon geen crisisaanbod worden ingezet. Uit het rapport blijkt dat het risico op een niet-beantwoorde hulpvraag het hoogste is wanneer de aanmelding uitgaat van het CLB.

²² Rekenhof, *Crisisjeugdhulp. Analyse van niet-beantwoorde hulpvragen* (10 april 2018). Online raadpleegbaar via <https://www.rekenhof.be/NL/Publicaties/Fiche.html?id=a71feb8-88c8-48d4-95a8-5efe63f19c57>

DEEL IV: ORGANISATIE EN STRUCTUUR

De CLB's in cijfers

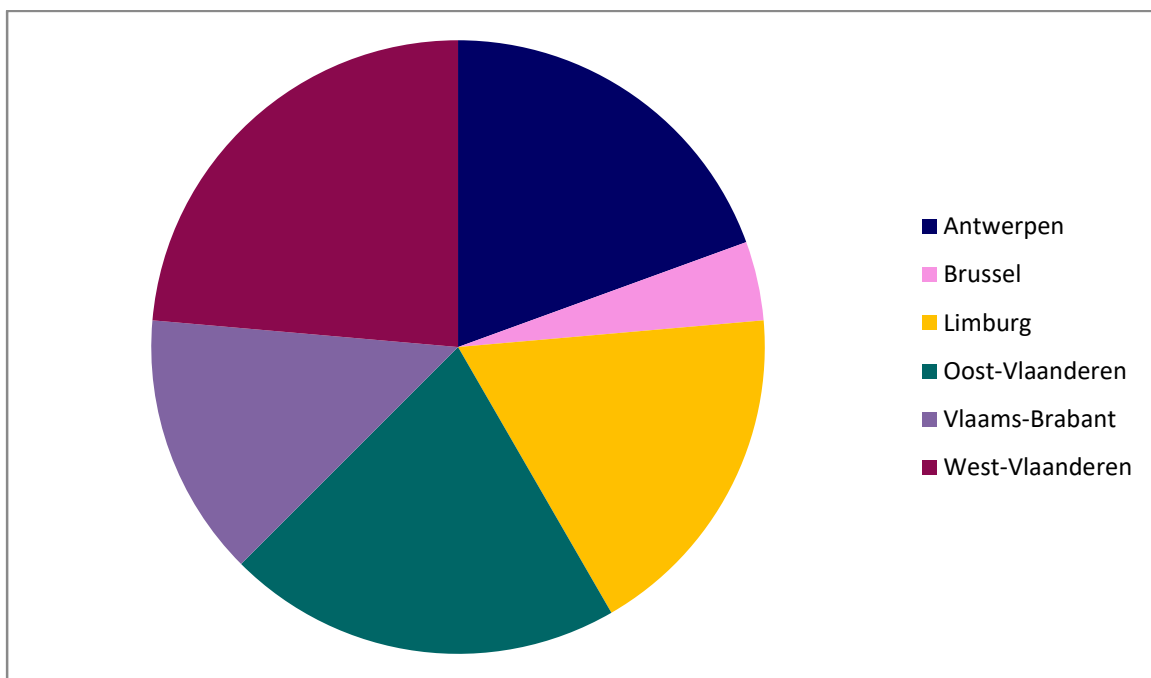
Het Vlaamse onderwijslandschap

Tijdens het schooljaar 2017-2018 telde het Vlaamse onderwijslandschap 72 CLB's. Deze CLB's zijn verspreid over heel Vlaanderen en Brussel. Zij begeleidden in totaal 1 180 220 leerlingen in 3722 scholen en centra voor deeltijds onderwijs²³.

	Kleuteronderwijs	Lager onderwijs	Secundair onderwijs	Deeltijds beroepssecundair onderwijs
Aantal leerlingen	265 775	463 159	442 306	8 980

Tabel 92: aantal leerlingen per hoofdstructuur

De CLB worden ingericht door het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (24 CLB's), het gesubsidieerd officieel onderwijs (5 CLB's) en het gesubsidieerd vrij onderwijs (43 CLB's). Het onderstaande taartdiagram toont de regio's waarin deze CLB's gevestigd zijn.

Tabel 93: overzicht regio's CLB

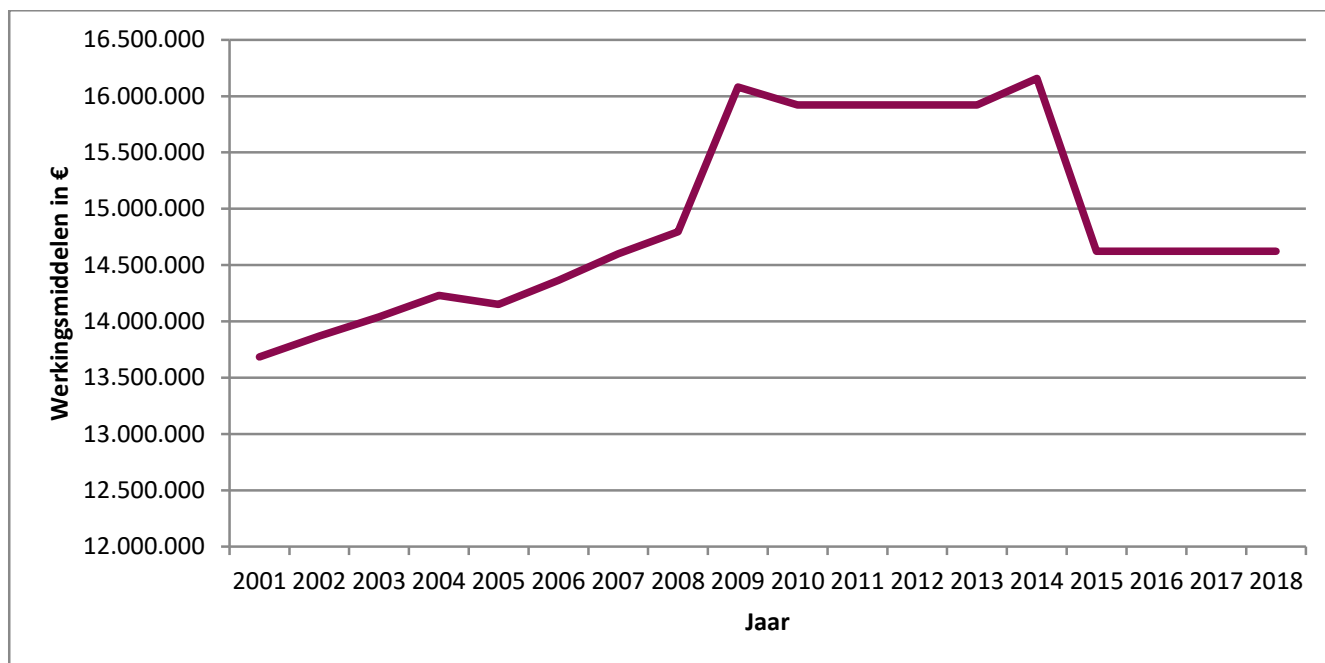
Financiële middelen

Voor de uitvoering van hun opdracht ontvangen de CLB's enerzijds werkingsmiddelen en anderzijds omkaderingsgewichten voor het inzetten van personeel. In het begrotingsjaar 2015 werd door de minister van Onderwijs beslist om een besparing van 10 % toe te passen op de werkingsmiddelen van de CLB's. Hiernaast werden de werkingsmiddelen in 2015 voor nascholing eveneens met 2,2 % verminderd ten opzichte van 2014. Bovenop deze lineaire besparingen is er ook al verschillende jaren

²³ Bron: Onderwijs Vlaanderen, *Statistisch Jaarboek 2017-2018*, online raadpleegbaar via <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaams-onderwijs-in-cijfers-2017-2018>

geen indexering meer van de werkingsmiddelen. Deze besparingen waren ook tijdens het schooljaar 2017-2018 van toepassing.

De onderstaande grafiek geeft een overzicht van de evolutie van de financiële middelen van de CLB, van de oprichting in 2000 tot het schooljaar 2017-2018.

Figuur 24: evolutie werkingsmiddelen CLB

De voorbije 4 schooljaren werd het werkingsbudget voor de CLB-sector vastgelegd op € 14 624 000.

Ook wat betreft het nascholingsbudget dat de CLB's ter beschikking krijgen, stellen we een dalende trend vast. Dit ondanks het sterk veranderde onderwijs- en CLB-landschap waarbij medewerkers zich steeds verder dienen te professionaliseren.

2008	2009	2010	2011	2012	
217 000	222 000	178 000	182 000	182 000	
2013	2014	2015	2016	2017	2018
182 000	183 000	178 000	178 000	178 000	178 000

Tabel 94: evolutie globaal nascholingsbudget CLB (in €)

De onderstaande tabel schetst deze evolutie met het beschikbare nascholingsbudget per CLB-medewerker.

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
84,83	86,80	69,81	70,88	71,37	71,40	71,89	69,91	69,51	69,34	69,91

Tabel 95: evolutie nascholingsbudget per CLB-medewerker (in €)

Dit betekent dat iedere CLB-medewerker 2017-2018 een nascholingsbudget van € 69,91 ter beschikking had. Dat is een bijzonder laag bedrag. Het bedrag ligt hoger dan in het vorige jaar omdat er minder personeel werd tewerkgesteld (zie verder). Ter vergelijking: een voltijdse medewerker in het secundair onderwijs had tijdens het schooljaar 2017-2018 een nascholingsbudget van € 97,58 ter beschikking.

Personeel van de CLB

Sinds de oprichting van de CLB's bij decreet op 1 september 2000 werken de CLB's onder een zogenaamde gesloten enveloppe. Dit betekent dat er een vast contingent van omkaderingsgewichten werd bepaald in 2000 dat sindsdien niet meer is aangevuld. Het contingent werd daarbij vastgelegd op 2898,85 omkaderingsgewichten.

Dit contingent omkaderingsgewichten wordt op een 3-jaarlijkse basis onderling verdeeld tussen de 72 CLB's. Hierbij worden de gewogen leerlingenaantallen als eerste parameter gehanteerd. Zoals in het volgende hoofdstuk aan bod zal komen, steeg dit gewogen leerlingenaantal met 8,5 % sinds de oprichting van de CLB's. Het gewogen leerlingenaantal wordt bekomen door aan elke leerling een gewicht toe te kennen o.b.v. het onderwijsniveau waarin hij/zij les volgt. De tabel op de volgende bladzijde toont aan welke gewichten hiervoor gehanteerd worden. Deze worden decretaal vastgelegd.

Gewicht	Onderwijsniveau leerling
7	▪ Buitengewoon onderwijs ▪ Geïntegreerd onderwijs (GON) ▪ Deeltijds secundair beroepsonderwijs ▪ Deelnemers erkende vormen
4	▪ Eerste leerjaar B ▪ Beroepsvoorbereidend leerjaar ▪ 2e en 3e graad beroepsonderwijs ▪ Anderstalige nieuwkomers in het basis en secundair onderwijs
2	▪ Kleuteronderwijs ▪ Lager onderwijs
1,5	▪ 1e graad secundair onderwijs, m.u.v. eerste leerjaar B en het beroepsvoorbereidend leerjaar ▪ Leerlingen kunst- en technisch secundair onderwijs
1	▪ Alle overige leerlingen secundair onderwijs

Tabel 96: overzicht wegingsgewichten per onderwijsniveau

Naast deze lineaire omkadering o.b.v. het leerlingenaantal, voorziet de overheid eveneens in een bijkomende omkadering o.b.v. SES-kenmerken en densiteit.

Tijdens het schooljaar 2016-2017 werd de bestaande omkadering met de duur van twee schooljaren bevroren, waardoor de CLB's over hetzelfde omkaderingsgewicht beschikten. Dit in afwachting van de uitrol van een grondige hervorming van de leerlingenbegeleiding waarbij het omkaderingssysteem eveneens wordt herzien.

Op basis van de bovenstaande leerlingenkenmerken wordt het zogenaamde 'gewogen leerlingenaantal' bepaald. Omwille van de geslotenenvolpfinanciering heeft dit als pervers effect dat enkel de CLB's met de grootste toename in leerlingenaantallen, ook effectief meer omkadering ontvangen.

Onderstaande tabel geeft de evolutie van deze gewogen leerlingen over de afgelopen schooljaren. De referentie jaren in deze tabel hebben betrekking op de jaren waarin de CLB-omkadering werd berekend. Aangezien er geen nieuwe berekening gebeurde in het schooljaar 2017-2018, ontvingen de CLB's nog steeds de omkadering zoals bepaald in 2014.

Het CLB in cijfers: schooljaar 2017-2018

2000	2003	2006	2009	2012	2014
2 440 599	2 505 366	2 531 555	2 549 428	2 609 460	2 647 146

Tabel 97: evolutie gewogen leerlingen

Bovenstaande tabel toont aan dat het aantal gewogen leerlingen in de periode 2000-2014 gestegen is met 206 547 gewogen leerlingen, of 8,5 %, en dit zonder het voorzien in extra omkadering voor de CLB's.

Op basis van het gewogen leerlingenaantal legt de overheid een zogenaamde omkaderingseenheid vast. Deze omkaderingseenheid bepaalt het aantal gewogen leerlingen die een CLB nodig heeft om 1 omkaderingseenheid te verkrijgen²⁴. De onderstaande tabel schetst de evolutie van deze omkaderingseenheid:

2000	2003	2006	2009	2012	2014
952,26	977,53	987,75	994,72	1018,15	1032,85

Tabel 98: evolutie omkaderingseenheid

Naar analogie met het gewogen leerlingenaantal is ook de omkaderingseenheid gestegen met 8,5 %. Indien we dit cijfer hanteren binnen een open-endfinanciering, zoals die voor andere onderwijsinstellingen worden gehanteerd, hebben de CLB's recht op een totale omkaderingsenveloppe van 3145,25 omkaderingsgewichten in plaats van de huidige 2898,85 gewichten onder een gesloten enveloppe. Dat is een verschil van 246,40 omkaderingsgewichten.

Personeelsformatie

Nadat de CLB's hun personeelsomkadering ontvangen o.b.v. de berekening die eerder werd toegelicht, wordt de personeelsformatie per CLB ingevuld. Hierbij wordt rekening gehouden met de wettelijke minimumeisen wat betreft de basisformatie²⁵, waarna de CLB-directeur de overige omkadering inzet al naargelang de noden van de plaatselijke context.

Een CLB werkt steeds multidisciplinair. Om deze multidisciplinariteit te kunnen realiseren, heeft de directeur keuze uit een aantal vastgelegde CLB-ambten. Deze worden hieronder opgesomd. Ieder ambt kent vervolgens een bepaalde kost o.b.v. de hieraan gekoppelde looneisen.

Kost omkaderingsgewicht	Ambt
1,6	Directeur
1,6	Arts
1,3	Consulent
1,3	Psychopedagogisch consulent
1	Administratief werker
1	Maatschappelijk werker
1	Paramedisch werker
1	Psychopedagogisch werker
0,7	Medewerker
0,7	Intercultureel bemiddelaar
0,5	Ervaringsdeskundige

²⁴ Naast deze zgn. *lineaire* omkadering ontvangt het CLB eveneens een omkadering voor SES en densiteit.

²⁵ Deze basisformatie bestaat uit een (voltijdse) arts, directeur, 2 maatschappelijk werkers, 2 paramedisch werkers, 2 psychopedagogische consulenten en 1 administratief werker of medewerker.

Tabel 99: overzicht omkaderingsgewicht per ambt

Tijdens het schooljaar 2017-2018 waren 2736 voltijds personeelsleden (zogenaamde voltijds equivalenten of VTE) actief in de CLB's. Dat is het laagste aantal in meer dan 10 jaar, wat een gevolg is van de gesloten enveloppe en personeelskosten die alsmaar stijgen.

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
2786	2777	2771	2763	2742	2749	2739	2739	2739	2774	2736

Tabel 100: evolutie voltijdse equivalenten

BIJLAGEN

Bijlage I: overzicht functies

Door het selecteren van een functie binnen een activiteit, duiden we aan wat de kerndoelstelling is van die specifieke activiteit. De hamvraag daarbij is: 'Waarom doe ik wat ik aan het doen ben, in de totaliteit van een begeleidingstraject?', bv.: 'Ik doe aan vraagverheldering op een huisbezoek.'

FUNCTIE	Verduidelijking
Onthaal	- is het voor het eerst beluisteren van een inhoudelijke vraag betr. de cliënt - leidt meestal tot vraagverheldering - impliceert verduidelijken van rechten & plichten van de cliënt; als dit door omstandigheden niet zou kunnen tijdens het onthaal (vb. bij crisistussenkomen, als het onthaal niet face-to-face met de cliënt gebeurt) kan het ook in een navolgend contact met de cliënt; moet in feite bij elk nieuw traject gebeuren, ook al is de cliënt door vorige contacten al vertrouwd met het CLB - in een traject kan slechts 1 keer de functie onthaal voorkomen
Vraagverheldering	- is het uitvoerig verkennen van problematiek en oplossingsalternatieven opdat zowel cliënt als hulpverlener beter inzicht verkrijgen: wie stelt de vraag, wat houdt de vraag in, op wie heeft de vraag betrekking, wat wenst de cliënt te bereiken. - kan in een traject enkel als er onthaal aan voorafgaat, of in één activiteit gecombineerd met onthaal - kan in eenzelfde traject meerdere keren voorkomen, in verschillende activiteiten, evt. met verschillende actoren (de cliënt, ouders, leerkracht...)
Informatieverstrekking	- is het aanbieden van informatie zonder bijkomende overwegingen of uitspraken over opportuniteit, haalbaarheid, alternatieven, ... en geeft meestal geen aanzet tot verdere begeleiding of opvolging. - vb: opleidingsaanbod van hogeschool bezorgen aan leerling - informatieavond overgang LO->SO voor oudergroep geven - kan in een traject enkel als er onthaal aan voorafgaat, of in één activiteit gecombineerd met onthaal
Advisering	- Heeft 2 betekenissen, te onderscheiden obv. actoren: 1. informeren en handelingsgericht advies geven <u>aan cliënt of personen uit de leefomgeving</u> over keuzemogelijkheden en gedragalternatieven; evt. aanraden van bepaalde hulp 2. informeren en handelingsgericht advies geven <u>aan leerkrachten</u> om hun draagkracht te versterken bij de opvang van een leerling met zorgvragen (zgn. 'consultatieve leerlingenbegeleiding') - kan in een traject enkel als er vraagverheldering aan voorafgaat
Diagnostiek – algemeen	In geval men een casus niet als HGD-traject benadert: - slaat op het gericht onderzoeken van inhoud en omvang van hulpvraag en ermee samenhangende factoren, bedoeld om op objectieve basis oplossingsalternatieven te formuleren - doorgaans gebruikt men specifieke methodieken (vb. gestructureerd vraaggesprek, analyse leerlingendossier, observatie in klas) of materiaal (test, apparaat, vragenlijst) en wint men informatie in bij school en/of externe diensten (vb. opvragen diagnostische gegevens) om tot een zo volledig mogelijk beeld van de cliënt te komen. - resulteert in een gemotiveerd oordeel over benodigde hulp (= indicatiestelling) - kan in een traject enkel als er vraagverheldering aan voorafgaat
Diagnostiek - HGD – intake	In geval men een casus expliciet als HGD-traject benadert: - is het scherp stellen van de vraag van de cliënt, de klacht en het probleem analyseren (negatief en positief, relevante kind-, school- en gezinskenmerken) en afstemming zoeken mbt. wensen en verwachtingen bij betrokkenen (leerling, gezin, school); - kan in een traject enkel als vraagverheldering eraan voorafgaat: als uit deze vraagverheldering blijkt dat diepgaander onderzoek nodig is, stappen we over naar diagnostisch traject, waarvan HGD-intake het startpunt is.
Diagnostiek - HGD – strategie	- Fase van reflectie: het CLB-team 'trekt zich terug' om gegevens uit de intakefase te ordenen, te objectiveren en te taxeren op ernst en om na te gaan of er bijkomend diagnostisch onderzoek nodig is om de hulpvraag te beantwoorden. In dat geval formuleert het CLB-team hypothesen met daaraan verbonden onderzoeksvragen. - Bevindingen en voorstellen worden voorgelegd aan en besproken met betrokkenen (leerling, ouders, school). - Kan in een traject enkel als er diagnostiek - HGD – intake aan voorafgaat

Diagnostiek - HGD – onderzoek	- Verzamelen van bijkomende informatie aan de hand van een breed spectrum aan onderzoeksinstrumenten (genormeerde diagnostische testen, observatie, vragenlijsten, ...) Naast CLB'ers kunnen leerlingen, ouders en leerkrachten fungeren als mede-onderzoekers. - Verwerken en beoordelen van de onderzoeksresultaten en de vooraf geformuleerde hypothesen er aan toetsen - Kan in een traject enkel als er diagnostiek - HGD – intake aan voorafgaat
Diagnostiek - HGD – indicering	- Fase van reflectie: het CLB-team integreert resultaten tot één geheel op basis waarvan, samen met het zorgteam van de school, wenselijke en haalbare veranderingen omschreven worden. - Dit vormt basis voor opvoedings-, onderwijs- en ondersteuningsbehoeften die het CLB-team in overleg met zorgteam, ouders en cliënt formuleert. - Tenslotte maakt het CLB-team, bij voorkeur in overleg met het zorgteam, een lijst van mogelijke maatregelen en aanbevelingen, met telkens argumenten voor en tegen. Ze worden gerangschikt van meest wenselijk naar minimaal noodzakelijk. - Kan in een traject enkel als er diagnostiek - HGD – intake aan voorafgaat
Diagnostiek - HGD – advies	- Het CLB-team informeert cliënt en ouders over de aanbevelingen, met argumenten pro en contra. - Alle betrokkenen overleggen over de aanbevelingen en er wordt een keuze uit gemaakt. De gekozen aanbeveling(en) krijg(t)en kracht van advies. - Het advies wordt neergeschreven in een verslag en er worden concrete afspraken gemaakt over uitvoering en evaluatie ervan. - Kan enkel als er in het traject er diagnostiek - HGD – intake aan voorafgaat
Formalisering attest/advies	- Dit is het formaliseren en neerschrijven in een attest of een gemotiveerd verslag, van een advies dat een "toegangsticket" inhoudt tot een keuze OLB, een voorziening in de hulpverlening, een specifieke zorg,... Zonder dit attest of verslag kan de cliënt reglementair geen toegang krijgen tot bepaalde keuzes, voorzieningen of zorg. (Vb. attest BuO, verslag POT, Multidisciplinair Verslag VAPH,...) - Kan enkel als er in het traject advisering of diagnostiek-hgd-advies aan voorafgaat. - Om verwarring met 'advisering' en/of 'diagnostiek-HGD-advies' te vermijden, gebruiken we 'Formalisering attest/advies' enkel in specifieke gevallen (zie punt 9 limitatieve lijst)
Kortdurende begeleiding	- Het bieden van professionele, multidisciplinaire ondersteuning, gericht op het samen met de cliënt zoeken naar antwoorden en oplossingen voor de problematische situatie. - Er is rechtstreeks contact met de actor (face tot face, per e-mail, telefoon, ...) of groep van actoren (vb. ADHD-groepjes, sociale vaardigheidstraining, ...). - Bestaat in principe uit een aanbod van twee tot acht sessies. - Kan enkel als er in het traject vraagverheldering aan voorafgaat.
Afsluiten van een traject	- Dit is de laatste activiteit van een traject, waarin samen met de cliënt nagegaan wordt of de hulp die het CLB geboden heeft voldoende was, m.a.w. of de cliënt verder kan. - Kan enkel als er in het traject vraagverheldering aan voorafgaat - Kan slechts eenmaal in het traject voorkomen. - Indien er zich een nieuwe vraag zou stellen op een later tijdstip dan is dit de start van een nieuw traject.
Samenwerking met netwerk	Slaat op de opdracht van CLB om te fungeren als draaischijf tussen onderwijs en hulpverlening, en omvat overleg met actoren in het hulpverleningsnetwerk - om haalbaarheid of zinvolheid van doorverwijzing te toetsen of om doorverwijzing te faciliteren en te realiseren (inclusief <i>opmaken</i> van een verslag tbv. de hulpverlener of de dienst waar men naar verwijst) - om informatie en inzichten van de externe hulpverlener te kunnen vertalen naar de schoolse context (inclusief <i>ontvangen en verwerken</i> van een opvolgingsverslag of een respons vanwege de hulpverlener of de dienst waar men naar verwezen heeft). - Kan enkel in het traject wanneer er onthaal aan voorafgaat.

Bijlage II: overzicht actoren

Een actor is een persoon, andere dan de CLB-medewerker, die per definitie aanwezig is bij de activiteit.

ACTOR	Verduidelijking
Leerling	leerling die aanwezig is op het moment van de tussenkomst
Klasgroep	alle leerlingen uit één bepaalde klas (in de groepsstructuur van LARS: een subgroep) binnen één bepaalde school
Leerlingengroep	verschillende leerlingen die geen klasgroep vormen; kunnen uit verschillende klassen of uit verschillende scholen/vestigingen komen
Leerlingen schoolpopulatie	alle leerlingen van één bepaalde school
Moeder	natuurlijke of adoptiemoeder
Vader	natuurlijke of adoptievader
Mee-ouder	bij lesbisch of homokoppel: de partner van de natuurlijke of adoptiemoeder resp. vader, die wettelijk ouderlijke rechten uitoefent
Voogd	persoon die officieel het ouderlijke gezag uitoefent, maar niet de moeder of vader of mee-ouder is
Ouders van klasgroep	ouders van alle leerlingen uit één bepaalde klas binnen één bepaalde school
Oudergroep	groep ouders van leerlingen die geen klasgroep vormen; kunnen uit verschillende klassen of uit verschillende scholen/vestigingen komen
Ouders schoolpopulatie	ouders van alle leerlingen van één bepaalde school
Leerkracht(en)	personeelslid van de school dat vanuit zijn individuele opdracht als lesgever aanwezig is bij de activiteit (dus niet in een structureel verband als MDO/cel llbgl, klassenraad, ...)
Zorgcoördinator / leerlingenbegeleider	personeelslid van de school dat instaat voor de interne leerlingenbegeleiding of is aangesteld als zorgcoördinator
Directie/directieteam	schooldirectie (NIET directeur van het CLB; die is eigenaar of deelnemer)
Klassenraad	vergadering van leerkrachten die aan eenzelfde klas lesgeven; selectie van deze actor impliceert aanwezigheid van directie gezien die voorzitter is van de klassenraad
Cel leerlingenbegeleiding / MDO	structureel overleg tussen een vast team van de school en het CLB met dubbele taak: individuele leerlingen opvolgen (= cliënt-type leerling) en vorm geven aan het zorgbeleid (= cliënttype school)